

הקדמת הרב המחבר זצ"ל

אמר המחבר, החיבור הזה לא חברתיו ללמד לבני האדם את אשר לא ידעו, אלא להזכירם את הידוע להם כבר ומפורסם אצלם פירסום גדול. כי לא תמצא ברוב דברי, אלא דברים שרוב בני האדם יודעים אותם ולא מסתפקים בהם כלל, אלא שכפי רוב פרסומם וכנגד מה שאמתתם גלויה לכל, כך ההעלם מהם מצוי מאד והשכחה רבה^(א). על כן אין התועלת הנלקט מזה הספר יוצא מן הקריאה בו פעם אחת, כי כבר אפשר שלא ימצא הקורא בשכלו חדושים אחר קריאתו שלא היו בו לפני קריאתו אלא מעט, אבל התועלת יוצא מן החזרה עליו וההתמדה^(ב). כי יזכרו לו הדברים האלה הנשכחים מבני האדם בטבע^(ג), וישים אל לבו חובתו אשר הוא מתעלם ממנה.

ותראה, אם תתבונן בהוה ברוב העולם, כי רוב אנשי השכל המהיר והפקחים החריפים ישימו רוב התבוננם והסתכלותם בדקות החכמות ועומק העיונים, איש איש כפי נטית שכלו וחשקו הטבעי. כי יש שיטרחו מאד במחקר הבריאה והטבע, ואחרים יתנו כל עיונם לתכונה ולהנדסה, ואחרים למלאכות. ואחרים יכנסו יותר אל הקדש, דהיינו, למוד התורה הקדושה. מהם בפלפולי ההלכות, מהם במדרשים, מהם בפסקי הדינים. אך מעטים יהיו מן המין הזה אשר יקבעו עיון ולמוד על עניני שלמות העבודה, על האהבה, על היראה, על הדבקות^(ד), ועל כל שאר חלקי החסידות^(ה). ולא מפני שאין דברים אלה עקרים אצלם, כי אם תשאל להם, כל אחד יאמר שזהו העיקר

מאיר המסילה

(א) הנה ידיעות מפורסמות, כפי מדת פרסומן חסרה ההתבוננות בהן, ולכן אינן עוד בגדר אור אלא בגדר חכמה, והשפעה אינה נודעת להן עוד והשכחה רבה. וזה בנוי על דברי הדרך עץ חיים וז"ל: וזה תראה, כי שנים הם בתכונה אחת נבראו. שכל האדם, והתורה המשכלת אותו וכו', והוא דבר החכם (משלי ו כג) ותורה אור - אור ממש, ולא חכמה לבד וכו', ואף גם זאת, הנה בדקדוק גדול נמשלה לאש וכו', כי כל מלותיה ואותיותיה כמו גחלת הן, אשר בהנית אותן כן כאשר הן, לא ייראו כי אם גחלים וגם כמעט עמומות. ומי שישתדל לעסוק בה, אז תתלהב וכו' וכנגדה שכל האדם עשוי כן, כי גם כן יש לו כח השגה רבה, אך כאשר יתלהט בכח התבוננות וכו', הנה על כן חוב הוא מוטל על האדם לשים עצמו להתבונן וכו', ואם היתה הידיעה רחבה ועומדת על לב

ראשית המסילה

א. היינו ג' המדות השרשיות חסד הוא אהבה (תיקו"ז ו ע"א), גבורה היא יראה (שם ו ע"ב), ודנקות היא ת"ת (ע"י וזר ח"א ק"ב ע"ב).

ב. ע"י שערי קדושה (ח"א ש"ג): כל זמן שלא קיים תרי"ג מלות נקרא לדיק שאינו גמור וכו', וכאשר יקיים כולם אלף שעדיין לא נקנו צו גם כן כל המדות טובות צטבע גמור עד שקיים התרי"ג מלות צשמחה מאהבה צלי גריו יצר הרע כלל יען נודקך החומר לגמרי, וכמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קט כא) ולצי חלל צקרצי, גם אמר (שם קלא ח) ה' לא גצה לצי וגו' נפשי כגמול עלי אמו, יראה כאלו הוטבעו צו כל המדות משיאל מרחם אמו. הנה זה נקרא חסיד גמור, כי כן דוד המלך ע"ה להיותו מוטבע צטבע צמדות טובות, וצקיום המלות קרא עלמו חסיד כמו

בני האדם לא היו חוטאים לעולם, אך לא היה אפילו היצר קרוב אליהם ושולט עליהם וכו', ולהיות שהקדוש ברוך הוא רצה שהאדם יהיה בעל יצר, שיוכל להיות מנוצח או נוצח בשיקול אחד, לכן שם בהם הידיעה, אך סגורה כגחלת, ושתוכל להתפשט כשלהבת, והבחירה ביד האדם (עלי שור ח"א עמוד פט).

ב. עיקר יסוד הלימוד הוא להפנים הדברים תוככי הלב, שהלב לא יתכחש למציאות של ידיעותיו (שפתי חיים, מידות ועבודת ה' ח"ב תקמה).

ג. הטבע שהם המידות הרעות של האדם, הם משכיחים ממנו הדברים המפורסמים מלבו (שם).

הגדול. ושלא ידומה חכם, שיהיה חכם באמת, שלא יתבררו אצלו כל הדברים האלה. אך מה שלא ירבו לעיין עליו הוא מפני רוב פרסום הדברים ופשיטותם אצלם שלא יראה להם צורך להוציא בעיונם זמן רב. ולא ישאר לימוד הדברים האלה וקריאת הספרים מזה המין, כי אם אצל אותם שאין שכלם כל כך דק וקרוב להיות גס¹, שאלה תראה אותם שוקדים על כל זה ולא יוזו ממנו, עד שלפי המנהג הנוהג בעולם כשתראה אחד מתחסד לא תוכל לימנע מלחשוד אותו לגס השכל.

ואולם תולדות המנהג הזה רעות מאד לחכמים ולבלתי חכמים, כי גורם שמאלה ומאלה יחסר החסידות האמיתי ויהיה יקר מאד למצוא אותו בעולם. כי יחסר מן החכמים למיעוט עיונם בו, ויחסר מן הבלתי חכמים למיעוט השגתם אותו, עד שידמו רוב בני האדם שהחסידות תלוי באמירת מזמורים הרבה ווידייים ארוכים מאד, צומות קשים, וטבילות קרח ושלג, כולם דברים אשר אין השכל נח בהם ואין הדעת שוקטה.

ראשית המסילה

שאמר (שם פו ז) שמרה נפשי כי חסיד אני.

עי' זהו ח"ג קמה ע"א: תאנא כל אדם שיט צו חסידות נקרא מלאך י"י צבאות ה'ה"ד כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך י"י צבאות הוא מפני מה זכה כהן להקרא מלאך י"י צבאות אמר ר' יהודה מה מלאך י"י צבאות כהן למעלה אף כהן מלאך י"י צבאות למטה ומאן הוא מלאך י"י צבאות למעלה זה מיכ"אל אשר הגדול דאחי מחסד של מעלה והוא כהן גדול של מעלה כזיכור כהן גדול דלתתא אקרי מלאך י"י צבאות משום דאחי מסטרא דחסד.

והחסידות האמיתי הנרצה והנחמד, רחוק מציוור שכלנו. כי זה דבר פשוט, מילתא דלא רמיא עליה דאינש, לאו אדעתיה (שבועות מב ע"א)⁽⁷⁾, ואף על פי שכבר קבועים בלב כל האדם הישר התחלותיו ויסודותיו, אם לא יעסוק בהם, יראה פרטיו ולא יכירם, יעבור עליהם ולא ירגיש בהם. ראה כי אין דברי החסידות ועניני היראה והאהבה וטהרת הלב דברים מוטבעים באדם עד שלא יצטרכו אמצעים לקנותם, אלא ימצאו אותם בני האדם בעצמם כמו שימצאו כל תנועותיהם הטבעיות, כשינה והקיצה, הרעב והשבע, וכל שאר התנועות החקוקות בטבענו, אלא ודאי שצריכים הם לאמצעים ולתחבולות לקנות אותם, ולא יבצרו גם כן מפסידים להם שירחיקום מן האדם, ולא יחסרו דרכים להרחיק מפסדיהם. אם כן אפוא, איך לא יצטרך להוציא זמן על העיון הזה לדעת אמיתת הדברים ולדעת הדרך לקנותם ולקימם. מאין תבוא החכמה הזאת בלב האדם אם לא יבקשנה¹.

וכיון שכבר התאמת אצל כל חכם צורך תמימות העבודה וחובת טהרתה

מאיר המסילה

(7). תרגום: דבר שלא מוטל על אדם אינו חושב עליו.

תרגום: למדנו כל אדם שיט צו חסידות נקרא מלאך ה' צבאות, זהו שכחוב" כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא". למה זכה כהן להקרא מלאך ה' צבאות, אמר רבי יהודה, מה מלאך ה' צבאות כהן למעלה, אף כהן מלאך ה' צבאות למטה, ומיהו מלאך ה' צבאות למעלה, זה מיכ"אל אשר הגדול שצא מחסד של מעלה, והוא כהן גדול של מעלה. כזיכור כהן גדול שלמעלה נקרא מלאך ה' צבאות, משום שצא מנד החסד.

וכידוע חסד שורש לכל המידות.

[ג]. עי' דרך חיים למהר"ל (אצות פ"צ מ"ה): מי שאין צו השכל שהיא התורה אין צו יראת שמים מנד שהוא חסר השכל שהיא התורה, שעל ידי השכל יש צו יראת שמים, ואם אין צו השכל אין כאן יראה כמו שאמרו אם אין חכמה אין יראה, ומנד שאין אל האדם מעלת השכל הוא צעל חומר גם לכך אינו חסיד לעשות הטוב שהוא לפניו משורת הדין רק מנד הפשיטות מן החומר, וכל אשר הוא נוטה אל החמרי יותר אין צו טוב.

[ד]. עי' משלי (ז ד-ה): אם תצקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה, אז תצין יראת ה' ודעת אלהים תמלא. צהגר"א: דעת אלהים תמלא, הדעת של מלאכים, כלומר השגת המלאכים, והוא סוד הנהגת עוה"ו צדוד אלוקים הסתר דבר, כבוד מלכים חקור דבר, והוא מעשה צראשית ומעשה מרכבה.

והאהבה, כמו כן, אם לא נשתדל לקבוע אותה בלבבנו בכח כל האמצעים המגיעים אותנו לזה, איך נמצאה בנו. מאין יבוא הדבקות וההתלהטות בנפשותינו עמו יתברך ועם תורתו אם לא נשעה אל גדולתו ואל רוממותו אשר יוליד בלבנו הדביקות הזוה. אך תטהר מחשבותינו אם לא נשתדל לנקותה מן המומין שמטיל בה הטבע הגופני.

והמדות כולם הצריכות כמו כן תיקון והישרה. מי יישרם ומי יתקנם אם לא נשים לב עליהם ולא נדקדק בדבר דקדוק גדול.

הלא אם עייננו על הדבר עיון אמיתי, היינו מוצאים אותו על אמיתו ומטיבים לעצמנו, ומלמדים אותו לאחרים ומטיבים להם גם כן. הוא מה שאמר שלמה (משלי ב ד)

ראשית המסילה

[ה]. עי' זהר חדש (יט ע"א): א"ר אבא אר"י בשם רב הונא, לפני ולפנים הוא דוגמתו של ג"ע. וכשנכנס הכהן לשם, נכנס זגמנה, ולא זגוף. באימה, ציראה, צרתה, צויע, צניקות, צטהרה.

[ו]. עי' שערי קדושה (ח"א ש"ו): בני יהו רעיוניך נכונים צמלית הכונה וצשמה צעת שמתפלל להקימה ולגמול חסד עם קונך, ולא לזוך שאלותיך כי הלא אינס רק להראות לפניו כעזד שאין לו חיים אלא מאדונו, ואם תקראנו צאמת יהיה קרוב גם הוא אליך כמו שכתוב (תהילים קמ"ה י"א) קרוב ה' לכל קוראיו וגו'. וכתוב (דברי הימים א' כ"ח ט') כי כל לצבות דורש ה' וכל יר מחשבות הוא מצין ויודע חסדי צו אם תדרשנו ימצא לך.

[ז]. מלה"פ (דברים י יז): ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך ללכת בכל דרכיו ולאזהב אתו ולעבד את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך.

עי' שערי קדושה (חלק א שער ז): והנה ענין המדות הן מוטצעות צאדם צנפש השפלה הנקראת יסודית הכלולה מארבע צחינות, הדומס והנזומת והצחמית והמדצרת. כי גם הן מורכבות ממוצ ורע, והנה צנפש הזה תלויות המדות הטובות והרעות והן כסא ויסוד ושורש אל הנפש העליונה השכלית אשר צה תלויין תרי"ג מנות התורה כזכר לעיל

צשער ראשון. ולפיכך אין המדות מכלל התרי"ג מנות, ואמנם הן הכנות עקריות אל תרי"ג המנות צקיומן או צצטולס, יען כי אין כח צנפש השכלית לקיים המנות על ידי תרי"ג איצרי הגוף אלא צאמצעות נפש היסודית המחוצרת אל הגוף

ונקיונה^(ה), שזולת אלה אינה נרצית ודאי כלל, אלא נמאסת ומתועבת, כי כל לבבות דורש ה' וכל יצר מחשבות הוא מביין (דה"א כ"ח ט), מה נענה ביום תוכחה אם התרשלנו מן העיון הזה, והנחנו דבר שהוא כל כך מוטל עלינו שהוא עיקר מה ה' אלהינו שואל מעמנו^(ו). היתכן שייגע ויעמול שכלנו בחקירות אשר לא נתחייבנו בהם, בפלפולים אשר לא יצא לנו שום פרי מהם ודינים אשר אינם שייכים לנו, ומה שחייבים אנו לבוראנו חובה רבה, נעזבהו להרגל ונניחהו למצות אנשים מלומדה^(ז).

אם לא נסתכלנו ולא עייננו מה היא היראה האמיתית ומה ענפיה, איך נקנה אותה ואיך נמלט מן ההבל העולמי המשכח אותה מלבנו^(ט). הלא תשכח ותלך אע"פ שידענו חובתה.

מאיר המסילה

[ה]. היינו ה"לשמה" שבה (עלי שור ח"ב עמוד תרפה).

[ו]. ז"ל הפסוק: ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש חפצה כי כל לבבות דורש ה' וכל יצר מחשבות מביין אם תדרשנו ימצא לך ואם תעזבנו יזניחך לעד.

[ז]. כל פעם שאני מזכיר דבריו כאן חוששני מאוד מחומרת הדברים, ולכן הנני מוסיף ומתקן מעט, שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, אך טוב לראות דברי בעל המס"י, שכל דבריו הם רוח הקודש ודבריו ברור מללו, וחייבים הם לקרוע כל לב, דכל עבודה שאינה תמימה וטהורה ונקיה אינה רצויה כלל לפי ה' ית' אלא להיפך נמאסת ומתועבת וכו' (אור יחזקאל, אלול עמוד מב).

[ח]. מלה"פ: ישעיה (כט יג) ויאמר אדני"י יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחוק ממני ותהי יראתם אתי מצות אנשים מלמדה.

[ט]. היראה היא השגה רוחנית והרוחניות הם הרגשים דקים שאין בהם ממשות ולכן מטבעם יכולים לחלוף כשם שבאו אם לא ילחם תמיד למען ישארו הרגשים אלה בלבבו (שם סב).

הוא בשארית זמנו לפנות אל עיונים או אל עסקים אחרים.

והנה הכתוב אומר (איוב כח כח) הן יראת אדני היא חכמה^(ב), ואמרו רבותינו ז"ל (שבת לא ע"ב) "הן" אחת, שכן בלשון יוני קורין ל"אחת" הן^(א). הרי שהיראה היא חכמה, והיא לבדה חכמה^(ג). וודאי שאין נקרא חכמה מה שאין בו עיון. אך האמת היא, כי עיון גדול צריך על כל הדברים האלה לדעת אותם באמת, ולא על צד הדמיון והסברה

מאיר המסילה

(י). עי' מדרש משלי (פרשה ב): אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה. אמר ריש לקיש, אם אין אדם הולך אחר ד"ת, הם אינן הולכין אחריו. משל לאדם שיש לו פרקמטיאות, אם אין אדם הולך אחריהן אינן באים אחריו. לפיכך אמר שלמה, אם תבקשנה ככסף וגו', אלו דברי תורה שהן מחפשינן ויורדין עד התהום. כך, אם אדם מחפש אחריהן ימצאם, שלכך נאמר, ודעת אלהים תמצא. דאמר ר' ירמיה, והלא כבר נאמר (דניאל ד, כב) ולמן די יצבא יתגנה. אם צבא בדברי תורה, הקב"ה נותנה לו. דכתיב, כי ה' יתן חכמה וגו'.

(יא). להשיג יראת שמים צריך עבודה מתמדת ורצופה (אור יחזקאל, דרכי העבודה עמוד נב). כל שאינו מעמיק בבקשת יראת שמים אלא ניגש ליראה בהבנה פשוטה לא ישיגנה, וכולנו עמי הארצות בעינינו אלו (שם מב). רק אחר שיטרח בזה כשם שטורחים מבקשי הממון והכסף יוכל להבין ולהכיר יראת ה', וזה מעיקרי עבודת האדם להשיג הרגש ביראת שמים, ואין זה מן הקלות, וחייב כל א' לטכס עצות היאך יוכל להגיע למדריגה שיהיה לו המשכה ליראת שמים (אור יחזקאל, אמונה עמוד קנג). כל החכמות שבעולם אפשר לרכוש בדרך אחרת, אבל יראת שמים היא הדבר היחידה שדרוש לכך יגיעה מרובה וחיפוש מעמיק כהשגת מטמונים וכסף (אור יחזקאל, יראה עמוד כ).

(יב). עיקר החכמה נקראת על צורת החכמה כי החכמה יוצאת ע"ד השכל וע"י המשכיל והמושכל הוא צורת החכמה והמושכל של יראה הוא באמת החכמה האמיתית, כי עיקר הכל אשר ה' שואל מהאדם הוא היראה (אור יחזקאל, מכתבים עמוד שכג).

(יג). בגלל שמטרת כל החכמות היא להביא את האדם ליראת שמים חשיבות כל חכמה נמדדת לפי מדריגת היראה שמים שהיא מביאה את האדם, וכל חכמה שאינה מביאה לשלימות וליראת שמים אינה נכללת בגדר של חכמה (שפתי חיים, מועדים ח"ב עמוד סח).

אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה, אז תבין יראת ה'^(א)^(ב). אינו אומר אז תבין פילוסופיה, אז תבין תכונה, אז תבין רפואה, אז תבין דינים, אז תבין הלכות, אלא אז תבין יראת ה'. הרי לך, שלהבין היראה צריך לבקש אותה ככסף ולחפש אותה כמטמונים. הרי איפוא במה שמלומד לנו מאבותינו ובמה שמפורסם אצל כל בן (דעת) [דת] דרך כלל, או, הנמצא זמן לכל שאר חלקי העיון ולעיון הזה לא יהיה זמן. למה לא יקבע אדם לעצמו עתים לפחות להסתכלות הזה, אם מוכרח

ראשית המסילה

עלנו צדק (ויקרא יז יד) כי נפש כל בשר דמו צנפשו הוא, ולפיכך ענין המדות הרעות קשים מן העצרות עלנו מאד מאד.

ע"י ז"ח יז ע"ג: דא"ר יוסי א"ר חייא כד צרא קצ"ה לזר נש אסקיה קמיה דיוקניה והוא יתיב ואתרי ציה וא"ל אנא עביד לך בגיני למהוי את שולטנא ומלכא על כולא בגיני אנא לעילא ואנת לתתא.

ועוד אנא יהיב כך נשמתא למנדע סוכלתנו וחכמתא מה דלית כן לשאר צריין הוי זהיר לאסתכלא ציקרי הוי זהיר למעבד פיקודי וצר מני לא יהוא שולטנא יקירא כוותך.

ומנ"ל דאתריה ציה ואזהיר ליה ע"ד הה"ד ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה וסור מרע צינה כלומר כשתחול יראתי עליך אז תשיג חכמה שהיא למעלה על הכל כד חמא אדם דהוא שולטנא יקירא על כולא אינשי פיקודא דמאריה ולא עבד מה דאתפקד.

מרגוש: שאמר רבי יוסי אמר רבי חייא כשצרא הקדוש צרוך הוא את האדם העלה אותו לפניו בדמותו והוא יצא והתרה צו ואמר לו אני עושה אותך בשצילי שמהיה אתה שליט ומלך על הכל בשצילי אני למעלה ואתה למטה.

ועוד אני נותן כך נשמה לדעת השכל וחכמה מה שאין כן לשאר הצריות תהיה זהיר להסתכל בצבודי תהיה זהיר לעשות מצוותי וסוך ממני לא יהיה שליט ונכבד כמותך.

ומנין לנו שהזהיר אותו והזהיר אותו על כך זהו נאמר (איוב כח) ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה וסור מרע צינה כלומר כשתחול יראתי עליך אז תשיג חכמה שהיא למעלה מן הכל כשראה אדם שהוא שליט ונכבד על הכל שכת את מצוות רבונו ולא עשה מה שנלטהו.

שתולדתה חזוק התורה ותקון אחוות המדינות.

האהבה, שיהיה נקבע בלב האדם אהבה אליו יתברך עד שתתעורר נפשו לעשות נחת רוח לפניו, כמו שלבו מתעורר לעשות נחת רוח לאביו ולאמו, ויצטער אם חסר זה מצדו או מאחרים, ויקנא על זה וישמח שמחה רבה בעשותו דבר מזה.

שלמות הלב, הוא שתהיה העבודה לפניו יתברך בטוהר הכוונה, דהיינו, לתכלית עבודתו בלבד ולא לשום פנייה אחרת. ונכלל בזה שיהיה (לבו) שלם בעבודה ולא כפוסח על שתי הסעיפים או כעושה מצות אנשים מלומדה, אלא שיהיה כל לבו נתון לזה.

שמירת כל המצות, כמשמעו, דהיינו שמירת כל המצות כלן בכל דקדוקיהן ותנאיהן.

והנה כל אלה כללים צריכים פירוש גדול, ומצאתי לחכמינו ז"ל שכללו החלקים האלה בסדר וחילוק אחר יותר פרטי ומסודר לפי ההדרגה המצטרפת בהם לקנות אותם על נכון^(ט), והוא מה שאמרו בברייתא, הובאה במקומות שונים בש"ס ואחד מהם בפרק לפני אידיהן (ע"ז דף כ ע"ב), זה לשונו, מכאן אמר רבי פינחס בן יאיר, תורה מביאה לידי זהירות, זהירות מביאה לידי זריזות, זריזות מביאה לידי נקיות, נקיות מביאה לידי

הכוזבת^(ד), כל שכן לקנות אותם ולהשיגם^(טו).

ומי שיתבונן במ יראה שאין החסידות תלוי באותם הדברים שיחשבו המתחסדים הטפשים, אלא בדברי שלמות אמיתי וחכמה רבה, הוא מה שמשוה רבנו עליו השלום מלמדנו באמרו (דברים י"ב), ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך, כי אם ליראה את ה' אלקיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו ולעבוד את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך, לשמור את מצות ה' ואת חקתיו. כאן כלל כל חלקי שלמות העבודה^(טו) הנרצית לשמו יתברך, והם: היראה, ההליכה בדרכיו, האהבה, שלמות הלב, ושמירת כל המצות.

היראה, היא יראת רוממותו יתברך שיירא מלפניו [כמו] (כמי) שיירא מלפני מלך גדול ונורא, ויבוש מגדולתו על כל תנועה שהוא בא להתנועע, כל שכן בדברו לפניו בתפלה או בעסקו בתורתו.

ההליכה בדרכיו כולל כל ענין יושר המדות ותקונם. והוא מה שביארו ז"ל (שבת קלג ע"ב), מה הוא רחום אף אתה רחום וכו'. וכלל כל זה שינהג האדם כל מדותיו וכל מיני פעולותיו על פי היושר והמוסר. וכללו חכמינו ז"ל (אבות פ"ב מ"א), כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם, דהיינו כל ההולך אל תכלית ההטבה האמיתית, דהיינו,

מאיר המסילה

תנועותיו וכל דבוריו, ולשקול הכל בכל עת ובכל רגע על פי התורה.

(טז). יש לשים לב שראש לכולם הוא יראת שמים כי מהיראה חייב לנבוע כל שלמות העבודה (אור יחזקאל, אלול עמוד קנא).

(יז). בספר מס"י שמבאר להברייתא דר' פנחס בן יאיר מפרק הזהירות עד פרק הקדושה הוא סובב הולך על יסוד זה, רק על נקודה הלזו להשמר מן היצר שלא יפגע ולא יתערב במעשינו וכו' עד ענין הקדושה שיהיה האדם נבדל ונעתק מן החומריות לגמרי (דעת חכמה ומוסר ח"א עמוד קיז).

(יד). לפי זה מובן למה איננו מבינים מוסר ויראת שמים כי ללא עיון גדול כל מושגינו והבנתנו רק בגדרי דמיון וסברה כוזבת (אור יחזקאל, יראה עמוד כ).

(טו). ע"י אור תורה (להגריא"ח אות מ): וכן מי שאינו עוסק בתורה נח לו להתפתות בעצת יצרו, שמראה לו על טוב רע ועל רע טוב שאין ידוע לו כל דבר מצוה בכל פרטיו, וכן בעונות, שבאמת הוא חכמה עמוקה כמו שנאמר, הן יראת ה' היא חכמה (איוב כח, כח), כמו שהאריך בזה החסיד בספר מסילת ישרים בדברים נפלאים, שבלתי אפשר לו לעמוד על עומק תחבולות רמיה של היצר הרע, אם לא על ידי התורה לכוון כל

פרטיו, הדרך לקנות אותו ומה הם מפסידיו, והדרך לישמר מהם. כי אקרא בו אני וכל מי שימצא בו נחת, למען נלמד ליראה את ה' אלקינו ולא תשכח ממנו חובתנו לפניו, ואשר חמירות הטבע משתדל להסיר מלבנו, הקריאה וההסתכלות יעלה על זכרוננו ויעירנו אל המצוה עלינו, וה' יהיה בכסלנו וישמור רגלנו מלכד. ותתקיים בנו בקשת המשורר האהוב לאלקינו (תהלים פו יא), הורני ה' דרכך אהלך באמתך יחד לבכי ליראה שמך, אמן כן יהי רצון.

פרישות, פרישות מביאה לידי טהרה, טהרה מביאה לידי חסידות, חסידות מביאה לידי ענוה, ענוה מביאה לידי יראת חטא, יראת חטא מביאה לידי קדושה, קדושה מביאה לידי רוח הקדש, רוח הקדש מביאה לידי תחית המתים.

והנה על פי הברייתא הזאת הסכמתי לחבר חבורי זה ללמד לעצמי ולהזכיר לאחרים תנאי העבודה השלמה למדרגותיהם. ואבאר בכל אחד מהם עניניו וחלקיו או

פרק א

בבאור כלל חובת האדם בעולמו

יסוד החסידות^(יח) ושרש העבודה^(יט)
 התמימה הוא שיתברר ויתאמת^(כ)
 אצל האדם מה חובתו בעולמו^(כא) ולמה צריך
 שישים מבטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל

מאיר המסילה

החיים וכחלק אורגני מהחיים (עלי שור ח"ב עמוד שלח). ללא היסוד והשורש הנכונים כל תורתו פורחת באויר וכל מעשיו בגדר מלומדה ולכן סופו לריק ולבהלה (אור יחזקאל, אמונה עמוד קצד).

(כ). ידיעה גרידא עדיין איננה מספקת לבנות עליה את עבודתו, על אף שהידיעה עצמה אינה נקנית בנקל, עכ"ז לא נשמת חובת עבודת ללא הוספה בירור ואימות, והוא לקרב הדברים בקרב לבו שיהיה פיו ולבו שוין וללא עמל וטורח השגת הבירור והאימות אין תקוה לאדם שיזכה להשיג הצלחתו בדרכי העבודה (אור יחזקאל, אמונה עמוד מו). שירגיש בעצמותיו את יסודות חיוב עבודתו, ובירור זה דרוש שיהיה במנוחה אמיתית ויתבונן ויחזור ויתבונן ביסודות אלו ורק כך יוכל לרכוש עצמו את יסודות האמונה (שם עמוד נב).

(כא). כל אדם יודע שיש לו עולם ותכלית היותו בו ושמוחוייב למלאות כל תכליתו (מכתב מאליהו ח"א עמוד 316). ע"י שבת דף קנב ע"א, כי הלך האדם אל בית עולמו, אמר רבי יצחק מלמד שכל צדיק וצדיק נותנין לו מדור לפי כבודו.

ההכרה ביסוד זה היא תחילת עבודתו הרוחנית של האדם שכל מי שאינו מבורר ומאומת אצלו מה חובתו בעולמו נמצא תחת אחיזת עיניים של העולם הזה, וענין זו מטעה את עיניו (אור יחזקאל, אלול עמוד קנט). שלזכות לעולם הבא לא יזכו אלא לאחר הבירור והאימות ומבלעדי זאת לא תתיכן זכיה בעולם הבא (שם עמוד רצא).

כדי לעקור את ההשרשה הראשונה לא מספיק לאדם שיעסוק בתורה ובמצוות אלא חייב לעשות פעולות מיוחדות לעקור את ההשרשות הקדומות וליצור בקרבו השרשות חדשות המנוגדות להבנות הקודמות, שחייב ליצור ידיעות ושרשים חדשים שכל תכלית חייו הם רק למען עולם הבא, וללא הכרה עמוקה זו אין מקום כלל

(יח). על אף שחסידות היא קרובה לסוף המדריגות של סולם ר' פנחס בן יאיר, עכ"ז בהתחלה צריך להציב בראש את המטרה לדעת ולהבהיר כי דרכי העבודה מגיעים אל החסידות והעבודה התמימה (שפתי חיים, אמונה ובחירה ח"ב עמוד רלב).

(יט). אם לא נדע מה הם היסוד והשורש של עבודתנו ברור שלא התעסקנו בהם וממילא אינם בלבנו כלל (מכתב מאליהו ח"א עמוד 78). שיש כאן ב' מהלכים בבנין האדם: א', יסוד החסידות, והוא שהחסידות הוא מהקומות העליונות בבנין האדם, וזה מושגת על יסוד חזק הנושא כל בנין. אבל העבודה התמימה יש לה שורש, שממנו יש צמיחה אורגנית, אך מכוונות ברוחניותו של האדם, וכל צמיחה מתחילה עם שורש, כי רק מהשורש יונק הצמח את חיותו עד כדי הבשלת הפרי, הרי עבודה היא תהליך של צמיחה איטית ואורגנית באדם וקנין מעלות הוא ענין של לימוד וקנין הנהגות קבועות. וקניית מעלות הוא גדר של בנין לפי תכנית. ולהבין שהעבודה תהיה בגדר צמיחה ע"י רמב"ן דברים ו יג, ויהיה פירוש "ואותו תעבוד" לדעתם, שתהיה לו בכל עת כעבד הקנוי המשרת לפני אדוניו תמיד שעושה מלאכת רבו עיקר וצרכי עצמו עראי, עד שיבא מזה מה שאמרו (אבות ב יב) וכל מעשיך יהיו לשם שמים, שאפילו צרכי גופו לשם עבודת האל יהיו, יאכל וישן ויעשה צרכיו כדי קיום הגוף לעבוד ה' כענין שאמרו (בראשית רבה ט ו), והנה טוב מאד, זו שינה, וכי שינה טובה היא, מתוך שהוא ישן קמעא הוא עומד ועוסק בתורה ויתכוין בכל צרכי הגוף למקרא שכתוב (תהלים קמו ב) אהללה ה' בחיי אזמרה לאלהי וגו'. היינו שהעבודה היא תהליך פנימי המתחיל בעבודת כעבד הקנוי ומגיע במשך הזמן להצמיחה עד לשם שמים. ומרמוז הרמב"ן שאת העבודה צריך להתפיס בעצם החיות בגדר אהללה ה' בחיי ותצמח העבודה ביחד עם

ימי חייו(כב). והנה מה שהורונו חכמינו זכרונם לברכה הוא, שהאדם לא נברא אלא

ראשית המסילה

טן. מלה"פ ישעיה נח יד. ועי' זהר ח"א כו ע"א: ומיד דיפקון ישראל מן גלותא עמא קדישא לחוד מיד נהר דהוה חרב ויבש אמתר ציה (צראשית צ י) ונהר יולא מעדן דא ו' להשקות את הגן ונהר דא עמודא דאמנעיתא יולא מעדן דא אמא עלאה להשקות את הגן דא שכינתא תמאה דצההוא זמנא אמתר צמשה וצישאל (שם נח יד) אז תמענג על יהו"ה צענג דאיהו ע' עדן נ' נהר ג' גן ואתקיים קרא (שמות טו א) אז ישיר משה וגו' שר לא נאמר אלא ישיר ואתהפך לערב רב ענ"ג לנג"ע ולאומין דעלמא עכו"ם כגוונא דפרעה ומנראי דפרח צהון שחין אצעצועות אצל לישראל יהא ענ"ג.

תרגום: ומיד כשיאלו ישראל מהגלות, העם הקדוש לחוד, מיד נהר שהיה חרב ויבש נאמר בו "ונהר יולא מעדן", זה ו', "להשקות את הגן". ונהר" זה העמוד האמנעני. "יולא מעדן" זו אמא העליונה. "להשקות את הגן" זו שכינה תחתונה, שצאותו זמן נאמר צמשה וצישאל "אז תמענג על ה'", צענג, שהוא ע' עדן, נ' נהר, ג' גן. ויתקיים הכתוב "אז ישיר משה וגו'", שר לא נאמר אלא "ישיר", ויתהפך לערב רב ענ"ג לנג"ע ולאומות העולם עובדי עכו"ם, כמו שפרעה והמנרים שפרח צהם שחין אצעצועות, אצל לישראל יהיה ענ"ג.

ין. עי' ע"ח שער הכללים פרק ראשון: כשעלה צרנונו יתצרך שמו לצרוא את העולם כדי להטיב לצרואיו, ויכירו גדולתו ויזכו להיות מרכזה למעלה להדצק צו ית'.

עי' ע"ח שער ו פרק ח: מטצע החסד והרחמים הוא להיות מטיצים בעולם. ועי' ציאורים של הלש"ו שלומד את הע"ח ש"א פ"א שתכלית צריאת העולם היא גילוי שמוטיו, וזה מתקיים על ידי השפע של תענוג לצדיקים.

עי' צרכות יז ע"א: מרגלא צפומיה דרב [לא כעולם הזה העולם הצא] העולם הצא אין צו לא אכילה ולא שתייה ולא פרייה ורציה ולא משא ומתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות אלא צדיקים יושצין ועטרותיהם צראשיהם ונהנים מזיו השכינה שנאמר ויחוו את האלהים ויאכלו וישתו.

ועי' שצת ל ע"א: שמחים [חזרו מקבלת התורה] שנהנו מזיו השכינה.

עי' זהר ח"א קלו ע"א: החזרת הנשמה לגוף צשנת

להתענג על ה' ולנהנות מזיו שכינתו(כג), שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל

מאיר המסילה

שיזכה לחיי העולם הבא (אור יחזקאל, תורה ודעת עמוד קכה).

רק על ידי הכרה, שהאדם נברא למען עולם הבא, יוכל להתגבר על תאות העולם הזה ומבלעדיה לא יוותר האדם בשום אופן על משיכתו ותאותו לעולם הזה (שם עמוד קפז).

אף לאחר שהבין שכל מהותו חיי עולם הבא, עדיין לא תושלם עבודתו שכיון שאין לו מושגים והבנות בחיי עולם הבא אף שיודע שזו עיקר מטרתו לא יטרח כ"כ להשיגה כי אינו יודע במה יזכה ומה יאבד כאשר לא ישיגנה וכדוגמת בן הכפר שלא הכיר בהנאות הנמצאות בכרכים אף שיאמרו לו שעיקר העונג נמצא בכרך אך כיון שלא הבינם והכירם לא ידאג שמה לא ישיגם ולכן צריך לצייר לעצמו חושית מה הם הנאות העולם הבא (שם עמוד רט).

הדרך הראשית ליזכות לחסידות ושלימות היא בירור ואימות יסודות העולם הבא וההרחקה מחשיבות עולם הזה כל זמן שתאות ורצון עולם הזה מושרשת בו יתכן ויעשה פעולות ויחשוב שמעשיו טובים ומביאים אותו לשלימות וחסידות ובאמת רק תאות עולם הזה מדריכה אותו בכל מעשיו (אור יחזקאל, יראה ומוסר עמוד צה). עיקר החסידות הנתבעת מאתנו היא שיושרשו החסידות בקרבנו עיי"ש (שם עמוד קסו).

זה לא רק למתחילים אלא אף העוסקים בחסידות ובעבודה השלימה מחויבים תמיד להשריש הכרה זו ולפעול על פיה, וכל זמן שלא מושרש בקרבו יסודות אלו הוא חי על פי טבעו וטבע של האדם מבקש רק חיי עולם הזה (שם עמוד רצא).

(כב). שעובד צריך שיהיה מבטו תיכף עם הפסיעה הראשונה לתכלית השלימות (דעת תורה ח"ב עמוד ג). שמשמע שאם מבטו כך אפילו אם לא יבא לידי כל מעשה גם כן מקבל שכר כאילו הכל נעשה כי מבטו ומגמתו של האדם היא עיקר הכל (שם עמוד ריח). אם שלט כזה תשים לפניך כי אז הדרך תהיה סלולה לפניך לטוב כל הימים ודאי (שם ח"ה ב' עמוד לח). כאשר נרגיל עצמו בעבודת החונך באמונה נזכה להתקרב אל ה' ית' (אור יחזקאל, אמונה עמוד קפ).

(כג). יסוד וראשית העבודה ליצור בקרבו הרגשים של עולם הבא והנאה מזיו השכינה וכל זמן שלא יצר בקרבו הרגשים וטעם בעולם הבא ממילא תאותו היא רק חיי העולם הזה והרי נחשב בכלל מתיצב על דרך לא טוב ואינו בכלל המרוצים אליו ית' ואין לו כל תקוה ליזכות לשלימות, ומשום הכי הכרחית היא השרשת תאות העולם הבא כדי שתשכח מאתו תאות העולם הזה כי אין נמצא אצל האדם ב' תאות נפרדות ומשום הכי בשעה שהכניס תאות העולם הבא בלבו אבד תאות העולם הזה וכל עת שלא ישריש זאת בקרבו ממילא תפעל תאות העולם הזה, ותאוה זו כאשר תתמיד ללא

העידונים שיכולים להמצא. ומקום העידון הזה באמת הוא העולם הבא^(כד), כי הוא הנברא

מאיר המסילה

תאווה מנוגדת לה כל מעשיו ינבעו מכח תאות העולם הזה כי הרי הולך בעולמו וחשיב דיליה הוא לדור דור (אור יחזקאל, אלול עמוד רפא). ידיעה בעלמא לא מספיקה אלא דרוש לכך בירור ואימות ובירור ביאורו שמנתח את הדברים זה כנגד זה ומברר אצלו את האמת, ואף בירור אין בו די אלא חייב לאמת את הדברים עד שיהיו פיו ולבו שוין (אור יחזקאל, אלול עמוד רמה). כל מבטו ומגמתו חייבת לזכות לרצון ה' ית' (אור יחזקאל, יראה ומוסר עמוד רז). כפי שיש לו לאדם קשר להתקרבות אל ה' ית' כן יזכה בעולם הבא (שם עמוד רנא). כאשר יכיר האדם שכל חייו עבור עולם הבא אזי כל מדות הקנאה ותאווה וכבוד הממלאים את כל שאיפותיו ותקוותיו יתמעטו, שהסיבה לכל המדות נובעת מחמת שאיפת העולם הזה הממלא את חיינו (שם מדות עמוד נב). הדרך לעקירת המדות הרעות היא על ידי השרשת אהבת העולם הבא בקרבו ומאיסתו בחיי העולם הזה (שם עמוד עז). ההנאה מזיו השכינה אינה

ראשית המסילה

הארבעים שהמתינה לו צורך ישראל הדא הוא דכתיב ויהי יחזק בן ארבעים שנה (בראשית כה כ) שהמתין לגוף נקמתו את רבקה בהכנסתה בגוף המזומן לו בצוה שעה בהכנסתה זו אין תאוה וכסופס אלא ליהנות מזיו השכינה וליוון מזויה הדא הוא דכתיב (שיר א ז) ישקני מנשיות פיהו אמר רבי אבא ישקני יפרנסני שאין פרנסתן אלא ליהנות וליוון מזויה של מעלה אמר רבי יוסי סופיה דקרא מוכח דכתיב (שם) כי טובים דודין מיין.

תרגום: החזרת הנשמה לגוף צננת הארבעים שהמתינה לו צורך ישראל. זהו שכתוב "ויהי יחזק בן ארבעים שנה", שהמתין לגוף. "צקחתו את רבקה", בהכנסתה בגוף המזומן לו, בצוה שעה בהכנסתה זו, אין תאוה וכסופס אלא להנות מזיו השכינה וליוון מזויה. זהו שכתוב "ישקני מנשיות פיהו". אמר רבי אבא, "ישקני", יפרנסני. שאין פרנסתם אלא להנות וליוון מזויה של מעלה. אמר רבי יוסי, סוף הפסוק מוכיח, שכתוב "כי טובים דודין מיין".

רק בעולם הבא שצדיקים זוכים ליהנות מזיו השכינה אף בעולם הזה שבשעה שזוכים הצדיקים למדת החסד בשלימותה שהיא מדה ממדותיו של הקב"ה הרי הם נהנים מזיו השכינה בעולם הזה בזה שזוכים למדותיו של הקב"ה (שם עמוד קנה). להגיע ליסוד זה על ידי עשיית המצות צריך לירד לעומק עשיית המצוות ושיהיה לו שייכות לפנימיות הדברים (שם עמוד רנב).

רבותינו בעלי המוסר מצאו כי כל שאיפת האדם מיומו הראשון ממש היא ליהנות בראשיתו הוא מתענג על דברים גופניים במשך התפתחותו מתרחבת השגתו בתענוגים. משחקים כבוד, רכוש, ואם בן עליה הוא הוא שואף יותר ויותר לתענוגים רוחניים עד המטרה האחרונה להתענג על ה' (עלי שור ח"א עמוד קנד). שמקשה שהרי כתוב לקמן בפרק יט אמנם ודאי שמי שמתכוון בעבודתו לטהר נפשו לפני בוראו למען תזכה לשבת את פניו בכלל הישרים והחסידים לחזות בנועם ה' לבקר בהיכלו ולקבל הגמול אשר בעולם הבא לא נוכל לומר שתהיה כונה זו רעה, אכן לא נוכל לומר גם כן שתהיה היותו טובה, כי עד שהאדם מתכוין לטובת עצמו, סוף סוף עבודתו לצורך עצמו. אך הכונה האמתית המצויה בחסידים אשר טרחו והשתדלו להשיגה, הוא שיהיה האדם עובד רק למען אשר כבודו של האדון ב"ה יגדל וירבה, ע"כ. ואם דווקא זוהי הכונה הנכונה למה הציב הרמח"ל בתחילת הספר את היסוד שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' וכי מקום העדין הזה הוא העוה"ב והלא זוהי הכוונה שלא לשמה? אלא הרמח"ל לא נכנס כלל לענין הלשמה ושלא לשמה בתחילת הספר רק הוא קובע כי תכלית יצירת האדם הוא לעולם הבא וזאת עלינו לדעת מיד עם התחלת העבודה. ואם האדם היה בונה כל עבודתו על שלימותו בעולם הזה היתה נעלמת ממנו כליל נצחיות האדם והעבודה וזה העיקר הגדול. הגע בעצמך כל מחשבה דיבור ומעשה שלך נצחיים הם, הכל קיים לחסד או לשבט לעולם הבא. חלקו של אדם בעולם הבא נבנה מכל מה שחשב דיבר ועשה בעולם הזה (שם ח"ב שב).

אדם שהכין את עצמו לקבלת אותו השפע שואף מאוד לקבלו בהשתוקקות והנאה ללא גבול. השתוקקות זו מצויה רק באדם שאכן מבין את ערך הקדושה וסגולותיה הגדולות ועושה פעולות בימי חייו כדי לזכות בה, ובעולם הבא תצמיח שאיפתו זו את התוצאה בדיוק על פי מידת ההשתוקקות שהרגיל את עצמו בה (שפתי חיים, מועדים ח"ב עמוד קסט). קשה איך זה חובתו אלא זכותו, אלא קמ"ל שכל תכלית חובת האדם היא להגיע לשכר ותענוג (שם), אמונה ובחירה ח"ב עז).

(כד). מקום של התענוג על ה' הוא העולם הזה. כל מערכת האמת בנויה על היסוד כי תכלית האדם היא להיות איש אמת אף שמצד טבעו הוא כולו שקרים איפה נערץ השקר שלו הוי אומר בגוף הנמשך להנאות גשמיות ועיקר שאיפת האדם בחייו הוא ליהנות ככל האפשר אם כן מבינים כי הפיכת ה"כולו שקרים" לאיש אמת מתחיל בזה שיתלמד בתענוגים להבחין איזה תענוג הוא אמיתי ואיזהו אינו אמיתי, וכנ"ל רק התענוג על ה' הוא התענוג האמיתי. וזה העבודה

צונו עליהן האל יתברך שמו. ומקום עשיית המצוות הוא רק העולם הזה. על כן הושם האדם בזה העולם בתחלה כדי שעל ידי האמצעים האלה המזדמנים לו כאן יוכל להגיע אל המקום אשר הוכן לו^(כח), שהוא העולם הבא, לרוות שם בטוב אשר קנה לו^{יא}

בהכנה המצטרפת לדבר הזה^(כד). אך הדרך כדי להגיע אל מחוז חפצנו זה, הוא זה העולם^(כו). והוא מה שאמרו זכרונם לברכה (אבות פ"ד מט"ז) העולם הזה דומה לפרוודור בפני העולם הבא^(כז). והאמצעים המגיעים את האדם לתכלית הזה, הם המצוות אשר

מאיר המסילה

לעולם הזה להבחין בתענוגים להתאוות להתענג על ה'. והוא מקשר לזה ב' דברים מהרמב"ם: א', הלכות תשובה (פ"י ה"ב) העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצות והולך בנתיבות החכמה לא מפני דבר בעולם ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה אלא עושה האמת מפני שהוא אמת וסוף הטובה לבא בגללה ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד ואין כל חכם זוכה לה והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקב"ה אוהבו לפי שלא עבד אלא מאהבה והיא המעלה שצונו בה הקב"ה על ידי משה שנאמר ואהבת את ה' אלהיך ובזמן שיאהוב אדם את ה' אהבה הראויה מיד יעשה כל המצות מאהבה.

ב', ספר המצות להרמב"ם (מצות עשה מצוה ג): היא שצונו לאהבו יתעלה וזה שנתבונן ונשכיל מצותיו ופעולותיו עד שנשיגהו ונתענג בהשגתו תכלית התענוג וזאת היא האהבה המחוייבת. [המשך לשון הרמב"ם. ולשון ספרי לפי שנאמר ואהבת את ה' אלהיך איני יודע כיצד אוהב את המקום תלמוד לומר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם כבר בארו לך כי בהשתכלות תתאמת לך ההשגה ויגיע התענוג ותבא האהבה בהכרח וכבר אמרו שמצוה זו כוללת גם כן שנדרש ונקרא האנשים כלם לעבודתו ית' ולהאמין בו וזה כשתאהב אדם תשים לבך עליו ותשבחהו ותבקש האנשים לאהב אותו וזה על צד המשל כן כשתאהב האל באמת כמה שהגיעה לך מהשגת אמיתתו הנה אתה בלי ספק תדרש ותקרא הכופרים והסכלים לידיעת האמת אשר ידעת אותה ולשון ספרי ואהבת את ה' אהבהו על הבריות כאברהם אביך שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחזן ר"ל כמו שאברהם בעבור שהיה אוהב השם כמו שהעיד הכתוב אברהם אוהבי שהיה גם כן לגודל השגתו דרש האנשים אל האמונה מחוזק אהבתו כן אתה אהוב אותו עד שתדרש האנשים אלין] (עלי שור ח"ב עמוד תקסו).

שכר עולם הבא הוא תוצאה מעצם עבודת האדם והמשך עבודתו שהעבודה עצמה היא השכר והעבודה מסלקת את המונעים והמפריעים לדביקות בה' ית' (שפתי חיים, אמונה ובחירה ח"ב עמוד רלג).

(כד). כוונתו כי העולם הזה הוא חוצץ ומפסיק לאדם להרגיש את נועם מעשיו ליהנות מזיו שכינתו ית', אבל העולם הבא מוכן בלי שום מפסיק לקבל הארת פניו ית' (אור יחזקאל, מכתבים עמוד רכא).

(כו). השלימות הוא הדביקות והוא להנאות מזיו שכינתו (שפתי חיים, מידות ועבודת ה' ח"א עמוד נח).

(כז). כל הנסיונות הם איך שהוא מכוון כמדת הדפוס אשר ברא ה' בשבילו (דעת חכמה ומוסר ח"ג עמוד ט). כל סוד עולם הזה כולו נסיון היינו שכולו בנוי על חלות הטעות של שליטת הטבע (שם קמה).

(כח). כל א' צריך להסתכל על כל מה שקורה לו בעולם הזה איך זה מתייחס לעבודת ה' ית' (שפתי חיים, אמונה ובחירה ח"א עמוד תמה).

ראשית המסילה

יא. עי' פירוש הרמ"ק לספר יצירה (פרק ו משנה ה), ומשמי כמות אלו שהם טוב ורע מורכב האדם שמשם יצר הרע ויצר הטוב. והנה המלאכים הם יצר הטוב כולם ואין להם צחינת הרע כלל, ולכן אין להם שכר צעמלם. והצדמות כולם יצר הרע ולהם אין צחינת הטוב, וכו'. אמנם בני אדם יש להם יצר הרע ויצ"ט שהם נשכרים ונענשים. וזה טעם אל צריאת הרע, כי טוב מצחין את הרע, כי על ידי היות צדקם טוב ורע והוא טוב ורודף אחר הרע הוא צעל עונש. וכן הצדיק, רע מצחין את הטוב, שיש בו יצר הרע ויצ"ט ועוזב הרע ורודף אחר הטוב הוא צעל שכר, וגדולה מעלתו ממלאכי השרת. אם כן זהו טעם שצדק הקצ"ה הרע שהוא משלים הטוב ומעלהו למעלה מהמלאכים, וכו'. ועי' עוד פרדס רמונים (שער כה פרק ג). ועי' ליקוטי תורה (פרשת האזינו): רצה הקצ"ה לברוא אלה"ר ציפה"ר כדי שיאכל שלו וצמה שייגע ויכניע היתה"ר, כי כל דרכיו משפט ואינו רוצה שיתענג וימהנה האדם בג"ע צחנס כאשר הנשמה הית' אוכלת תחלה קודם צואה לעה"ז משולחן אצי' דרך נדקה ומתנה אלא רצה הקצ"ה שצדק צעה"ז ותסגל מלות ומעש"ט ואז תתענג על ה' ששכר מעשיה ולא צחנס, נמלא להיות כי כל דרכיו משפט הולך להיות צדקם שני יצרים יצה"ר ויצ"ט ואם יטעם ציפה"ר הולך להיות צשמו דין ורחמים שהוא הנגלה והנסתר כדי להפרע ממנו צרשעתו.

על ידי אמצעים אלה. והוא מה שאמרו, זכרונם לברכה (עירובין כב ע"א), היום לעשותם ומחר לקבל שכרם.

וכשתסתכל בדבר תראה כי השלמות האמיתי הוא רק הדביקות בו

מאיר המסילה

(כט). הדבקות הגמורה הרי היא ה"לשמה" השלם שאינה אלא ראיית האמת בפנים הלב ללא כל פניות חיצוניות (מכתב מאליהו ח"ג עמוד 144).

כל המצוות כולם הם עצות כדי להתחזק באמונה ולהגיע לשלימות (אור יחזקאל, אמונה עמוד קכא). היינו התענוג על ה' וליהנות מזיו שכנתו (שם עמוד רלג). עיקר ההנאה הוא רק הנאה הרוחנית וכמ"ש החובות הלבבות שלנביאים גילה ה' שכר עולם הבא שכיון שיש להם טעם בחכמה יודעים ומבינים עונג רוחני (שם עמוד רלט). מחשבת הדביקות בו ית' חייבת להיות המניע לכל פעולות המצוות ולזה ודאי שנדרשת הכנה מיוחדת ומבלעדיה אינו חושב כלל אודות הדביקות וכל מצוותיו הם בגדר מלומדה (אור יחזקאל, תורה ודעת עמוד קה). חייבים לעשות מעשים שתכליתן יהיו הדביקות וכל שמעשיו אינם מביאים לדביקות הרי הם מביאים אותו לר"ל להתרחקות מהקב"ה (שם עמוד רנ).

רק אם יודעים את המטרה אפילו בתחילת הדרך אפשר להגיע לזה (שפתי חיים, מועדים ח"א עמוד צ). קיום התורה והמצוות משלים את נשמתו של האדם ועי"כ דבק בהקב"ה נמצא כי מי שחסרה לו מצוה נחסר הוא מהדביקות בה', ועי' שערי קדושה (ח"א ש"א) וכמו שלבוש גוף האדם יעשהו האומן בתבנית איברי הגוף כן עשה הוא יתברך את הגוף שהוא לבוש הנפש בתבנית דיוקן הנפש ברמ"ח אברים ולהם שס"ה גידים המקשרים את האברים, ולהמשיך על ידם הדם והחיות מאבר אל אבר כדמיון צנורות, ואחר יצירת הגוף נפח בו נפש חיה כלולה מרמ"ח איברים רוחנים ושס"ה גידים, ויתלבשו תוך רמ"ח איברים ושס"ה גידים, של הגוף ואז פועלים איברי הנפש פעולתן על ידי הכלים שהם איברי הגוף כגרזן ביד החוצב בו, והראיה לזה כי לא יפעלו איברי הגוף פעולתם אלא בעוד הנפש בהם עין רואה ואוזן שומעת וכו', ובהסתלק הנפש חשכו הרואות בארובות ונתבטלו כל החושים מרמ"ח אברים (שם עמוד שז). תחילה דיבר על חובת האדם בעולמו שהוא התכלית

יתברך יבז(כט), והוא מה שהיה דוד המלך אומר (תהלים עג כח) ואני קרבת אלקים לי טוב(ל)יג. ואומר (שם כז ד), אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי וגו'יד, כי רק זה הוא הטוב, וכל זולת זה

ראשית המסילה

יג]. עי' שערי קדושה (חלק א שער א): וכמו שלבוש גוף האדם יעשהו האומן צמצנית איברי הגוף כן עשה הוא יתברך את הגוף שהוא לבוש הנפש צמצנית דיוקן הנפש ברמ"ח אברים ולהם שס"ה גידים המקשרים את האברים, ולהמשיך על ידם הדם והחיות מאבר אל אבר כדמיון צנורות, ואחר יצירת הגוף נפח בו נפש חיה כלולה מרמ"ח איברים רוחנים ושס"ה גידים, ויתלבשו תוך רמ"ח איברים ושס"ה גידים, של הגוף ואז פועלים איברי הנפש פעולתן על ידי הכלים שהם איברי הגוף כגרזן ביד החוצב בו, והראיה לזה כי לא יפעלו איברי הגוף פעולתם אלא בעוד הנפש בהם עין רואה ואוזן שומעת וכו', ובהסתלק הנפש חשכו הרואות צארוצות ונתבטלו כל החושים מרמ"ח אברים, ע"כ. היינו שהמקיים מצוה משלים האיבר הרוחני, והמבטל מצוה יחסר לו איבר הרוחני והוא צעל מום, היינו שקיים התורה והמצוות משלימים את נשמתו של האדם ועי"כ דבק בהקב"ה.

יג]. עי' זו"ר (כט ע"א): פתח ההוא יודאי ואמר ואני קרבת אלקים לי טוב וגו' ת"ח כד צ"ג מתקריב לאורייתא דאקרי טוב דכתיב טוב לי תורת פיך כדין מתקריב לקב"ה דאקרי טוב דכתיב טוב ה' לכל וכדין מתקריב למהוי זכאה כמד"א אמרו לדיק כי טוב וכד איהו זכאה שכנימא שריא עליה ואוליפת ליה רזין עילאין צאורייתא צגין דשכינתא לא אזדוגא אלא בטוב דהא לדיק ודק כמדא אזלין.

מרגוש: פתח אותו היהודי ואמר (שם עג) ואני קרבת אלהים לי טוב וגו' צא וראה כשצן אדם מתקרב לתורה שנקראת טוב נאמר (שם קיט) טוב לי תורת פיך אזי מתקרב לקדוש צרוך הוא שנקרא טוב נאמר (שם קמה) טוב ה' לכל ואז מתקרב להיות לדיק כמו שנאמר (ישעיה ג) אמרו לדיק כי טוב וכשהוא לדיק שכניה שורה עליו ומלמדת אותו סודות עליונים צמורה משום שאין מתחברת שכניה אלא עם טוב שהרי לדיק ודק הולכים יחד.

יד]. עי' שער הגלגולים (הקדמה כז): והנה הדיקים גמורים כדוד המלך ע"ה ודניאל, הוצרכו להתבשר מאתו

שהוא עולם הבא, ואח"כ מוסיף עוד נקודה בחובת האדם חוץ מהנ"ל והוא להגיע אל מדרגת השלימות, והיא הדביקות בו ית' שעד כמה שהוא קרוב יותר אל ה' ית' באותה המדה הוא זוכה בשלימות וממלא בכך את חובתו בעולמו (שפתי חיים, מידות ועבודת ה' ח"א עמוד נח). הדביקות הוא השלימות מכיון שכמידת הדביקות והפנייה אל ה' ית' כך מידת הארת פניו ית' אליו אשר משפיעה בו את שפעו ויוצרת בקרבו את השלימות (שם עמוד תנב). (ל). אין המצוות והמעשים עיקר עבודתנו כי אלו מוגבלים בזמן ובמקום אבל האמת כי עבודתנו היא הדביקות בה'

שיחשבוהו בני האדם לטוב, אינו אלא הבל ושווא נתעה. אמנם לכשיזכה האדם לטובה הזאת, ראוי שיעמול ראשונה וישתדל ביגיעו לקנותה, והיינו שישתדל לידבק בו יתברך בכח מעשים שתולדתם זה הענין והם הם המצות ^{טו}(לא).

והנה שְׁמוּ הקדוש ברוך הוא לאדם במקום שרבים בו המרחיקים אותו ממנו

ראשית המסילה

יתצרך, שינוחו זעה"צ ולא ינטרכו לעונשים ולגלגולים האלה, וכמ"ש דוד המלך ע"ה לולי האמנתי לראות צטוב ה' צלחן חיים וגו'. וכתיב אחת שאלתי מאת ה' אחת אצקש שצתי צית ה' כל ימי חיי וגו'. ונתצטר ע"י אציגיל הנצואה, צאמרה והיתה נפש אדוני צרורה צרור חיים וגו'.
טו. עי' לעיל הערה יא.

יתברך ^{לב}), והם הם התאוות החמריות אשר אם ימשך אחריהן, הנה הוא מתרחק והולך מן הטוב האמיתי. ונמצא שהוא מושם באמת בתוך המלחמה החזקה ^{לג}), כי כל עניני העולם בין לטוב בין למוטב הנה הם נסיונות לאדם ^{לד}), העוני מצד אחד והעושר מצד אחד כענין שאמר שלמה (משלי ל ט), פן אשבע וכחשתי ואמרתי מי ה', ופן אורש וגנבתי

מאיר המסילה

ית' וזו עבודת הלב ואינה מוגבלת כלל ולכן לעולם אסור לו להרפות מעבודתו (אור יחזקאל, דרכי עבודה עמוד רפא). אמת אין הקב"ה מקפח שכר כל מצוה ומצוה אך הפעולות והמעשים שמביאים קורבה לקיום רצונו ית' הם העיקר (שם עמוד רעה).

ככל שנוכח בזמנים הקדושים (שבת ימים טובים ובעת התפילות שבכל יום) האלו להרגיש שאנו מתקרבים אל ה' ית' ודבקים בו כך יהיה לנו מושג גדול יותר בצורך ובחשיבות של העמל התמידי להתקרב אל ה' על ידי כל מעשה מצוה כי רק זהו הטוב האמיתי (שפתי חיים, מידות ועבודת ה' ח"א עמוד תפז).

^{לא}). כל מצוה שאדם עושה היא בחינה שונה ונוספת של פנייה אל ה' ית' שעל ידה זוכה להתקרבות מסוימת ומיוחדת אל ה' ית' ולדביקות בו (שם עמוד תקעג).

^{לב}). דווקא מהרע יצא הטוב, ודווקא מתוך הנסיון יבא השכר (דחו"מ ח"ג עמוד ריט). עי' מעלות התורה: וזה מרומז בפסוק ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך דלכאורה נראה מיותר שהיה לו לומר ודברת בם בכל עת אלא שקאי על כל פרטי המניעות שיש לו לאדם כמ"ש בספר מסילת ישרים, יראה בכלם לעסוק בתורה ככל מה דאפשר. המקום להתהוות גדול, המקום להתפשט, הנה זה רק על רפסודת [קורות הקשורות יחד להשיטם במים] הרע, אם זה מקום להתגדל בו ולולא מציאות הרע לא היה לאדם מקום להתהוות גדול (דע"ת ח"ג עמוד צב).

^{לג}). שזה מאבק תמידי הנמשך כל ימי חיי האדם עד יומו האחרון ובכל שעות היממה (שפתי חיים, מועדים ח"ג עמוד קכ).

^{לד}). רק דרך הנסיונות שהוא מידת הדין אפשר לזכות לעולם הבא, ואם רוצים לזכות בכל סוד עולם הבא בכל השלימות מוכרחים לעבור דרך כל סוד עולם הזה שהוא בכל סוד מדת הדין הגמור כולו רק יסורין קושי ועמל בתכלית ומזה זוכה לכל סוד העולם הבא (דחו"מ ח"ב עמוד קכה). כל בחינה ונסיון הוא אם הוא מהמציאות האמיתית והראיה ע"ז אם עומד בפני הנסיונות (שם עמוד רא).

כתוב (מלאכי ג ו) אני ה' לא שניתי טמון בו שה' הוא המצוי הראשון והמציאות באמת, ואנו צריכים להדבק במציאות האמיתית וצריכים הרבה סממנים לתקנו, ועל זה נתנו תורה ומצוות שכולם הם דרכים כיצד להכנס ולהתהוות מציאות מסוד המציאות האמיתית, והוא הכתוב כאן שכל העולם כולו נסיונות לאדם, ואם יעמוד על עמדו ולא יזוז ממקומו אז הוא בחינת אדם הוא אדם הקשור למציאות, ואז אין שום דבר בעולם הזה יכול לשלוט עליו וזה בן עולם הבא (דעת תורה ח"א עמוד קמה). שמביא פירוש היעב"ץ לאבות (פרק ג משנה כג) שדרך ארץ בכאן כפשוטו מנהגו של עולם, זריעה קצירה שכיבה קימה בנין בתים אכילה שתיה ויתר מנהגו של עולם, יאמר כי לא ברא הש"י אלה הדברים כולם על מה שהם עליו, זולתי שיהיו נושאי התורה כי היא קדמה לעולם, כאומר (משלי ח) ה' קנני ראשית דרכו. ואמרו במס' שבת (פט ע"א) במשה רבינו ע"ה שאמר למלאכים כתיב בתורה (שמות כ) כבוד את אביך, כלום אב יש לכם תורה מה לכם. והוא מאמר התנא אם אין דרך ארץ אין תורה. המצות לא באו לסדר מנהגו של עולם אלא כל הבריאה כולה נבראה בעיקר לשאת את התורה, היינו אחרי שיש מצות של כבוד אב ואם נחקק בבריאה מציאות של אב ואם כדי לקיים התורה, וכל הבריאה טפלה לתורה ומצוות. ועי' במן שנאמר (שמות טז ד) למען אנסנו הילך בתורתך אלא, ופי' רש"י אם ישמרו מצות התלויות בו שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט. היינו שתכלית המצוות הוא ענין הנסיון שיש

העולם ומתרחק מבוראו, הנה הוא מתקלקל, ומקלקל העולם עמו(מא). ואם הוא שולט בעצמו ונדבק בבוראו ומשתמש מן העולם רק להיות לו לסיוע לעבודת בוראו, הוא מתעלה והעולם עצמו מתעלה עמו(מב). כי הנה עילוי גדול הוא לבריות(מג) כולם בהיותם משמשי האדם השלם המקודש בקדושתו יתברך, והוא כענין מה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה בענין האור שגנזו הקדוש ברוך הוא לצדיקים וזה לשונם (חגיגה יב ע"א), כיון שראה הקדוש ברוך הוא אור שגנזו לצדיקים, שמח(מד), שנאמר (משלי יג ט) אור

וכו'. השלוח מצד אחד והיסורין מצד אחד, עד שנמצאת המלחמה אליו פנים ואחור(לה). ואם יהיה לבן חיל וינצח(לו) המלחמה מכל הצדדין(לז), הוא יהיה האדם השלם אשר יזכה לידיבק בבוראו(לח), ויצא מן הפרוזדור הזה ויכנס בטרקלין לאור באור החיים. וכפי השיעור אשר כבש את יצרו ותאוותיו ונתרחק מן המרחיקים אותו מהטוב ונשתדל לדבק בו, כן ישיגהו וישמח בו(לט).
ואם תעמיק עוד בענין תראה כי העולם נברא לשימוש האדם(מ). אמנם הנה הוא עומד בשיקול גדול, כי אם האדם נמשך אחר

מאיר המסילה

עיקר הגדלות תלויה רק במדת עמידתו בניסיונות ואין הגדלות קשורה וכרוכה בכמות המעשים ואיכותם (אור יחזקאל, יראה ומוסר עמוד קעג). יסוד עבודת האדם להיות תמיד במצב מלחמה עם יצו כי זו כל הצלחתנו בעולמנו לעמוד במלחמה (שם מדות עמוד כד).

(מ). מוסכם בפי כל שהוא ענין של קבלה אמנם כן הוא שכל הקבלה בנויה על יסוד זה, אבל מי לא יראה סוד גדול זה בחוש אם רק יתבונן בעיני פקיאח בהטבעת הבריאה איך שכלה משועבדת לאדם (דעת חכמה ומוסר ח"ד עמוד ש). היינו כאשר האדם מתבונן בבריאה וממנה לומד להכיר את בוראו, הרי הבריאה משמשת אמצעי לאדם להתעלות ועי"ז אף כל העולם כולו מתעלה (אור יחזקאל, תורה ודעת עמוד רד).

(מא). כל אדם ואדם אחראי בעד חרבן כל העולם כולו (מכתב מאליהו, ח"ג עמוד 313). האדם הוא המניע והמנהיג את כל הבריאה כולה משום שזהו הסוד הגדול של אצלם אלקים (דח"מ ח"ב עמוד לו).

(מב). היינו מאחר שעולם הזה הוא בריאה רוחנית ורק נתון תחת מלבוש גשמי ולכן שייך להתעלות רוחנית בו (אור יחזקאל, דרכי העבודה עמוד רעג).

(מג). כשם שזה עילוי גדול לנברא כשאדם מגלה כבוד שמים על ידו כך חסרון הוא לנברא כשנגרם על ידו תרעומת והסתור פנים (מכתב מאליהו ח"ד עמוד 206).

(מד). ז"ל הגמרא: רבי אלעזר אור שברא הקדוש ברוך הוא ביום ראשון אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו כיון שנסתכל הקדוש ברוך הוא בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים עמד וגנזו מהן שנאמר וימנע מרשעים אורם ולמי גנזו לצדיקים לעתיד לבא שנאמר וירא אלהים את האור כי טוב ואין טוב אלא

בקיום המצוות. לפי היעב"ץ מובנים שכל הבריאה היא נסיונות שמתנסה האדם תמיד בשמירת המצות, ולכן אפשר לקרא לעולם הזה עולם הנסיונות. ועי' מדרש (שמות רבה לא ג) אשרי אדם שהוא עומד בניסיונו שאין בריה שאין הקב"ה מנסה אותה העשיר מנסהו אם תהא ידו פתוחה לעניים ומנסה העני אם יכול לקבל יסורין ואינו כועס (שם ח"ב עמוד קיא). סוד כל הבריאה כולה היא רק כדי לעמוד בניסיון (שם ח"ה א' עמוד רי). היינו שכל עניני העולם טעות וכולם בגדר הסתר פנים (שם ח"ה ב' עמוד קיא).

(לה). רק אפשר לזכות להנאות מזיו שכינתו כאשר הוא עומד בניסיונות (אור יחזקאל, יראה ומוסר עמוד קמג).

(לו). השגת ה' והדביקות בו היא רק כפי יכולתו להתגבר על הנסיונות (שם דרכי העבודה עמוד קלד).

(לז). עי' ר' יונה על אבות פ"ד מכ"ד: בנפול אויבין אל תשמח שגם לצד השני הסכנה להכשל בפח החנופה (אור יחזקאל, מכתבים עמוד מה). היינו כאשר אדם מברך ברכה בפני חילונים הוא מתבייש ולכן אומר בשקט, וכאשר מברך בפני צדיקים מברך בקול רם כדי שיחשיבוהו לצדיק (עלי שור ח"ב עמוד רלד).

(לח). שמביא מדעת תבונות שכל זה אפשר לתקן הכל על ידי חכמה, אפילו אדה"ר היה יחודו ית' מתגלה עליהם מצד עצמם (דעת ח"ב עמוד קצג). תמימות בהתמסרות לתורה ומצוות כלי מלא ביראה ועמידה בניסיונות זוהי שלימות (עלי שור ח"ב עמוד נח).

(לט). סוברים אנחנו בענין עולם הבא ועולם הזה כשני דברים לעצמם וכו' טעות גדול הוא מחשבה זו. סוד הדבר היא כי כל יתרון עולם הבא ותקונו הוא דווקא מן העולם הזה כיתרון האור מן החושך הנאת האור הנהו דווקא מן החושך (דעת תורה ח"ד עמוד קע).

כללו של דבר, האדם לא נברא בעבור מצבו בעולם הזה, אלא בעבור מצבו בעולם הבא, אלא שמצבו בעולם הזה הוא אמצעי למצבו בעולם הבא, שהוא תכליתו. על כן תמצא מאמרי חכמינו ז"ל, רבים כולם בסגנון אחד מדמים העולם הזה למקום זמן ההכנה, והעולם הבא למקום המנוחה ואכילת המוכן כבר. והוא מה שאמרו, העולם הזה דומה לפרוודור, כמו שאמרו ז"ל, היום לעשותם ומחר לקבל שכרם (עירובין כב ע"א), מי שטרח בערב שבת, יאכל בשבת (ע"ז ג ע"א). העולם הזה דומה ליבשה, והעולם הבא לים וכו' (קה"ר פ"א ס' לד^(מז)), וכאלה רבים על זה הדרך.

מאיר המסילה

צדיק שנאמר אמרו צדיק כי טוב כיון שראה אור שגנוז לצדיקים שמח שנאמר אור צדיקים ישמח. (מז). אחרי שנתבאר שהאדם הוא מרכבה עליונה חביב האדם שנברא בצלם אז הרי כל הבריאה הוא כסא הכבוד (דחו"מ ח"א עמוד שא). (מז). ז"ל: העולם שבאת ממנו דומה ליבשה והעוה"ז דומה לים ואם אין אדם מתקן לו ביבשה מה יאכל בים.

ישראל ועל ידו הם גוי אחד בארץ, שעל ידו נקראו ישראל והם עם אחד, וזה מורה כי יעקב ראוי לאחדות. ודבר זה מנצח מעלת יעקב אשר היה נדלל מן הגשמי, וכל דבר שהוא נדלל הוא אחד. ולפיכך ישראל שהם עם אחד בלתי מחולקים אינם אחדים רק מנצח שינאו מן יעקב, ולפיכך נקראו על שמו שהוא אחד. ועוד מנצח כי יעקב צפרט [מיוחד] לאחד ולקשר הכל, כי אברהם הוא האב הראשון ויחזק הוא האב השני ויעקב השלישי, ואין הראשון גם השני מיוחד לאחד ולקשר הכל רק השלישי, כי הוא מכריע בין השנים המחולקים והוא מכריע ביניהם ומאחד את המחולקים. לכך יעקב צפרט הוא מאחד ישראל לעם אחד, לכך נקראו על שמו ישראל. וכאשר בליה ההוא הגיע יעקב אל מעלתו הגדולה הזאת, ולפיכך אמר כל אחד עלי יניח זדיק את ראשו, כי כל אחד מנורף אל אותו שהוא אחד שהרי הוא מאחד הכל אליו ולכך אמר כל אחד [עלין] יניח זדיק את ראשו, ולכך כולם נעשו אחד. וכמו שכל ישראל מנטרפים אל יעקב שנקרא ראשית כאשר כולם אחד לגמרי, היה מריבה [בניהם] שכל אחד אמר עלי יניח זדיק את ראשו, כי מנצח שייכים אליו ולא היחיד בלבד היה אומר כל אחד עלי יניח זדיק את ראשו, ולפיכך מסיק רבי יחזק שכולם נבלעו באחד שהם מנטרפים אל הדבר שהוא אחד, כי ישראל הם אחד ומנצח הזה מנטרפים כולם אל יעקב מנצח כי ישראל הם עם אחד לכך נבלעו באחד ונצח הזה מנטרפים אליו.

כלל הדבר כי יעקב היה מעלתו ומדריגתו שהוא נדלל מן הגשמי, ודבר כזה לא יתואר אליו שום חלוק כי הנדלל לא יתכן בו חלוק והחלוק הוא לגשם. ולפיכך לא ינטרף ולא יתקשר בו דבר רבוי שאין יתקשר רבוי באחדות אם לא שהם אחד מנצח ענמם, ולפיכך אמר כאשר היו האצנים תחת מראשותיו כל אחד אמר עלי יניח זדיק ראשו בעבור כי הכל מנטרף אל יעקב אציהם והם הכל מנטרף אליו, לכך כל אחד אמר עלי יניח זדיק את ראשו, כי הראש שבו השכל הוא אחד. וראוי שיהיה הראש אחד, כי הוא נושא אל הנשמה שהוא אחת בלתי מחולק. וכל אחד אמר עלי יניח זדיק את ראשו, ולפיכך היה כאן מריבה עד שנבלעו כולם באחד ואז היה מנטרפים אליו מנצח שהם אחד, ולפיכך האצנים נבלעו באחד וצמחה שהם אחד הם שייכים ליעקב כמו שציארנו זה במקום אחר. וזה שאמר שהיו אחד תחת ראשו כי בראש דוקא הנשמה הקדושה הנבללת ושם נעשה הכל אחד והדברים גדולים מאוד.

צדיקים ישמח^(ז). ובענין אבני המקום שלקח יעקב ושם מראשותיו אמרו (חולין צא ע"ב) אמר רבי יצחק, מלמד שנתקבצו כולן למקום אחד והיתה כל אחת אומרת, עלי יניח צדיק ראשו^(ז) (מז).

והנה על העיקר הזה העירונו זכרונם לברכה במדרש קהלת (קהלת רבה פ"ז ס"י יט) שאמרו, זה לשונם, ראה את מעשה האלהים וגו' (קהלת ז' ג), בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון, נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו, ראה מעשי כמה נאים ומשובחים הן, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי, תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי.

ראשית המסילה

ע"י עמק המלך (ש"א פ"ג): הדין הראשון בא מן כח גבול האותיות. שנעשו מהרושם שהיה א"ס ב"ה מקמץ ומנמנמס לנקודות, ומנהקודות נעשו האותיות, וזהו סוד הפסוק, 'אור צדיקים ישמח' [משלי י"ג ט'], ונאמר, 'יהי כבוד ה' לעולם' [תהילים ק"ד ל"א], שיכירו גדולתו וכבודו, ישמח ה' צמטיו.

ע"י חדושי אגדות למהר"ל (ח"ד עמוד קו) דבר זה דבר מופלא בענין האצנים, מנצח שיעקב הוא מאחד את כל

זה שתנופח בו נשמה כל כך חשובה ועליונה ייח^ל, שתהיה גדולה יותר מן המלאכים עצמם, כל שכן שהיא אינה מוצאה שום נחת רוח בכל עינוגי זה העולם (מט). והוא מה שלמדונו זכרונם לברכה במדרש קהלת זו לשונם (קהלת רבה פ"ו ס"ו) וגם הנפש לא תמלא^ב משל למה הדבר דומה לעירוני שנשא בת מלך אם יביא לה כל מה שבעולם אינם חשובים לה כלום, שהיא בת מלך. כך הנפש אילו הבאת לה כל מעדני עולם, אינם כלום לה. למה שהיא מן העליונים (בא"י).

וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (אבות פ"ד מכ"ב) על כרחך אתה נוצר ועל כרחך

ראשית המסילה

יח. עי' זהר חדש (ו ע"ד): שאל ר' יהודה לר' דוסתאי, הנפש אשר באדם הנקראת שכלית, איזה נפש היא, ואיזה מקומה. א"ל, הלא ידעת כי האדם צרא אותו המקום יתצרך בשמו, וכאשר הוא גדל ורואה עיני העולם. ומציט צלצו, הוא מעצמו מריח הנפש הזאת, כי הואיל והוא מציט ורואה נפלאות הצורה, ומידוש העולם, ורוח המאורות ערצ וצקר, וכי כל העולם כלו תלוי בכחו יתצרך, הוא משתדל בעצמו לחקור ולהשיג השגה קדושה וצרה, ואז יש לו נפש השכלית, מפני שהוא משכיל לדעת לחקור בחכמה.

יט. ז"ל המדרש: וגם הנפש לא תמלא שהנפש יודעת כל מה שהיא עמלה לעמלה היא עמלה לכך אינה שבעה לא תורה ולא מעשים טובים משל למה"ד לעירוני שנשא צת מלכים אם יביא לה כל מה שבעולם אינן חשובין לה כלום למה שהיא צת מלך כך הנפש אילו הבאת לה כל מעדני עולם אינם כלום לה למה שהיא מן העליונים, ע"כ. משמע שמנות ומעשים טובים אף פעם לא שבעה, ולא עולם הזה.

עו. דרך חיים (פ"א מי"ד): מביא רבי לוי משל זה לעירוני שהוא בן כפר שהיה נשוי צת מלכים שאי אפשר להעירני הזה שיוצא ידי חובתו עם צת מלכים, כך הנשמה שהיא מלמעלה והיא נשאת לאדם בעל גוף ואף אם האדם עושה כמה מלות ומעשים טובים והם השלמה לנפש, מ"מ לא תמלא הנפש שתהא מושלמת בשלימות לגמרי, שהיא בעמלה מן הש"י כפי מה שראוי אל הנפש ומפני כך אינה שביעה ממה שעושה האדם בגופו ותורה ומעשים טובים, לפי חשיבת ומעלת הנפש שהיא מן למעלה והאדם היא מלמטה בעל גוף אין הנפש שהיא מלמעלה שביעה מזה לגמרי כאשר ראוי לנפש שהיא מן השמים.

ותראה באמת שכבר לא יוכל שום בעל שכל להאמין שתכלית בריאת האדם הוא למצבו בעולם הזה (מז), כי מה הם חיי האדם בעולם הזה (מח), או מי הוא ששמח ושלוו ממש בעולם הזה. ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה ורהבם עמל ואון (תהלים צ י). בכמה מיני צער וחלאים ומכאובים וטרדות, ואחר כל זאת המות. אחד מני אלף לא ימצא שירבה העולם לו הנאות ושלוה אמיתית, וגם הוא אילו יגיע למאה שנה כבר עבר ובטל מן העולם.

ולא עוד אלא שאם תכלית בריאת האדם היה לצורך העולם הזה, לא היה צריך מפני

מאיר המסילה

מז. אפילו לאחר שנתברר אצלו ביקום העולם הבא לא נשלמה עדיין עבודתו שחייב להוסיף לצייר לעצמו מהותו לש עולם הבא ולרכוש לעצמו הבנות היאך יהיה גודל השכר בעולם הבא, וישיגה רק על ידי שישתמש בכח המחשבה והציור שיש באדם, והוא החשבון הפסד מצוה כנגד שכרה וכו' (אור יחזקאל, אמונה עמוד מז).

מח. חוץ מההכרה בתכלית העולם הבא ובגודל העונש והעידון הנמצאים בעולם הבא מ"מ צריך לחשוב לבטל את הרע וכן בכל עבודת ה' צריך להשביח את המידות טובות, ולהשפיל הרעות (שם עמוד קסו).

מט. היינו מעצם מציאותו של אדם הוא רואה באמת תכליתו כי עצם מציאות האדם מחייב לתפקידו לעבדה ולשמרה (דע"ת ח"ד פז).

נ. כאשר הנפש מתאכזבת וחשבה ריקנות שהרי לא קבלה משהו רוחני שוב מפתה היצר הרע שיוסיף כבוד גאוה תאוה ממון ובוזה תתרצה הנפש ואילו הנפש מרגישה שלא קבלה כלום, אבל ברוחניות כל הישג רוחני הוא קנין לנפש המביא לסיפוק ולאפשר שעליו יבנה המשך עלייתו והתקדמותו הרוחנית (שפתי חיים, מידות ועבודת ה' ח"ב עמוד ל).

נא. כל עיקר מה שאדם מתאוה לכל מיני תענוגי עולם הזה הוא רק משום שהוא רוצה להשתיק בדרך תחילתו ודמיון הרגשת החסרון שהוא מוצא בעצמו אשר באמת אינה אלא רעב רוחני געגועי הנשמה למצב שלימותה (מכתב מאליהו ח"א עמוד 100). כיון שהנשמה גזורה מכסא הכבוד ותפקידה שהוא לשוב למקורה ע"י מעשיה הטובים, לכן הוטבע בנשמה הכח של השאיפה לעליה והתקרבות לה' ית', אלא שהיצר הרע מטעה את האדם

אתה נולד¹⁰, כי אין הנשמה אוהבת העולם הזה כלל, אלא אדרבא מואסת בו. אם כן ודאי לא היה בורא הבורא יתברך בריאה לתכלית שהוא נגד חוקה ונמאס ממנה, אלא בריאתו של האדם למצבו בעולם הבא היא, ועל כן ניתנה בו נשמה זאת, כי לה ראוי לעבוד ובה יוכל האדם לקבל השכר במקומו וזמנו, שלא יהיה דבר נמאס אל נשמתו בעולם הזה, אלא אדרבא נאהב ונחמד ממנה וזה פשוט.

והנה אחר שידענו זה נבין מיד חומר המצוות אשר עלינו ויקר העבודה אשר בדינו. כי הנה אלה הם האמצעים המביאים אותנו אל השלמות האמיתית, אשר בלעדם לא יושג כלל. ואולם ידוע כי אין התכלית מגיעה אלא מכח קיבוץ כל האמצעים אשר נמצאו ואשר שימשו להגיעו¹¹, וכפי כח האמצעים

ושימושם, כן יהיה התכלית הנולד מהם, וכל הפרש קטן שימצא באמצעים תבחן תולדתו בבירור ודאי, בהגיע זמן התכלית הנולד מקיבוץ כולם כמו שכתבתי, וזה ברור. מעתה ודאי הוא שהדקדוק שידקדק על ענין המצוות והעבודה מוכרח שיהיה בתכלית הדקדוק, כאשר ידקדקו שוקלי הזהב והפנינים לרוב יקרים, כי תולדתם נולדת בשלמות האמיתי והיקר הנצחי שאין יקר למעלה ממנו.

נמצינו למדים כי עיקר מציאות האדם בעולם הזה הוא רק לקיים מצוות ולעבוד ולעמוד בנסיון¹². והנאות העולם אין ראוי שיהיו לו אלא לעזר ולסיוע בלבד¹³, לשיהיה לו נחת רוח וישוב דעת למען יוכל לפנות לבו אל העבודה הזאת המוטלת עליו¹⁴. ואמנם ראוי לו שתהיה כל פנייתו רק

ראשית המסילה

כ. ספר הפליאה (&): העטרה משלמת הנפשות אלנו ע"י דין שדן אותה לשלום זהו על כרחך אמה נוצר ועל כרחך אמה נולד ועל כרחך אמה חי ועל כרחך אמה מת.

מאיר המסילה

ומפנה את כח השאיפה לדרך לא נכונה לתאוות העולם הזה ותשוקותיו (שפתי חיים, מועדים ח"א עמוד רנח). (ג). כל תר"ג המצוות מצוה אחת הן, כי הם חיינו והחיים אינם מתחלקים לאברים, אלא כל הגוף הוא אורגניזם אחד הנושא את החיים, כך כל המצוות ביחד הן חיינו. אם ישאלו אדם מה כואב לו יותר כשיורידו לו צפורן או כשיוציאו לו עין או כשתחוהו בבטנו, לא ירצה בשום אופן לשער איזה כאב יותר נוח לו. הנה העין אינו אבר שהנשמה תלוי בה, וכ"ש לא הצפורן, ובכ"ז כאב נטילת גדול מנשוא, כי הגוף חי מרגיש כאב, לא ישוער בהעדר ממנו אפשר דבר טפל. כך התורה אינה מבדילה בין המצוות קלות וחמורות, ובין סוגי המצוות השונות כל המצוות ביחד הם אורגניזם רוחני חי, ובהעדר מצוה קלה אחת חסרון ומום הוא בצורתו הרוחנית של האדם (עלי שור ח"א עמוד פ).

(ג). אין גבול לגודל הנסיונות בו אנו מחויבים לעמוד (אור יחזקאל, יראה ומוסר עמוד קלז). מטרת הנסיון להוציא את הכח אל הפועל וכמ"ש הרמב"ן (בראשית כד א) לגבי אברהם אבינו ע"ה שהיו הכוחות בפועל ורצה הקב"ה להוציאם אל הפועל כי האדם דומה לבאר עמוק ואיך להוציא את המים וע"י הנסיון יוציא וישאב את המים (שם, דרכי העבודה עמוד רפג). כן אף עיקר ותכלית כל הבריאה כולה להעמיד את האדם בנסיון ולראות האם יתחזק מזה באמונתו או להיפך יכשל בה, ודרך העליה וההצלחה היא כשיראה את הקשיים שלכאורה ניצבים בפניו ומ"מ יתחזק ולא יפול בפח הטמון לרגלו (שם, אמונה עמוד רצה). לא כהבנת העולם כי הנסיונות הוא רק לצדיקים, כי כל עניני העולם הם רק נסיונות, וכל עבודתו והצלחתו הוא להיות מושל על חומרו (שם, מכתבים עמוד ריא). הנהגת ה' ית' שיתכן שאף במעשיו הטובים יש מקום ליצר הרע (שם, מדות עמוד רצט). העמידה בנסיונות הכרחית לבנין האדם ותחילת בנינו של עם ישראל היה ע"י העשרה נסיונות שנתנסה אברהם אבינו, וכיון שעמד בכלם נוצר כלל ישראל, וזה מקיל עלינו להתגבר על עיכובים המונעים מאתנו עבודתנו ע"ז בידוענו שזהו מטרת הבריאה (שם תורה ודעת עמוד שכ).

(ד). שהרי כל מציאות עולם הזה היא בכלל אך ורק היום לעשותם, ואין שום למחר לקבל שכרם כאן (דחוי"מ ח"ב עמוד קכז).

(ה). עי' שו"ע אורח חיים (סימן רלא): אם אי אפשר לו ללמוד בלא שינת צהרים יישן ובלבד שלא יאריך בה שאסור לישן ביום יותר משינת הסוס שהוא שתין נשמי ואף בזה המעט לא תהא כוונתו להנאת גופו אלא להחזיק גופו לעבודת השי"ת וכן בכל מה שיהנה בעולם הזה לא יכוין להנאתו אלא לעבודת הבורא יתברך כדכתיב בכל דרכיך דעהו ואמרו

(ג). עי' שו"ע אורח חיים (סימן רלא): אם אי אפשר לו ללמוד בלא שינת צהרים יישן ובלבד שלא יאריך בה שאסור לישן ביום יותר משינת הסוס שהוא שתין נשמי ואף בזה המעט לא תהא כוונתו להנאת גופו אלא להחזיק גופו לעבודת השי"ת וכן בכל מה שיהנה בעולם הזה לא יכוין להנאתו אלא לעבודת הבורא יתברך כדכתיב בכל דרכיך דעהו ואמרו

לבורא יתברך^(נב), ושלא יהיה לו שום תכלית אחר בכל מעשה שיעשה אם קטן ואם גדול, אלא להתקרב אליו יתברך^(נז), ולשבור כל המחיצות המפסיקות בינו לבין קונו, הן הגנה כל עניני החומריות והתלוי בהם, עד שימשך אחריו יתברך ממש כברזל אחר אבן

מאיר המסילה

חכמים כל מעשיך יהיו לשם שמים שאפילו דברים של רשות כגון האכילה והשתיה וההליכה והישיבה והקימה והתשמיש והשיחה וכל צרכי גופך יהיו כולם לעבודת בוראך או לדבר הגורם עבודתו שאפילו היה צמא ורעב אם אכל ושתה להנאתו אינו משובח אלא יתכוין שיאכל וישתה כפי חיותו לעבוד את בוראו וכן אפילו לישב בסוד ישראלים ולעמוד במקום צדיקים ולילך בעצת תמימים אם עשה להנאת עצמו להשלים חפצו ותאותו אינו משובח אלא א"כ עשה לשם שמים. וכן בשכיבה א"צ לומר שבזמן שיכול לעסוק בתורה ובמצות לא יתגרה בשינה לענג עצמו אלא אפילו בזמן שהוא יגע וצריך לישן כדי לנוח מיגיעתו אם עשה להנאת גופו אינו משובח אלא יתכוין לתת שינה לעיניו ולגופו מנוחה לצורך הבריאות שלא תטרף דעתו בתורה מחמת מניעת השינה וכן בתשמיש אפי' בעונה האמורה בתורה אם עשה להשלים תאותו או להנאת גופו ה"ז מגונה ואפילו אם נתכוין כדי שיהיו לו בנים שישמשו אותו וימלאו

השואבת^(נח). וכל מה שיוכל לחשוב שהוא אמצעי לקורבה הזאת, ירדוף אחריו ויאחז בו ולא ירפהו, וכל מה שיוכל לחשוב שהוא מניעה לזה, יברח ממנו כבורח מן האש. וכענין שנאמר (תהלים סג ט) דבקה נפשי אחרריך כי תמכה ימינך ב^א! כיון שביאתו לעולם אינה

ראשית המסילה

כא. עי' זהר ח"א קסג ע"ג: רבי חייא פתח ואמר (תהלים סג ט) דבקה נפשי אחרריך כי תמכה ימינך האי קרא אית לאסתכלא ציה דבקה נפשי אחרריך גנין דדוד מלכא הוה מתדבק נפשיה תדיר אצמריה דקצ"ה ולא חייש למלין [אחרנין] דעלמא אלא לאתדבקה נפשיה ורעותיה ציה וכיון דאיהו הוה מתדבק בקצ"ה הוה תמיך ציה ולא שבקה מכלן לצר נש כד אמר לאתדבקה בקצ"ה קצ"ה אחיד ציה ולא שבקה ליה.

כב: רבי חייא פתח ואמר, "דבקה נפשי אחרריך כי תמכה ימינך", צפוק הוה יש להסתכל, "דבקה נפשי אחרריך", משום שדוד המלך היה מדבק תמיד את נפשו אחרי הקדוש צרוך הוא, ולא חשש לדברים אחרים של העולם, אלא להדבק נפשו ורצונו בו. וכיון שהוא היה נדבק בקדוש צרוך הוא, היה תומך בו ולא עוזב אותו. מכאן שכאשר אדם צא להידבק בקדוש צרוך הוא, הקדוש צרוך הוא אוחז בו ולא עוזב אותו.

מקומו אינו משובח אלא יתכוין שיהיו לו בנים לעבודת בוראו או שיתכוין לקיים מצות עונה כאדם הפורע חובו וכן בשיחה אפילו לספר בדברי חכמה צריך שתהיה כונתו לעבודת הבורא או לדבר המביא לעבודתו. כללו של דבר חייב אדם לשום עיניו ולבו על דרכיו ולשקול כל מעשיו במאזני שכלו וכשרואה דבר שיביא לידי עבודת הבורא יתברך יעשהו ואם לאו לא יעשהו ומי שנוהג כן עובד את בוראו תמיד.

(נב). חובתנו אינה מסתכמת בעשיית מצוות בעלמא אלא מחובתו לבקש דרכים המקרבים אותו להקב"ה וכל אשר יראה שמקרב אותו להקב"ה יחפש וירדוף אחריו והדברים אשר מונעים אותו מהשגת רוחנית יברח מהם (אור יחזקאל, דרכי העבודה עמוד שכא). הכנתנו לראש השנה הן כדי לחזק כל ערך של עבודת ה' ולגנות ולמאוס כל ערך שאינו דרוש לכלל עבודת ה' (שפתי חיים, מועדים ח"א עמוד קנג).

(נז). שהביא דברי הדרך ה' ח"א פרק ד אות ו': והנה שורש כל ענין העבודה הוא היות האדם פונה תמיד לבוראו, והוא שידע ויבין שהוא לא נברא אלא להיות מתדבק בבוראו, ולא הושם בזה העולם אלא להיות כובש את יצרו, ומשעבד עצמו לבוראו בכח השכל, הפך תאות החומר ונטיתו, ויהיה מנהיג את כל פעולותיו להשגת התכלית הזוה, ולא יטה ממנו (שם, מידות ועבודת ה' ח"א עמוד תג).

(נח). ההבדל בין מצוה ועבירה במצוה יש תענוג של ממש ומי שטעם נמשך אחיו כברזל אחרי מגנט אבל כח המשיכה של הדמיון (לעבירות) הפקיע הקב"ה ממנו. לעבירה יש משיכה חזקה מצד הדמיון אבל תענוג של ממש אין בה וכו' בצד הקדושה יש תענוגים של ממש ומילוי אמיתי תענוג אמיתי ועדן גדול בצד הטומאה אין כל אלה, והנה מי שהתחיל לטעום טעמה של קדושה נמשך באמת אחריה כברזל אחרי מגנט, אבל לפני שטעם אותו אין דמיון קוסם לו ואין משיכה מגנטית אל הקדושה מורגשת (עלי שור ח"ב עמוד מד). עי' חוה"ל (שער הפרישות ב) כוונת התורה להמשיל את השכל בכל תאוות הנפש ולהגבירו עליהן. וצ"ע האם כוונת התורה והמצוות כולן להביאנו למלחמה תמידית נגד התאוות עד שננצח אותן? יש לנשמה ולכן יש משיכה אבל היא אינה מגיעה בעצמתה לזו של הצד שכנגד. כל רצון הנובע מאיזו מידה או תאוה דורש את שלו בתקיפות כזאת עד שנדמה לנו כאילו אנחנו מוכרחים למלאותו

אלא לתכלית הזו, דהיינו להשיג את הקירבה הזאת במלטו נפשו מכל מונעיה ומפסדיה. והנה אחר שידענו והתברר אצלנו אמיתת הכלל הזה, יש לנו לחקור על פרטיו לפי מדרגותיהם מתחלת הדבר ועד סופו,

כמו שסדרם רבי פינחס בן יאיר במאמר שלו שהבאנו כבר בהקדמתנו, והם: הזהירות הזריזות הנקיות הפרישות הטהרה החסידות הענוה יראת החטא והקדושה, ועתה נבארם אחד אחד בסיעתא דשמיא.

פרק ב

בביאור מדת הזהירות

הנה ענין הזהירות הוא שיהיה האדם נזהר במעשיו ובעניניו, כלומר מתבונן ומפקח^(נט) על מעשיו ודרכיו^(סא) הטובים הם אם לא, לבלתי עזוב נפשו לסכנת האבדון חס וחלילה^(סב), ולא ילך במהלך הרגלו כעור באפלה^(סג). והנה זה דבר שהשכל יחייבהו ודאי, כי אחרי שיש לאדם דעה והשכל

להציל את עצמו ולברוח מאבדון נשמתו, איך יתכן שירצה להעלים עיניו מהצלתו, אין לך פחיתות והוללות רע מזה ודאי. והעושה כן הנה הוא פחות מהבהמות ומהחיות אשר בטבעם לשמור את עצמם, ועל כן יברחו וינסו מכל מה שיראה להם היותו מזיק להם.

מאיר המסילה

אולם תקיפות זאת מורגשת רק כל עוד שאנחנו נמצאים בתוך השטח המגנטי של הרצונות. כשאנו מתרחקים מהשטח הזה אין המשכיה המגנטית פועלת עוד. בזה אנו עומדים על המשמעות העמוקה של ההליכה נגד רצונות, כל עוד שהרצונות שולטים בנו אנו נמצאים בתוך השטח המגנטי שלהם והם מושכים אותנו בעוז. כשאנו מתלמדים לעשות מעשים נגד הרצונות אנו יוצאים מהשטח ההוא. אז נפתח לפנינו השער להיכנס לשטח המגנטי של הקדושה הנשמה והשכל עליו נאמר משכני אחרין נרוצה נגילה ונשמחה בך נזכירה דודיך מייך מישרים אהבוך. כאשר משיכה זאת מתחילה לפעול באדם אין עוד צורך להמשוך אותו לעבודת ה' בשלשלאות של ברזל הוא בעצמו משתוקק אליה כי מעתה הוא טועם טעמה של העבודה (שם עמוד רנ).

(נט). הזהירות הוא להיות מושל ב"דעה", ואם אינו זהיר היינו אינו מושל על עצמו, היינו אין בו דעה (דע"ת ח"ג עמוד יא). יש לחלק בין התבוננות לפיקוח, וצריך לברר לעצמו מה ההבדל ביניהם (עלי שור ח"א עמוד צ).

(ס). ע"י דברים (כח ט): יקימך ה' לו לעם קדוש כאשר נשבע לך, כי תשמר את מצות ה' אלהיך והלכת בדרכיו וע"י תנא דבי אליהו רבה פרשה כד: והלכת בדרכיו

(דברים כח ט), בדרכי שמים, מה דרכי שמים רחום ורחמן על הרשעים ומקבלן בתשובה, כך אתם תהיו רחמנים זה על זה. דבר אחר מה דרכי שמים חנון, נותן מתנות חנם ליודעין אתו ולשאיין יודעין אותו, כך אתם תנו מתנות זה לזה. ד"א מה דרכי שמים ארך אפים, מאריך רוחו עם הרשעים ומקבלן בתשובה, כך תהיו אתם מאריכין פנים זה לזה לטובה, ואל תהיו מאריכין פנים זה לזה לפורענות. דבר אחר מה דרכי שמים רב חסד, מטה כלפי חסד, כך אתם תהיו נושאים פנים כלפי טובה לעשותה יותר מן הרעה.

(סא). מעשים שהם פרטים לדרכים שהם מידות (עלי שור ח"א עמוד צ).

(סב). אפילו מעשה א' של כשלון יכול להביאו עד שאול תחתית (אור יחזקאל, מדות עמוד פה).

(סג). לא לחטט בעבר ולא לחפש חוויות קדומות שאפשר לתלות בהם את התהוות המידה או ההרגל אל מבט אחרנית יתקן את האדם אלא המטב קדימה, שאין דבר בנפש שאין לו תקנה. גם לימוד מוסר לבד רב כחו לשנות הרגלים ומידות, ומידות הם ציורים כיצד לפעול או להגיב במצב מסוים ציורים אלה נתנו להחליפם לציורים אחרים יותר מתאימים במערת העבודה. מלימוד הזהירות למיין כל ההרגלים שלנו לחזק את הטובים ולבטל הרעים שבהם (עלי שור ח"ב עמוד קסט).

וההולך בעולמו בלי התבוננות אם טובה דרכו או רעה, הנה הוא כסומא ההולך על שפת הנהר^(סד), אשר סכנתו ודאי עצומה ורעתו קרובה מהצלתו, כי אולם חסרון השמירה מפני העורון הטבעי או מפני העורון הרצוני, דהיינו סתימת העינים בבחירה וחפץ אחד הוא.

והנה ירמיהו היה מתאונן על רוע בני דורו מפני היותם נגועים בנגע המדה הזאת, שהיו מעלימים עיניהם ממעשיהם בלי שישומו לב לראות מה הם הלהעשות אם להעזב. ואמר עליהם (ירמיה ח ו) אין איש נחם על רעתו לאמר וגו', כלה שב במרוצתם כסוס שוטף במלחמה^(סה). והיינו שהיו רודפים והולכים במרוצת הרגלם ודרכיהם^(סו), מבלי

וההולך בעולמו בלי התבוננות אם טובה דרכו או רעה, הנה הוא כסומא ההולך על שפת הנהר^(סד), אשר סכנתו ודאי עצומה ורעתו קרובה מהצלתו, כי אולם חסרון השמירה מפני העורון הטבעי או מפני העורון הרצוני, דהיינו סתימת העינים בבחירה וחפץ אחד הוא.

והנה ירמיהו היה מתאונן על רוע בני דורו מפני היותם נגועים בנגע המדה הזאת, שהיו מעלימים עיניהם ממעשיהם בלי שישומו לב לראות מה הם הלהעשות אם להעזב. ואמר עליהם (ירמיה ח ו) אין איש נחם על רעתו לאמר וגו', כלה שב במרוצתם כסוס שוטף במלחמה^(סה). והיינו שהיו רודפים והולכים במרוצת הרגלם ודרכיהם^(סו), מבלי

ראשית המסילה

כג. עי' תיקו"ז נו ע"א: ועוד מרה טמול כנד אינו גלומא לנשממא ורומא ונפשא דליהי שכינמא כד גלת ככנד אמתר נאצרים דאינון עמא קדישא חילהא דילה (שמות ה ט) תכנד העבודה על האנשים כד גלת צמרה אמתר צה

דרכי העבודה עמוד קכח). רק הבלבול וההרגל מונע אותנו מלחשוב ולבחון דרכינו (שם עמוד רלב). שאף העוסקים בתורה מתוך עיון ויגיעה מכל מקום כ"ז רק כמה שהורגלו בתורתם אבל בענינים הקשורים לידיעת ה' ית' אף הם שרוים בתרדימה. הכלל הוא כולם שרויים בתרדימה ויש שתרדימתם כללית ואין להם קשר לרוחניות, ויש שתרדימתם חלקית ורק עניני אמונה או תקון מדותיהם הרעות רחוקים מהם (שם עמוד שמה).

(סו). בשעה שאדם מבולבל ומוטרד בעניני עולמו לא יגיע אדם להכרת עצמו ומצבו כי המבולבל אינו בגדר אדם כלל, שהרי יסודו של אדם היא מעלת המחשבה ובעת הבלבול והטרדה אין לו אפשרות למחשבה והתבוננות ולכן אינו אדם כלל ובעת טרדה והבלבול יתכן שאדם רץ ועושה פעולות שונות ואינו יודע לאן רץ ומה מטרידו ודוחקו ואין לו זמן לחשוב כלל אודות סיבת מרוצתו (אור יחזקאל, אלול עמוד קפט). ההרגלים והטבעים שבהם שקוע האדם ומעסיקים את לבו מונעים ממנו מנוחת והתבוננות והרגליו וטבעיו הם תאוות העולם הזה (שם, אמונה עמוד נא). אלה שחסרי מנוחת הנפש נשארים עם חסרונותיהם וכל זמן שלא עמלים לתקנם הם רק גדלים והולכים (שפתי חיים, מידות ועבודת ה' ח"ב עמוד לו).

(סז). הזהירות לא יתכן להיות כי אם ע"י מושלים ביצרם וזה למעלה מן הטבע אם כן מאחר שזה התחלת הסולם זה התחלת האדם וזה להיות למעלה מן הטבע. ומש"כ כאן שהיו נגועים מידה הזאת היינו זה לא סתם עבירה בעלמא של אי שימת לב הגורם למכשולים אלא אי שימת לב הוא מדה כזאת (דעת תורה ח"ג עמוד קנו).

(סח). עי' לקמן פרק כא: כי בהיות השכל טרוד ונחפז בדאגותיו ובעסקיו אי אפשר לו לפנות אל ההתבוננות הזה (שפתי חיים, מועדים ח"ג עמוד יג).

(סט). קשה שהרי כל א' לפעמים לומד מוסר מתוך התבוננות ומ"מ אין הדברים משפיעים עלינו לעזוב החטא לגמרי ומיד בעוזבנו את לימוד המוסר שוב אנו חוזרים לדרכינו הרעה, וכאן אומר שבהתבוננות מועטת יעזוב החטא אלא נראה שבעת שמצב האדם ששואף להשיג עולם הזה אף בעת שישים לבו על דרכיו לא יעזרהו כי הבלבול וחוסר המנוחה יטרידוהו עד אין סוף, וכל דברי הרמח"ל הם בעת שאינו שרוי בבלבול אזי יועילו המחשבה והתבוננות (אור יחזקאל, אמונה עמוד רעב).

(ע). היינו שבעת שאדם ניחם על הרעה כבר עזב דרך הרעה ועבר לדרך הטוב (אור יחזקאל, אלול עמוד קצד).

מאיר המסילה

(סד). כל החיים בעולם הזה הוא על שפת הנהר, וכל התורה היא מהות של על שפת הנהר שאין בין גהנם לג"ע אלא כחוט השערה (דחו"מ ח"א עמוד רמב).

(סה). הסיבה העיקרית לחטאת בני אדם אינה תלויה בחסרון אמונה אלא מחמת אי התבוננות (אור יחזקאל,

דרכי העבודה עמוד קכח). רק הבלבול וההרגל מונע אותנו מלחשוב ולבחון דרכינו (שם עמוד רלב). שאף העוסקים בתורה מתוך עיון ויגיעה מכל מקום כ"ז רק כמה שהורגלו בתורתם אבל בענינים הקשורים לידיעת ה' ית' אף הם שרוים בתרדימה. הכלל הוא כולם שרויים בתרדימה ויש שתרדימתם כללית ואין להם קשר לרוחניות, ויש שתרדימתם חלקית ורק עניני אמונה או תקון מדותיהם הרעות רחוקים מהם (שם עמוד שמה).

(סו). בשעה שאדם מבולבל ומוטרד בעניני עולמו לא יגיע אדם להכרת עצמו ומצבו כי המבולבל אינו בגדר אדם כלל, שהרי יסודו של אדם היא מעלת המחשבה ובעת הבלבול והטרדה אין לו אפשרות למחשבה והתבוננות ולכן אינו אדם כלל ובעת טרדה והבלבול יתכן שאדם רץ ועושה פעולות שונות ואינו יודע לאן רץ ומה מטרידו ודוחקו ואין לו זמן לחשוב כלל אודות סיבת מרוצתו (אור יחזקאל, אלול עמוד קפט). ההרגלים והטבעים שבהם שקוע האדם ומעסיקים את לבו מונעים ממנו מנוחת והתבוננות והרגליו וטבעיו הם תאוות העולם הזה (שם, אמונה עמוד נא). אלה שחסרי מנוחת הנפש נשארים עם חסרונותיהם וכל זמן שלא עמלים לתקנם הם רק גדלים והולכים (שפתי חיים, מידות ועבודת ה' ח"ב עמוד לו).

(סז). הזהירות לא יתכן להיות כי אם ע"י מושלים ביצרם וזה למעלה מן הטבע אם כן מאחר שזה התחלת הסולם זה התחלת האדם וזה להיות למעלה מן הטבע. ומש"כ כאן שהיו נגועים מידה הזאת היינו זה לא סתם עבירה בעלמא של אי שימת לב הגורם למכשולים אלא אי שימת לב הוא מדה כזאת (דעת תורה ח"ג עמוד קנו).

(סח). עי' לקמן פרק כא: כי בהיות השכל טרוד ונחפז בדאגותיו ובעסקיו אי אפשר לו לפנות אל ההתבוננות הזה (שפתי חיים, מועדים ח"ג עמוד יג).

(סט). קשה שהרי כל א' לפעמים לומד מוסר מתוך התבוננות ומ"מ אין הדברים משפיעים עלינו לעזוב החטא לגמרי ומיד בעוזבנו את לימוד המוסר שוב אנו חוזרים לדרכינו הרעה, וכאן אומר שבהתבוננות מועטת יעזוב החטא אלא נראה שבעת שמצב האדם ששואף להשיג עולם הזה אף בעת שישים לבו על דרכיו לא יעזרהו כי הבלבול וחוסר המנוחה יטרידוהו עד אין סוף, וכל דברי הרמח"ל הם בעת שאינו שרוי בבלבול אזי יועילו המחשבה והתבוננות (אור יחזקאל, אמונה עמוד רעב).

שאיפילו אם יפקח האדם על עצמו, אין בכוח לינצל אלולי הקדוש ברוך הוא עוזרו^(עא), כי היצר הרע תקיף מאד, וכמאמר הכתוב (תהלים לו לב) צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ה' לא יעזבנו וגו'^(עב). אך אם האדם מפקח על עצמו, אז הקדוש ברוך הוא עוזרו וניצול מן היצר הרע^(עג), אבל אם אינו מפקח הוא על עצמו, ודאי שהקדוש ברוך הוא לא יפקח עליו. כי אם הוא אינו חס, מי יחוס עליו. והוא כענין מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות לג ע"א) כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו^(עד), והוא מה שאמרו (אבות פ"ג מ"ד) אם אין אני לי מי לי.

מאיר המסילה

(עא). בפשטות זו נובעת מגודל כח היצר (אור יחזקאל, תורה ודעת עמוד רסז).

(עב). ע"י סוכה נב ע"ב: אמר רבי שמעון בן לקיש יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ואלמלא הקדוש ברוך הוא שעוזר לו אינו יכול לו שנאמר ה' לא יעזבנו בידו.

(עג). מכיון שאדם מכל חלקיו שרוי בתוך הרע לכן להנצל ממנו מוכרח לעזר ה' ומבלעדיה אין לו שום תקוה, אמנם אין לו לבטוח על סיעתא דשמיא אלא צריך לעשות השתדלות (אור יחזקאל, יראה ומוסר עמוד קט).

(עד). השואל מה ענין שאין בו דעה לזהירות. אלא ענין הזהירות היא להיות מושל על עצמו להיות עומד למעלה מהרגליו וטבעיו וזהו סוד הדעת שהוא למעלה מכל המדות סוד הקדושה ודאי, וזהו אשר העמיד המס"י ענין הדעה במדת הזהירות, והוא מאמר חז"ל כל ת"ח שאין בו דעה נבילה טובה הימנו כי לו לא היה עוצר רוחו להכנס ללא קריאה שאין בו דעה להיות מושל ברוחו אז כל ריבוי מעלותיו היו בטלים כי סוד כל עצמות האדם הוא המושלל וזה סוד הדעת (דעת תורה ח"ג עמוד א).

מרגלותיו ותשכז", שוכבת לעפר. אוי לאדם שגשמתו יורדת תחת רגליו, שצאותו זמן נאמר צמולו "נפלה לא תוסיף קום", ואין לו עלי והתעלות אלא ציד הקדוש ברוך הוא, שהולך השם הקדוש לימין ומקיס אותה.

כג]. ז"ל הגמרא בשלימות: אמר רבי יהושע בן לוי כל השם אורחותיו זוכה ורואה בישועתו של הקדוש ברוך הוא שנאמר וְאֵם דַּרְךְ אֵל תִּקְרִי וְשֵׁם אֵלָּא וְאֵם דַּרְךְ אֵרְאֻנוּ בִישַׁע אֱלֹהִים. פ"י רש"י: ושם דרך - שעושים סימן בצלמה דרך ילכו: אראנו בישע אלהים - זה השם אורחותיו, המחשב הפסד מנוה כנגד שכרה ושכר עצירה כנגד הפסדה, ושם כמו שמיין.

ועי' דרשות המהר"ל (דרוש לשבת תשזבה): והנה ושם דרך נאמר בין על השוגג ובין על המזיד, ומזה מדע כי המתבונן ומחשב דרכיו אינו חוטא בין צמוד ובין צוגג, בין צמוד שידע הפסד מנוה, וגם לא יחטא צנעלם וצוגגה, לכן יש תקון כאשר עושה כל דבריו במחשבה ומתבונן במעשיו שלא יבא לידי חטא.

כד]. ע"י ע"ח שער הקל"י פרק ב: נמנא כי ישראל יש להן גר"ן מהקדושה, נפש מן המלכות ענמה ורוח ונשמה מן

ישימו עצה נגדו, אלא היה משתדל להפריע לבם מכל התבוננות בכח התמדת העבודה הבלתי מפסקת, כן היא עצת היצר הרע ממשי על בני האדם, כי איש מלחמה הוא ומלומד בערמימות, ואי אפשר למלט ממנו אלא בחכמה רבה והשקפה גדולה.

הוא מה שהנביא צווח ואומר (חגי א ה, ז) שימו לבבכם על דרכיכם, ושלמה אמר בחכמתו (משלי ו ה) אל תתן שנה לעיניך ותנומה לעפעפיך הנצל כצבי מיד וגו'. וחכמינו ז"ל אמרו (מועד קטן ה ע"א) כל השם ארחותיו בעולם הזה זוכה ורואה בישועתו של הקדוש ברוך הוא^ג. ופשוט הוא,

ראשית המסילה

(שם א יד) וימררו את חייהם כד גלת צטחול אתמר זה (שם ו ט) ולא שמעו אל משה מקצר רוח (דהוה צבטנה ומעבודה קשה דהוה צטחול) והווי לווחין לקודשא צריך הוא מנה ה"ד (יונה ג ג) מצטן שאל שועתי שמעת קולי ואתמר זהו (שמות ב כג) ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה ונשמתי בגלותא בתראה אתמר זה (רות ג ז) ותגל מרגלותיו ותשכז לעפרא ווי ליה לצר נש דנשמתי נחיתת תחת רגלי דצההוא זמנא אתמר צמוליה (עמוס ה ב) נפלה לא תוסיף קום ולית ליה עליו וסלוק אלא צידא דקודשא צריך הוא דאזיל שמא קדישא לימינא ואוקיס לה.

תרגום: ועוד מרה טחול וכזד, הן גלות לנשמה ורוח ונפש, שהיא שכינה כשגלתה ככזד, נאמר באיברים שהן העם הקדוש, החיל שלה "תכזד העבודה על האנשים". כשגולה צמרה, נאמר זה "וימררו את חייהם". כשגולה צטחול, נאמר זה "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח" (שהיה צבטנה, ומעבודה קשה שהיתה צטחול). והיו לוועקים לקדוש ברוך הוא ממנה, זהו שכתוב "מצטן שאל שועתי שמעת קולי", ונאמר זהם "ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה". והנשמה בגלות האחרונה נאמר זה "ותגל

פרק ג

בבאור חלקי הזהירות

הזה, לראות מה יש בם מהרע למען ידחה אותו, ומה מן הטוב להתמיד בו ולהתחזק בו. ואם ימצא בהם מן הרע, אז יתבונן ויחקור בשכלו איזה תחבולה יעשה לסור מן הרע ההוא וליטהר ממנו.

ודבר זה הודיעונו חכמינו זכרונם לברכה באמנם (עירובין יג ע"ב) נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו, ואיכא דאמרי ימשמש במעשיו(ע"ז ב"ה). ותראה ששני הלשונות הם שתי אזהרות טובות ומועילות מאד, כי הנה

הנה הרוצה לפקח על עצמו שתים הנה ההשקפות הצריכות לו: האחת, שיתבונן מהו הטוב האמיתי שיבחר בו האדם והרע האמיתי שינוס ממנו. והשניה, על המעשים אשר הוא עושה לראות אם הם מכלל הטוב או מכלל הרע(ע"ה). וזה בשעת מעשה ושלא בשעת מעשה(ע"ו). בשעת מעשה, שלא יעשה שום מעשה מבלי שישקול אותו במאזני זאת הידיעה. ושלא בשעת מעשה, שיעלה לפניו זכרון כלל מעשיו, וישקול אותם כמו כן במאזני המשקל

מאיר המסילה

(ע"ה). החשבון הראשון קלה שהרי זה לא נוגע לנו אישי, אבל החשבון השני הוא מלא נגיעות, וקשה ביותר (שפתי חיים, מידות ועבודת ה' ח"א עמוד פה).
(ע"ו). וכן לאחר עשיית המעשים יוסיף עוד לבדוק את המעשה שנעשה מאין נבע, וכ"ז נכלל בגדר יראת שמים (אור יחזקאל, דרכי העבודה עמוד רסז).
(ע"ז). עשה טוב יתכן ויעשה אף ללא לימוד מוסר אמנם סור מרע לא יתכן ללא מוסר כי ללא מוסר ועול יראת שמים אינו מבחין כלל במהות הרע ויכול לחשוב על מעשים ופעולות רעות כאילו וצדקות הם (אור יחזקאל יראה ומוסר עמוד פה). בכל פעולה טמונה סכנה רבה לאין שיעור כי בקטנות יכול אדם ליפול עד לשאול תחתית וכמאמר חז"ל אין בין גיהנם לגן עדן אלא כחוט השערה, ועי"ש (דף מח): שאף במעשיו הטובים לא יתערב מחשבה רעה (שם מדות עמוד כה).

ראשית המסילה

הזכר שיש צו צמי' הדעת, אמנם עכו"ם אין צהם רק צמי' נפש לצד מלך הנוקצא של הקליפות, אך ר"נ הצאים מן הזכר אין צהם, לפי שהזכר דקלי' אסתמס שאין צו מוח הנקרא דעת כדי להמשיך ע"י זוונו עם הנוקצא צמי' ר"ג, אשר זה סוד אל אחר אסתמס ולא עמיד פירי, שהם הר"ג של הזכר. אבל הנפשוין הם פירי הנוקצא יש לעכו"ם, נפש מהנוק' דקליפה, חש"ה (משלי יט ז) גם צלא דעת נפש לא טוב, כי הנפשות של האומות הצאים מהקליפות הנקרא רע ולא טוב הם נעשין צלא דעת, לכן אין צהם רוחין ונשמתין ג"כ. גם זה סוד מה שאמרו רז"ל (צרכות לג ע"א) מי שאין צו דעת אסור לרחם עליו, כי הנה מי שאין צו דעת הוא נמשך מהקלי' שאין צו דעת, והמרחם עליו גורם שימפשו הרחמים העליונים ג"כ בקליפות אשר גם צהם אין דעת.

ע"י מהר"ל חידושי אגדות סנהדרין צב ע"א: אסור לרחם עליו. פי' כי הרחמנות הוא צבציל שיש לו חצור ודיקות אל מי שמרחם עליו ומלך זה צא הרחמנות, כמו שמרחם האצ על הצן והאם על פרי צטנה מפני שהצן כרעיה דאצוה. ומפני זה ישראל יש להם לרחם האחד על האחר כי ישראל יש להם חצור אחד שהם נקראים אחים ציחד ומלך הזה צא הרחמנות. ולפיכך אסור לרחם על מי שאין צו דעת כי מי שאין צו דעת. אין לו חצור וקשור כלל, כי הוא גשמי ומלך הגשם הנצראים מחולקים, וצמה הם מתחברים ומתאחדים צמה שיש להם דעת אחד ומושכל אחד וצדצר זה הם מתאחדים וצדצר זה הרחמנות, וכאשר אין צו דעת אין לו חצור וקשור עמו כלל והוא מרחם על מי שאין ראוי למדה זאת וצבר זה אסור. **כ"ה**. ע"י עזודת הקודש (חלק ז פרק כ): תורה מצלין והיא תיענהו לשמור צריאותו לצלתי יחלה ותדריכהו צדרך הישרה למלך דצרי חפץ להשלים התכלית המכוון צו שהוא הייחוד ושלמות הכבוד, נמנו וגמרו נוח לו שלא נברא, לפי שאפשרות

הפשפוש במעשים^(ע"ח) הוא לחקור על כלל המעשים ולהתבונן בו^(ע"ט), הנמצא בהם מעשים אשר לא יעשו אשר אינם הולכים על פי מצות ה' וחקיו, כי כל אשר ימצא מאלה יבערם מן העולם. אך המשמוש היא החקירה אפילו במעשים הטובים עצמם, לחקור ולראות היש בענינם איזה פניה אשר לא טובה או איזה חלק רע שיצטרך להסירו ולבערו, והרי זה כמשמש בבגד לבחון הטוב וחזק הוא או חלש ובלוי, כן ימשמש במעשיו לבחון תכונתם בתכלית ההבחנה, עד שישאר זך ונקי. כלל הדבר יהיה האדם מעיין על מעשיו כולם ומפקח על כל דרכיו

ראשית המסילה

נטותו מן הדרך קרוב מאד מאלד חמרו ויזרו הרע, ועכשיו שנצרכו יפשפש במעשיו, ידוק עצמו מעצרות שעשה כבר ויבערם, כלומר יתודה וישב בתשובה וצוה יתוקן, והמורה והמנות ישיבוהו אל הצריאות אחר סקר מעליו וחלה, ואמרי לה ימשמש במעשיו שיתן עיניו על דרכיו ולא יסח דעתו כלל, ויזהר במעשיו ויזכיר ויתן אל לבו הכוונה בצריאתו שהוא הייחוד והעבודה ושלמינה. ומוזה הענין אמרם חייב אדם למשמש בתפלו כלל שעה והטעם שלא יסח דעתו מהם כלל כדי שיתן אל לבו שהוא כסא כבוד ומעון לשכינה ויתקדש במעשיו ויטהר במחשבו, והוא אמרם ימשמש במעשיו, ומאלד משמושו במעשיו ידק צו נוח לו שנצרכו: וע"י צרכות ה' ע"א: אמר רבא ואיתימא רב חסדא אס רואה אדם שיסורין צאין עליו יפשפש במעשיו שנאמר נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה עד ה'. כו]. ע"י שער הפסוקים ורא: ואלו הם הנחלים היורדים מארנון אל מואב, ח"ס על כן יאמרו המושלים, הם או"א, השרים השולטים והמושלים העליונים.

שלא להניח לעצמו הרגל רע ומדה רעה^(פ), כל שכן עבירה ופשע. והנני רואה צורך לאדם שיהיה מדקדק ושוקל דרכיו דבר יום ביומו^(פא), כסוחרים הגדולים אשר יפלו תמיד כל עסקיהם למען לא יתקלקלו, ויקבע עתים ושעות לזה, שלא יהיה משקלו עראי אלא בקביעות גדול, כי רב התולדה הוא. וחכמים זכרונם לברכה הורונו בפירוש צורך החשבון הזה, והוא מה שאמרו ז"ל (בבא בתרא עח ע"ב) על כן יאמרו המושלים בואו חשבון^{ל"ו}, על כן יאמרו המושלים ביצורם בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר

מאיר המסילה

(עח). זה הוצאת יצר הרע, ואז נעשה חלק של הקב"ה ושזה ענין גילוי יחודו (דחור"מ, ח"ג עמוד קמד). (עט). זהירות היא ביטול הרע וזה דרגא להיות מושלים ביצורם, שכל יסוד ספר זה היא ביעור הרע (שם, ח"א עמוד רנד). (פ). בעת שאדם לא תיקן מידה אחת וטמונה בו, הרי הוא בסכנה גדולה שכאשר המדה בו אינה רוגעת אלא פועלת בהתמדה כי עלינו להבין שכל מדה וחסרון הנמצאת באדם אין המדה מסתפקת באיזה פרט אלא מקפת המדה כל חיי האדם (אור יחזקאל, אמונה עמוד קעח). בעת שנמצא בו הרגל רעה כל מעשיו מודרכים לא ע"י מחשבתו אלא הרגליו הם המנחים אותו (שם תורה ודעת עמוד שא). (פא). כאן רואים חיוב לצרף ולחזור ולצרף את כל מעשה ומעשה (דחור"מ ח"ב עמוד עז).

והוא צא להסביר לשון הוהר ח"ב נו ע"א: מאן והב אלא כל אינון חילין וכל אינון גבוראן דעביד קודשא צריך הוא צההוא ספר חליין (נ"א) ומתמן נפקן את והב צסופה וציה) וכד אגח קודשא צריך הוא קרצוי צחד אחר דאיהו צסופה דדרגין ואקרי והב כמה דאת אמר (משלי ל טו) לעלוקה שתי צנות הב הצ צסופה צסוף דרגין אשתכח צסופה ים סוף אתקרי ים דאיהו סוף לכל דרגין ואת הנחלים ארנון ועם נחלייא דאשתכחו ואתנגידו לגציה מההוא אחר עלאה דאקרי ארנון מאי ארנון זווגא עלאה דחציצותא דלא מתפרשאן לעלמין כמה דאת אמר (צראשית צ י) ונהר יואל מעדן וצדא משתמשן שרשוי ואתרביאו ענפיה לאושטא קרצוי צכל אחר לאושטא חילין וגבוראן ולאשתחאה שולטנא רבא ויקירא דכלא. **מרגום:** מיהו והב אלא כל אלה כחות וכל אותם גבורות שהקצ"ה עשה תלויים צאותו ספר (ומשם יואים את והב צסופה וצו) וכשהקדוש צרוך הוא לוחם את קרצותיו צמקום אחד שהוא צסוף הדרגות ונקרא והב כמו שנאמר לעלוקה שתי צנות הב הצ צסופה נמלא צסוף הדרגות צסופה נקראת ים סוף ים שהוא סוף הדרגות. ואת הנחלים ארנון ועם הנחלים שנמלאו ונמשכו לו מאותו מקום עליון שנקרא ארנון מהו ארנון זווג עליון של חציצות שלא נפרדים לעולמים כמו שנאמר ונהר יואל מעדן וצוה נשרשים שרשוי ומתרבים ענפיו להושיט קרצותיו צכל מקום להושיט כחות וגבורות ולהראות שלטון גדול וכבד של הכל.

והבן כמה נפלא המאמר האמיתי הזה למי שמעמיק להבין בו, כי הנה חושך הלילה שני מיני טעויות אפשר לו שיגרום לעין האדם, או יכסה את העין עד שלא יראה מה שלפניו כלל, או שיטעה אותו עד שיראה עמוד כאילו הוא אדם ואדם כאילו הוא עמוד (פ"ו)(פ"ז). כן חומריות וגשמיות העולם הזה, הנה הוא חושך הלילה לעין השכל, וגורם לו שתי טעויות: האחת, אינו מניח לו שיראה המכשולות שבדרכי העולם, ונמצאים הפתאים הולכים לבטח

ראשית המסילה

כז. עי' ספר הפליאה (&): ואת נפש החיה הוא יסוד עולם הרומשת שהאציל הלילה ומלת רומשת לילה, וזהו שנה נלשון חז"ל רמשא, הלא תראה שמתחילת חשך ויהי לילה זו תרמוש כל חימו יער.

מטעם הכח שלהם ככח גולם אוטומטי ללא כל מעצור (דעת תורה ח"ג עמוד יג).

פג. אלו המושלים ביצורם יכולים לתת עצה כיצד הם עצמם הגיעו למדרגתם והצליחו להיות מושלים ביצורם (שפתי חיים, מידות ועבודת ה' ח"א עמוד פב).

פד. התורה הראה לנו בהתחלת התורה הזאת כי חטא של אדם הראשון היה על דרך זה כי חשב כי מצוה הוא עושה כי אמר האשה אשר נתת לי עזר היא נתנה לי וכו' (אור יחזקאל, מכתבים עמוד שלג).

פה. עולם הבא הוא בעצם אור (דחו"מ ח"ג עמוד קסא). רק החכמה והיראה מאירה את עיני האדם לראות בחושך כי בחשיכה אינו מבחין כלל במהות החטא (אור יחזקאל, תורה והדעת עמוד נב).

על זה באה התורה להאיר את העולם והגוף ולהורות אורח חיים ברור בכל מצבי העולם והגוף (עלי שור ח"ב עמוד פו). שטעויות כאלו מצויות בכל שטחי המחשבה והעצה להימלט מטעויות היא רק שהאדם לא יסמוך על חכמתו ויציע מסקנותיו לחכמים וישמח על כל ביקורת, והחזו"א כתב כי חכם אמיתי יהנה ממיחבי יותר מתנא דמסייע, כי ע"י הקושיא הוא עומד יותר על האמת וניצול משקר (שם עמוד תקלז).

פו. עי' מדרש תהלים כז: ואם תמה אתה על הדבר. כבר הראה הקב"ה דוגמא לישראל, שנאמר (שמות יד כ) ויהי הענן והחשך. אם ענן למה חשך, ואם חשך למה ענן. אמר רבי הושעיא, דו פרצופין היו, היה אור לישראל וחשך למצרים. אמר דוד, אני מזמר על אותו האור, שנאמר, ה' אורי וישעיי. זה שאמר הכתוב (תהלים קיט קה) נר לרגלי דבריך. למה הרשעים דומים. למי שהיה מהלך באישון לילה ואפלה, הגיע לאבן ונכשל בה, הגיע לגומץ ונפל לתוכו. וכן הוא אומר (משלי ד יט) דרך רשעים כאפלה לא ידעו במה יכשלו. ולמה הצדיקים דומין. למי שמהלך ואבוקה בידו, הגיע לאבן משמר את נפשו שלא יכשל. הגיע לגומץ משמר את עצמו שלא יפול בתוכו. כך אמר דוד, באתי לחלל את השבת, האירה לי (את) התורה. שנאמר (דברים ה, יב) שמור את יום השבת. באתי לנאוף, האירה לי (את) התורה. שנאמר (ויקרא כ, י) מות יומת הנואף והנואפת. הדא הוא דכתיב, (תהלים קיט, קה) נר לרגלי דבריך. דבר אחר, אם נאמר נר למה נאמר אור, ואם נאמר אור למה נאמר נר. אמר דוד, כשאני מתחיל בדברי תורה, מעט אני מתחיל בהם והם נובעים. וכשאני נכנס לתוכו, נפתחים לי שערים הרבה. לכך נאמר, נר לרגלי דבריך. ואחר כך, אור לנתיבותי.

פז. אם מסתכלים על עולם הזה ממבט האמת אפשר לראות גם עכשיו את השקר בממשלת זדון אפשר להיווכח שהיא רק כעשן מעט מן האמת דוחה הרבה מן השקר כפי שמעט מהאור דוחה הרבה מהחושך (שפתי חיים, מידות ועבודת ה' ח"א עמוד קא).

השבילים נראים ישרים וכולם שוים אין הפרש ביניהם לעין הרואה (אור יחזקאל, מדות עמוד רמח).

עברה כנגד הפסדה וכו' (פ"ב). וזה כי העצה האמיתית הזאת לא יוכלו לתת אותה ולא לראות אמיתה אלא אותם שכבר יצאו מתחת יד יצרם ומשלו בו (פ"ג), כי מי שהוא עדיין חבוש במאסר יצרו, אין עיניו רואות האמת הזאת, ואינו יכול להכירה, כי היצר מסמא את עיניו ממש (פ"ד). והנה הוא כהולך בחושך, שיש לפניו מכשולות ואין עיניו רואות אותם, והוא מה שאמרו ז"ל (בבא מציעא פג ע"ב) תשת חושך ויהי לילה זה העולם הזה שדומה ללילה (פ"ה) כ"ז.

מאיר המסילה

פב. וקשה למה צריכים המושלים ביצורם להורות לנו את זה וזה לא דבר פשוט. אלא החשבון המעשים אין זה רק ענין של יתרון רווחים אשר יגיעו לו על ידי חשבון עסקיו, אלא הענין האמיתי הוא שעכשיו שנברא יפשפש ימשמש, זה נחיצות, והוא גופי תורה, וללא זה יכלו

אך אותם שכבר יצאו מן המאסר הזה, הם רואים האמת לאמיתו ויכולים ליעץ שאר בני אדם עליו.

הא למה זה דומה, לגן המבוכה הוא הגן הנטוע לצחוק הידוע אצל השרים, שהנטיעות עשויות כתלים כתלים, וביניהם שבילים רבים נבוכים ומעורבים, כולם דומים זה לזה, והתכלית בם הוא להגיע אל אכסדרה אחת שבאמצעם. ואמנם השבילים האלה מהם ישרים ומגיעים באמת אל האכסדרה, ומהם משגים את האדם ומרחיקים אותו ממנה. ואמנם ההולך בין השבילים הוא לא יוכל לראות ולדעת כלל אם הוא בשביל האמיתי או בכוזב, כי כולם שווים, ואין הפרש ביניהם לעין הרואה אותם, אם לא שידע הדרך בבקיאות וטביעות עין, שכבר נכנס בם והגיע אל התכלית שהוא האכסדרה. והנה העומד כבר על האכסדרה, הוא רואה כל הדרכים לפניו, ומבחין בין האמתיים והכוזבים, והוא יוכל להזהיר את ההולכים בם לומר זה הדרך לכו בו. והנה מי שירצה

מאיר המסילה

(פח). עי' שבת לא ע"ב: דרש רבא בר רב עולא מאי דכתיב כי אין חרצובות למותם ובריא אולם אמר הקדוש ברוך הוא לא דיין לרשעים שאינן חרדין ועצבין מיום המיתה אלא שלבם בריא להן כאולם. וביאר המהר"ל: ודבר זה בעבור שיש להם כח גשמי יותר, שכל ענין הרשעים בעלי גוף ובעלי חומר ולכך לבם בריא כאולם.

מרגום: אבל ברשעים מה כחוב, "דרך רשעים כאפלה לא ידעו צמה יכשלו". "לא ידעו", וכי לא יודעים, אלא רשעים שהולכים בדרך עקומה צעולם הזה ולא רוצים להסתכל (להם) שעמיד הקדוש ברוך הוא לדון אותם באותו עולם ולהכניסם צדין גיהנם, והם צוחים ואומרים, אי לנו שלא הרכנו אונים ולא הקשצנו באותו עולם. וזכר יום אומרים, וי זה.

כטו. עי' זהר ח"א סט ע"א: רבי יוסי אמר ערום ראה רעה ונסתר ונסתר לא כתיב אהדר על מה דאתמר צמנא דמותא שריא בעלמא בר נש חכים יסתר ולא יקום לבר ולא יתחזי קמי מתצלל בגין דכיון דאתייהיב ליה רשו יחבל כל אינון דישתכחון קמיה ויעברון קמיה באתגלייא וסופא דקרא ופתאים עברו ונעשו עברין קמיה ואתחזין קמיה ונעשו דבר אחר עברו עברו פקודא דא ונעשו [נ"א פקודא דמאריהון] דבר אחר ערום ראה רעה ונסתר דא נח ופתאים עברו ונעשו אלין בני דריה (ונעשו).

מרגום: רבי יוסי אמר, "ערום ראה רעה ונסתר" (לא כחוב ונסתר), חזר על מה שנאמר, צמנא דמותא שריא בעולם, אדם חכם יסתתר ולא יעמוד בחוץ ולא יתראה לפני המשחית, משום שכיון שנתנה לו הרשות, הוא יסתתר את כל אותם שנמלאים לפניו ועוזרים לפניו בגלוי. וסוף הפסוק "ופתאים עברו ונעשו", עברו לפניו והתראו לפניו, ונעשו. דבר אחר, "עברו", עברו על מנחה (זו נ"א של רבונם) ונעשו. דבר אחר, "ערום ראה רעה ונסתר", זה נח. "ופתאים עברו ונעשו", אלו בני דורו (ונעשו).

ונופלים ואובדים מבלי שהגיעם פחד תחלה. והוא מה שאמר הכתוב (משלי ד יט) דרך רשעים כאפלה לא ידעו במה יכשלו יכחו, ואומר (שם כב ג) ערום ראה רעה ונסתר ופתיים עברו ונעשו כטו, ואומר (שם יד טז) וכסיל מתעבר ובוטח, כי לבם בריא להם כאולם (פח), ונופלים טרם ידעו מהמכשול כלל.

והטעות השניה והיא קשה מן הראשונה, היא שמטעה ראייתם עד שרואים הרע כאלו הוא ממש טוב, והטוב כאילו הוא רע, ומתוך כך מתחזקים ומחזיקים מעשיהם הרעים, כי אין די שחסרה מהם ראיית האמת לראות הרעה אשר נגד פניהם, אלא שנראה להם למצוא ראיות גדולות ונסיונות מוכיחים לסברותיהם הרעות ולדעותיהם הכוזבות, וזאת היא הרעה הגדולה המלפתם ומביאתם אל באר שחת, והוא מה שאמר הכתוב (ישעיה י"ג) השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע פן וגו'. וכל זה מפני היותם תחת החושך וכבושים המה תחת ממשלת יצרם.

ראשית המסילה

כמ. עי' זהר ח"א נט ע"א: אבל צחיציא מה כתיב (שם יט) דרך רשעים כאפלה לא ידעו צמה יכשלו לא ידעו וכי לא ידעין אלא צחיציא אזלי בעקימו דארחא דהאי עלמא ולא בעאן לאסתכלא דומין (לון) קצ"ה למידן להו דהוא עלמא ולאעלאה לון דדינא דגיהנם ואינון צוחין ואמרין ווי לן דלא אוריכנא אודנין ולא אצינא דהוא עלמא וזכר יומא אמרי ווי (דא) [זא].

להאמין לו, יגיע למקום המיועד, ומי שלא ירצה להאמין וירצה ללכת אחר עיניו, ודאי שישאר אובד ולא יגיע אליו.

הוא הדרך האמיתי להגיע האדם אל הטובה אשר הוא מבקש ולא זולת זה.

כן הדבר הזה, מי שעדיין לא משל ביצרו, הוא בתוך השבילים, לא יוכל להבחין ביניהם. אך המושלים ביצרם, שכבר הגיעו אל האכסדרה, שכבר יצאו מן השבילים וראו כל הדרכים לעיניהם בברור, הם יכולים ליעץ למי שירצה לשמוע, ואליהם צריכים אנו להאמין. ואמנם מה היא העצה שהם נותנים לנו, בואו חשבון, בואו ונחשב חשבוננו של עולם. כי כבר הם ניסו וראו וידעו שזה לבדו

כללו של דבר צריך האדם להיות מתבונן בשכלו תמיד בכל זמן ובזמן קבוע לו בהתבודדו, מה הוא הדרך האמיתי לפי חק התורה שהאדם צריך לילך בו. ואחר כך יבוא להתבונן על מעשיו אם הם על הדרך הזה אם לא. כי על ידי זה, ודאי שיהיה לו נקל לטהר מכל רע וליישר כל דרכיו, וכמו שהכתוב אומר (משלי ד כו) פלס מעגל רגליך וכל דרכיך יכוננו¹, ואומר (איכה ג מ) נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה'².

ראשית המסילה

ל. עי' זהר ח"א קנ"א ע"א: א"ר יוסי בגין דא אכטריך ליה לבר נש <> (לאסטמרא) מחוביו ולא יסטי לימנא ולשמאלא ועס כל דא צעי ליה לבר נש למצדק צחוביו בכל יומא ויומא דהא כד בר נש קאים מערסיה תרין סהדין קיימין קמיה ואולי צהדיה כל יומא צעי בר נש למיקס אינון סהדי אמרין ליה צשעתא דאפתח עיניו (משלי ד כה) עיניך לנכח יציטו ועפעפיך יישירו נגדך קס ואתקין רגלוי למהך אינון סהדין אמרין ליה (שם כו) פלס מעגל רגלך וגו' ועל דא כד אזיל בר נש בכל יומא צעי ליה לאסתמרא מחוביו בכל יומא ויומא כד אחי ליליא צעי לאסתכלא ולמצדק בכל מה דעצד כל ההוא יומא בגין דייחוב מנייהו ויסתכל צהו תדיר בגין דייחוב קמי מאריה כד"א (תהלים נ"ה) וחסטתי נגדי תמיד בגין דייחוב מנייהו.

רגלך" וגו'. ועל כן, כשהולך האדם בכל יום, צריך להשמר מחטאיו. בכל יום ויום, כשצא הלילה, צריך להסתכל ולבדוק בכל מה שעשה כל היום ההוא כדי שישוב מהם ויסתכל צהם תמיד, כדי שישוב לפני רבונו, כמו שנאמר "וחטאתי נגדי תמיד", כדי שישוב מהם.

ל. עי' זהר ח"א רכ"א ע"ב: כתיב (ישעיה לח ב) ויסב חזקיהו פניו אל הקיר אוליפנא דשוי רעיונוי וכוון אנפוי למיסב אחתא בגין דתשרי עלוי שכינתא רוא דקיר וצגין כך כתיב לצתר ויתפלל אל יהו"ה מכאן אוליפנא דמאן דאית ציה חוצא וצעי למצעי רחמי עלוי יכוון אנפוי ורעיונוי לאתקנא גרמיה מההוא חוצא ולצתר יצעי צלותיה כמה דאת אמר (איכה ג כו) נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה ונחפשה ונשובה.

תרגום: אמר רבי יוסי, משום זה צריך לאדם להשמר מחטאיו ולא יסטה לימין ולשמאל, ועס כל זה צריך לאדם לבדוק בחטאיו בכל יום ויום, שהרי כשאדם עומד ממתווה, שני עדים עומדים לפניו והולכים עמו כל היום. [כאשר] האדם רוצה לקום, אותם העדים אומרים לו צשעה שפוחת עיניו, "עיניך לנוכח יציטו ועפעפיך יישירו נגדך". קס ומסדר רגלוי ללכת, אותם העדים אומרים לו, "פלס מעגל

כתוב "ויסב חזקיהו פניו אל הקיר". למדנו ששם רעיונותיו וכוון את פניו לשאת אשה, כדי שתשרה עליו השכינה, סוד של הקיר. ולכן כתוב אחר כך "ויתפלל אל ה'". מכאן למדנו, שמי שיש צו חטא וצריך לבקש רחמים עליו, יכוון פניו ורעיונותיו לתקן עצמו מאותו חטא, ואחר כך יבקש להתפלל, כמו שנאמר "נחפשה דרכינו ונחקורה" צחלה, ואחר כך "ונשובה".

פרק ד

בדרך קניית הזהירות

האמצעים או להקל בהם, כי כבר נתבאר אצלם שאם אמצעים אלה ימעטו להם (צב), או אם האמצעים יהיו חלשים (צג) ולא בכל החוזק המצטרך בהם, הנה לא ישיגו בהם שלמות אמיתי, אלא יגרע מהם כפי מה שגרעו הם בהשתדלותם. ונמצאים חסרי השלימות מה שהוא להם צרה גדולה ורעה רבה, על כן לא יבחרו אלא להרבות בהם ולהחמיר בכל תנאיהם, ולא ינוחו ולא ישקטו מדאגה מדבר, פן יחסר מהם מה שיגיע אותם אל השלימות אשר הם חפצים. והוא מה שאמר שלמה המלך עליו השלום (משלי כח יד) אשרי אדם מפחד תמיד, ופירשו זכרונם לברכה (ברכות ס ע"א) שהוא בדברי תורה כתיב.

והנה סוף זאת המדרגה היא הנקראת יראת חטא, שהיא מן המשובחות שבמדרגות. והוא שיהיה האדם ירא תמיד ודואג פן ימצא בידו איזה שמץ חטא שיעכבהו מן השלימות, אשר הוא חייב להשתדל בעבורו. ועל זה אמרו ז"ל (ב"ב עה ע"א)

מאיר המסילה

(פט). שהלומד תורה ורואה חומר הדין, בא מזה לידי זהירות (דח"מ ח"א עמוד רמ). בלתי לימוד תורה לא יתכן בשום אופן להגיע אל הזהירות שכשהוא לומד תורה, בראותו שעל מעשה אחד יש מסכתות שלמות ועיונים בלתי סוף ואף בכמות ר"ל ברבוי יתחיל להתבונן מהו מעשה עד היכן מגיעה ההסתעפות (דעת תורה ח"ד עמוד סד).

(צא). התוצאות של תורה הצריכה להיות זהירות (דח"מ ח"א עמוד קנה), מהותה ומציאות של תורה שכל דבר הלכה שלומד מוכרח שיבוא לידי יראה וזהירות, ואם לאו אין זה לימוד התורה (דח"מ ח"א עמוד רמד).

(צב). לו היה יסוד זה ברור לנו לא היה שייך כלל למצוא אצלנו מדת ההסתפקות ברוחניות, כי הסיבה להסתפקות היא משום שאינו מרגיש את ההבדל בין חלק רב למועט ודומה בעיניו שכל החלקים שוים (אור יחזקאל, תורה ודעת עמוד קסא).

(צג). היינו בכמות (שפתי חיים, מידות ועבודת ה' ח"א עמוד נט).

(צג). באיכות (שם).

הנה מה שמביא את האדם על דרך כלל אל הזהירות הוא לימוד התורה (פט), והוא מה שאמר רבי פינחס בתחלת הברייתא, תורה מביאה לידי זהירות (צ). אמנם על דרך פרט המביא לזה הוא ההתבוננות על חומר העבודה אשר חייב בה האדם, ועומק הדין עליה. ויצא לו זה מן העיון במעשים הכתובים בספרי הקודש, ומן הלימוד במאמרי החכמים זכרונם לברכה המעוררים על זה.

והנה יש בהתבוננות הזו הערות הערות בהדרגה לשלמי הדעת ולפחותים מהם ולכל ההמון כולו. לשלמי הדעת, תהיה להם ההערה במה שיתברר להם כי רק השלימות הוא הדבר הראוי שיחמד מהם ולא זולת זה, ושאינן רע גדול מחסרון השלמות וההרחקה ממנו (צא). כי הנה אחר שיתבאר זה אצלם ויתבאר להם, כמו כן היות האמצעים אליו המעשים הטובים והמדות הטובות, ודאי הוא שלא יתרצו מעולם להמעיט מאלה

ראשית המסילה

לנ]. עי' לקמן הערה לו.

נדחוק עצמנו ליכנס בגן עדן לפני ולפנים, אם לא יהיה לנו חלק גדול יהיה לנו חלק קטן, אנו די לנו בזה, ולא נכביד על משאנו בעבור זאת (צד).

אמנם שאלה אחת נשאל מהם, היוכלו כל כך על נקלה לסבול בעולם הזה החולף לראות אחד מחבריהם מכובד ומנושא יותר מהם ומושל עליהם, וכל שכן אחד מעבדיהם או מן העניים הנבזים ושפלים בעיניהם, ולא יצטערו ולא יהיה דמם רותח בקרבם, לא ודאי. כי הנה עינינו הרואות כל עמל האדם להנשא על כל מי שיוכל, ולשים מקומו בין הרמים יותר, כי היא קנאת איש מרעהו. ואם יראה חברו מתרומם והוא נשאר שפל, ודאי שמה שיסבול הוא מה שיוכרח לסבלו, כי לא יוכל למנוע ולבכו יתעשש בקרבו.

מעתה אם כך קשה עליהם להיות שפלים מזולתם במעלות המדומות והכוזבות, שאין השפלות בם אלא לפנים ולא ההנשא אלא שוא ושקר, איך יוכלו לסבול שיראו עצמם שפלים יותר מאותם האנשים עצמם אשר הם עתה שפלים מהם, וזה במקום המעלה האמיתית והיקר הנצחי, שאף

ראשית המסילה

לג]. ז"ל: ואמר רבה א"ר יוחנן עמיד הקצ"ה לעשות שבע חופות לכל דייק ודייק, שנאמר וצרה ה' על כל מכוון הר ציון ועל מקראיה ענן יומם ועשן ונוגה אש להצה לילה כי על כל כבוד חופה, מלמד שכל אחד ואחד עושה לו הקדוש צרוך הוא חופה לפי כבודו וכו', ואש צחופה למה אמר רבי חנינא מלמד שכל אחד ואחד נכוח מחופתו של חצירו, אוי לה לאותה בוששה אוי לה לאותה כלימה.

ועי' ספר הליקוט (ישעיה ס): ארו"ל כי כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב. וגם יש לכל א' וא', חלק בג"ע וחלק בגהינם. ואמר זכה אדם נוטל חלקו וחלק חצירו בג"ע, לא זכה נוטל חלקו וחלק חצירו בגהינם. מינח כשיש דייקים ויש רשעים, אבל אם יהיו כולם דייקים, האין יתקיים הדבר הזה. לכן למדנו הכתוב ועמד, אעפ"י שהיו כולם דייקים, לעולם ירשו ארץ. פירוש, שלעולם ימנא שירשו ארץ, שאפשר שדייק א' יירש חלק חצירו, והוא כך, שהדייקים אינם שוים בשלימות, יש דייק גמור ויש דייק שאינו גמור, זה עובד מאהבה וזה מיראה. אעפ"י שכולם נקראים דייקים, הגדול מחצירו צענוה ויראת חטא, ועובד את השם מאהבה, הוא נוטל חלק שנשאר לאותו דייק שאינו גדול כמוהו. והוא מ"ש ז"ל עשן צחופה למה, אלא מלמד שכל א' נכוח מחופתו של חצירו. פירוש, שהדייק שיראה חצירו צמעה גדולה, ופניו מאירים יותר, הוא מתבייש ונכלם. והוא נכוח מחופת חצירו. הרי לך שקראו דייק כמוהו, ועכ"ז להיות חצירו גדול ממנו, יש לו יותר מעלה וזוהר פנים, ממה שזכה לחלקו וחלק חצירו הקטן ממנו.

על דרך המשל מלמד שכל אחד נכוח מחופתו של חצירו^{ג]}, כי אין זה מטעם הקנאה אשר תפול רק בחסירי הדעת כמו שאכתוב עוד בסיעתא דשמיא, אלא מפני ראותו עצמו חסר מן השלימות מדריגה שהיה יכול להשיגה כמו שהשיגה חצירו. והנה על פי ההתבוננות הזו, ודאי שלא ימנע השלם בדעתו להיות זהיר במעשיו.

אך לפחותים מאלה, תהיה ההערה לפי הבחנתם. והוא לפי ענין הכבוד אשר הם מתאווים לו. וזה, כי זה פשוט אצל כל בעל דעת, שאין המדריגות מתחלקות בעולם האמיתי שהוא העולם הבא אלא לפי המעשים, ושלא יתרומם שם אלא מי שהוא רב המעשים מחצירו, ואשר הוא מעט המעשים הוא יהיה השפל. אם כן איפוא איך יוכל האדם להעלים עיניו ממעשיו או למעט השתדלותו בזה, אם אחר כך ודאי יצר לו בזמן שלא יוכל לתקן את אשר עוותו.

והנה יש מהפתאים^{צד} המבקשים רק להקל מעליהם, שיאמרו למה ניגע עצמנו בכל כך חסידות ופרישות, הלא די לנו שלא נהיה מהרשעים הנידונים בגיהנם, אנחנו לא

מאיר המסילה

(צד). טעותם נובעת מכח שלא ציירו לעצמם מהות עולם הבא דהמציר עולם הבא מה הוא לא יסתפק בחלק קטן אלא ישאף להגביר חלקו בכל מה שיוכל להשיג (אור יחזקאל, אמונה עמוד מז).

(צה). בהתבונן האדם יראה בעצמו כי מקנא הוא לגוים ומחחילונים שהם פטורים מכל, אמנם כאשר רואים סוס וכל בהמה גם כן יקנא בהם על חפשותם באמת כי אין להם שום עול (דעת תורה ח"א עמוד קסט).

על פי שעכשו אין מכירים אותו ואת ערכו, על כן לא יחושו אליו, אבל בזמנו ודאי שיכירוהו לאמיתו לצערם ולבשתם, ודאי שלא יהיה להם זה אלא צער גדול ונצחי.

הרי לך שאין הסבלנות הזוהי, אשר הם דורשים לעצמם להקל מהם חומר העבודה, אלא פיתוי כוזב שמפתה יצרים אותם ולא דבר אמיתי כלל. וכבר לא היה מקום לפיתוי זה להם לולי היו רואים אמיתת הענין. אבל לפי שאין מבקשים אותו והולכים ושוגים לרצונם, הנה לא יוסר מהם פתויים עד הזמן אשר לא יועיל להם, כי לא יהיה עוד בידם לתקן את אשר שחתו.

והוא מה שאמר שלמה המלך עליו השלום (קהלת ט י) כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה, כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול אשר אתה הולך שמה^ד. והיינו כי מה שאין האדם עושה עד שהכח מסור בידו מבוראו, הוא הכח הבחירי המסור לו כל ימי חייו שהוא בהם בחירי ומצוה לעשות, הנה לא יוכל לעשותו עוד

ראשית המסילה

לדן. עי' זהר ח"א קנ"ו ע"ג: מה כתיב בתריה (שם י) כל אשר תמצא ידך לעשות צחקך עשה כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול אשר אתה הולך שמה האי קרא אית לאסתכלא ציה כל אשר תמצא ידך לעשות וכי הותרה רצועה למעבד בר נש כל מה דיכיל אלא לעשות צחקך כתיב מאי צחקך דא נשמתיא דבר נש דאיהו חילא דבר נש למוכי צה לעלמא דין ולעלמא דאחי.

דבר אחר צחקך דא היא אשה דקאמרן דאיהי חילא לאסתקפא צה בעלמא דין ובעלמא דאחי וצעי בר נש למוכי צה צהאי עלמא < > צגין דיתתקף < > צההוא עלמא מאי טעמא צגין דלצחר דיפוק בר נש מהאי עלמא לית ציה חילא למעבד (מיד) < > ולומר השתא מכאן ולהלאה אעביר < > (ודאי) אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול אשר וגו' אי לא זכי בר נש צהאי עלמא לא יזכי ציה

בקבר ובשאול, שאין הכח הזה עוד בידו, כי מי שלא הרבה מעשים טובים בחייו, אי אפשר לו לעשותם אחרי כן. ומי שלא חשב חשבון מעשיו, לא יהיה לו זמן לחשבו אז. ומי שלא התחכם בעולם הזה לא יתחכם בקבר, וזהו שאמר, כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול אשר אתה הולך שמה. אך ההערה לכל ההמון הנה הוא בענין השכר ועונש עצמם, בראות עומק הדין עד היכן מגיע, אשר באמת ראוי להזדעזע ולהתחרד תמיד, כי מי יעמוד ביום הדין ומי יצדק לפני בוראו באשר השקפתו מדקדקת על כל דבר קטן או גדול^(צ). וכן אמרו רבותינו ז"ל (חגיגה ה ע"ב) ומגיד לאדם מה שיחו, אפילו שיחה קלה שבין איש לאשתו מגידים לו לאדם בשעת הדין. עוד אמרו (יבמות קכ"א ע"ב) וסביביו נשערה מאד, מלמד שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם חסידיו כחוט השערה.

אברהם הוא אברהם האהוב לקונו, עד שהכתוב אמר עליו (ישעיה מא ח) אברהם אוהבי, לא פלט^(צ) מן הדין מפני

מאיר המסילה

(צו). אם חוט השערה אין להשיג גדולתו שגם אפילו חסידיו והם נענשים עליו בעונשים כה גדולים מעתה כבר מה עמוק הוא עבירה עצמה, ומזה יוצא ודאי חיוב הזהירות. לא נבין הדברים מצד איזה ענין של חומר הדברים, אלא מתוך סוד של גדולת הענינים (דע"ת ח"ג רלז).

(צז). אנו רחוקים מההבנה במשפט כי אין אנו רואים קיום המשפט תיכף לעשיית העבירות וחסירה לנו האמונה בה' ית' כדי שנבין צורת ואופני המשפט ונתן לנו הקב"ה חודש אלול כדי שנוכל ע"י התבוננות לחזק יסודות המשפט (אור יחזקאל, אלול עמוד רצז). לפי ר"ה מחויבים אנו לרכוש הרגשים בהבנת המשפט (שם עמוד שט).

לצחר צההוא עלמא ואוקמוה מאן דלא אתקין זודין למיהך מהאי עלמא לא יכול צההוא עלמא ואית עוצדין טצין דעבדי בר נש צהאי עלמא דייכול מנייהו הכא וכלא אשתאר לעלמא דאחי ולא תזנא מנייהו.

תרגום: מה כתוב אחרי, "כל אשר תמצא ידך לעשות צחקך עשה כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול אשר אתה הולך שמה". הפסוק הזה יש להתבונן בו. "כל אשר תמצא ידך לעשות", וכי הותרה הרצועה שאדם יעשה כל מה שיכול. אלא כתוב "לעשות צחקך", מה זה "צחקך", זו נשמתו של האדם, שהיא הכח של האדם, לזכות צה לעולם הזה ולעולם הבא. **דבר** אחר, "צחקך" זו האשה שאמרנו, שהיא הכח להתחזק צה בעולם הזה ובעולם הבא. ואריך אדם לזכות צה צה העולם

סריסים בהיכל מלך בבל (מלכים ב' כ יח) ורבים כאלה מאד.

ובפרק הכל חיבים אמרו (חגיגה ה ע"א) רבי יוחנן כד הוה מטי להאי קרא הוה בכי, וקרבתני אליכם למשפט והייתי עד ממחר וגו', עבד ששוקלים עליו קלות כחמורות תקנה יש לו. ובודאי שאין כונת המאמר שיהיה העונש על שתיהן: אחד, כי הקדוש ברוך הוא אינו משלם אלא מדה כנגד מדה. אמנם הענין הוא, שלענין משקל המעשים, כך עולות בכף הקלות כמו החמורות, כי לא ישכחו החמורות את הקלות, ולא יעלים הדיין עינו מהם כלל, כאשר לא יעלים מהחמורות. אלא על כולם ישגיח ויפקח בהשואה אחת לדון, כל אחד מהם, ולהעניש אחר כך על כל אחד כפי מה שהוא. והוא מה ששלמה המלך עליו השלום אומר (קהלת יב יד) כי את כל מעשה האלקים יביא במשפט וגו'. כי כאשר אין הקדוש ברוך הוא מניח מלשכוח כל מעשה טוב קטן כמות שהוא, כן לא יניח מלשפוט ולהוכיח כל מעשה רע קטן כמות שהוא, ולהוציא מלב הרוצים להתפתות ולחשוב שלא יעלה האדון ברוך הוא בדיניו הדברים הקלים, ולא יקח חשבון עליהם. אלא כללא הוא (אסתר רבה פ"ז ס"י כה) כל האומר הקדוש ברוך הוא ותרוץ הוא יותרו מעוהי(טז). וכן אמרו, אם אומר לך יצר הרע חטא והקדוש ברוך הוא מוחל לך, אל תשמע לו (חגיגה טז ע"א), וזה דבר פשוט ומבורר כי הנה אל אמת ה'.

והוא מה שאמר משה רבנו עליו השלום (דברים לב ד) הצור תמים פעלו כי כל

ראשית המסילה

זכה זה, כדי שיתגבר זה לעולם ההוא. למה, משום שאמר שילא האדם מן העולם הזה, אין זו כח לעשות דבר ולומר, עכשיו מכאן והלאה אעשה מעשים טובים. שודאי ש"אין מעשה ומשגזון ודעת וחכמה נשאול אשר" וגו'. אם לא זוכה אדם צעולם הזה, לא יזכה צו אחר כך לעולם ההוא. וזכרוה, מי שלא מתקן ימיה ללכת מן העולם הזה, לא יאכל צעולם ההוא. ויש מעשים טובים שעושה אדם צעולם הזה שיאכל מהם כאן, והכל נשאר לעולם הבא ולזון מהם.

דברים קלים שלא דקדק בהם, על שאמר, במה אדע, אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך ידוע תדע כי גר יהיה זרעך (פרקי דרבי אליעזר פרק מח). על שכרת ברית עם אבימלך בלא ציוויו של מקום, אמר לו הקב"ה חייך שאני משהא בשמחת בניך שבעה דורות (ב"ר פס"ח ס"ז) (צח).

יעקב על שחרה אפו ברחל שאמרה לו הבה לי בנים, אמרו במדרש זה לשונו, אמר לו הקדוש ברוך הוא כך עונים את המעוקות, חייך שבניך עומדים לפני בנה (שם עא ס"ז). ולפי שנתן את דינה בתיבה כדי שלא יקחה עשו, אף על פי שכונתו היתה ודאי לטובה, אך לפי שמנע חסד מאחיו, אמרו במדרש (שם עו ס"ט) אמר לו הקדוש ברוך הוא למס מרעהו חסד (איוב ו יד) לא בקשת להשיאה למהול, הרי היא נשאת לערל, לא בקשת להשיאה דרך היתר הרי היא נשאת דרך איסור.

יוסף לפי שאמר לשר המשקים כי אם זכרתני אתך נתוספו לו שתי שנים, כמאמרם זכרונם לברכה (שמ"ר פ"ז ס"א). יוסף עצמו על שחנט את אביו בלי רשותו של מקום, או לפי ששמע עבדך אבינו ושתק, למר כדאית לה ולמר כדאית לה, מת לפני אחיו (ב"ר פ"ק ס"ג). **דוד** לפי שקרא לדברי תורה זמירות, נענש שנכשל בדבר עווא, ונתערבבה שמחתו (סוטה לה ע"א).

מיכל, לפי שהוכיחה את דוד במה שרקד בחוץ לפני הארון, נענשה שלא היה לה ולד אלא במותה (שמואל ב' ו).

חזקיהו, לפי שהראה אל שרי מלך בבל את בית נכתה, נגזר על בניו להיות

מאיר המסילה

(צח). יש לשים לב שיצחק לא מוזכר. (צט). ז"ל המדרש בשלימות: אמר ר' חנין מאן דאמר רחמנא ותרוץ הוא יתותרון מעוהי אבל מאריך רוחיה וגבי דידיה. ועי' ב"ק שהלשון "יתרו חיי".

איך יתקן האדם את אשר עיות והחטא כבר נעשה, הרי שרצח האדם את חברו, הרי שנאף איך יוכל לתקן הדבר הזה, היוכל להסיר המעשה העשוי מן המציאות^(ק).

אמנם מדת הרחמים היא הנותנת הפך השלשה דברים שזכרנו, דהיינו שיתן זמן לחוטא ולא יחד מן הארץ מיד כשחטא, ושהעונש עצמו לא יהיה עד לכלה, ושהתשובה תנתן לחוטאים בחסד גמור, שתחשב עקירת הרצון כעקירת המעשה, דהיינו שבהיות השב מכיר את חטאו ומודה בו ומתבונן על רעתו, ושב ומתחרט עליו חרטה גמורה דמעיקרא, כחרטת הנדר ממש, שהוא מתנחם לגמרי, והיה חפץ ומשתוקק שמעולם לא היה נעשה הדבר ההוא, ומצטער בלבו צער חזק על שכבר נעשה הדבר, ועוזב אותו להבא, ובורח ממנו, הנה עקירת הדבר מרצונו יחשב לו כעקירת הנדר, ומתכפר לו. והוא מה שאמר הכתוב (ישעיה ו ז) וסר עונך וחטאתך תכפר^ל, שהעון סר ממש מהמציאות ונעקר במה שעכשיו מצטער ומתנחם על מה שהיה למפרע^(ק).

מאיר המסילה

(ק). ז"ל: הצור התקיף תמים פעלו פעולתם של באי העולם שלימה לפניו מתן שכרם של צדיקים ומאחר פורענותם של רשעים. אלו לא נטלו כלום משלהם בעולם הזה ואלו לא נטלו כלום משלהם בעולם הזה שנאמר (דברים לב) הלא הוא כמוס עמדי חתו באוצרותי אימתי אלו ואלו נוטלים למחר כשהוא יושב בדין. (קא). כביכול הקב"ה דורש שהחוטא יפייסו, ובזה יתקיים המשפט (דחו"מ ח"א עמוד שסט).

(קב). הדין היא האמת (אור יחזקאל, תורה ודעת עמוד שמא). (קג). בכל חטא, אפילו חטאי מחשבה, יוצר מציאות רוחנית של טומאה ולכן באמת לפי מבט החכמה הנבואה והתורה, תשובה אינה מועילה כלל, ורק הקב"ה חידש ענין התשובה (שפתי חיים, מועדים ח"א עמוד רכא).

(קד). החרטה באה כדי לתקן גם את העבר עצמו שצער החרטה מנקה את טמטום החטא (מכתב מאליהו ח"ב עמוד 79).

דרכיו משפט אל אמונה ואין עול וגו'. כי כיון שהקדוש ברוך הוא רוצה במשפט, הנה כך הוא עבור על המשפט, העלים את העין מן הזכות כמו מן החובה. על כן אם משפט הוא רוצה, צריך שיתן לכל איש כדרכיו וכפרי מעלליו בתכלית הדקדוק, בין לטוב בין למוטב. והיינו אל אמונה ואין עול, צדיק וישר הוא, שפירשו ז"ל (ספרי האזינו ב^ק) לצדיקים ולרשעים, כי כך היא המדה, ועל הכל הוא דן ועל כל חטא הוא מעניש ואין להמלט.

ואם תאמר אם כן מדת הרחמים^(קא) למה היא עומדת, כיון שעל כל פנים צריך לדקדק בדין על כל דבר.

התשובה, ודאי מדת הרחמים היא קיומו של עולם, שלא היה עומד זולתו כלל וכלל, ואף על פי כן אין מדת הדין לוקה^(קב), וזה כי לפי שורת הדין ממש היה ראוי שהחוטא יענש מיד תיכף לחטאו בלי המתנה כלל, וגם שהעונש עצמו יהיה בחרון אף כראוי למי שממרה פי הבורא יתברך שמו, ושלא יהיה תיקון לחטא כלל, כי הנה באמת

ראשית המסילה

לה]. עי' זהר ח"ג נ ע"ב: תאנא אמר רבי יוסי צהאי יומא דכפורי אחתקן למקרי פרשתא דא לכפרא לישראל בגלותא צנין דא סדרא דיומא דא הכא אסתדר וצנין דמימתהון צניי אהרן מכפרא על ישראל מכאן אוליפנא כל ההוא צר נש דיסורי דמאריה אחיין עליה כפרה דחובי צנין וכל מאן דמנטער על יסוריהון דצדיקיא מעצירין חובייה דלהון מעלמא ועל דא ציומא דא קורין אחרי מות שני צני אהרן דישמעון עמא וינטערו על אצודהון דצדיקיא ויתכפר להון חובייהו וכל דמנטער על אצודהון דצדיקיא או אחית דמעין עלייהו קודשא צריך הוא מנכרי עליה ואומר (ישעיה ו ז) וסר עונך וחטאתך תכופר ולא עוד אלא דלא ימותון צניי ציומוי ועליה כתיב (שם נג י) יראה זרע יאריך ימים וגו'.

תרגום: שנינו, אמר רבי יוסי ציוס הכפורים הזה תקנו לקרא פרשה זו לכפר על ישראל בגלות, בשביל זה סדר היום הזה כאן הסתדר, ומשום שמימת צני אהרן מכפרת על ישראל, מכאן למדנו כל אותו אדם שיסורי רצונו צאים עליו, כפרת חטאיו הם, וכל מי שמנטער על יסורי

וזה חסד ודאי שאינה משורת הדין, אך על כל פנים הנה הוא חסד שאינו מכחיש הדין לגמרי, שהרי יש צד לתלות בו שתחת הרצון שנתרצה בחטא וההנאה שנהנה ממנו, בא עתה הנחמה והצער. וכן אריכות הזמן איננו ויתרון על החטא, אלא סבלנות קצת לפתוח לו פתח תקון, וכן כל שאר דרכי חסד, כענין ברא מזכה אבא (סנהדרין קד ע"א), או מקצת נפש ככל הנפש (קהלת רבה פ"ז סי' לט(קד)), המוזכרים בדברי החכמים דרכי חסד הם לקבל את המעט כמרוכה. אך לא מתנגדים ומכחישים ממש מדת הדין, כי כבר יש בהם טעם הגון להחשיב אותם. אך שיותרו עבירות בלא

כלום, או שלא ישגיח עליהם, זה היה נגד הדין לגמרי, כי כבר לא היה משפט ודין אמיתי בדברים, על כן זה אי אפשר להמצא כלל.

ואם אחד מן הדרכים שזכרנו לא ימצא לחוטא להמלט, ודאי שמדת הדין לא תשוב ריקם, וכן אמרו ז"ל (אסת"ר הנ"ל) מאריך אפיה וגבי דילה. נמצא שאין לאדם הרוצה לפקוח עיניו פיתוי שיוכל להתפתות בו, לבלתי הזהר במעשיו בתכלית הזהירות ולדקדק בהם תכלית הדקדוק, הן כל אלה ההשקפות שישקיף עליהן האדם ויקנה בהם מדת הזהירות ודאי אם בעל נפש הוא.

פרק ה

בבאור מפסידי הזהירות וההרחקה מהם

הנה מפסידי המידה הזאת ומרחיקה הם שלשה: האחד, הוא הטיפול והטרדה

העולמית. השני, השחוק והלצון^(קו). השלישי, החברה הרעה. ונדבר בהם אחד לאחד.

מאיר המסילה

(קה). ז"ל: כ"ז ראה זה מצאתי אמרה קהלת ולהלן הוא אומר אמר קהלת א"ר ירמיה זה רוח הקדש פעמים משיח בלשון זכר ופעמים משיח בלשון נקבה אחת לאחת למצוא חשבון א"ר יצחק בנוהג שבעולם אדם נכשל בעבירה והוא חייב עליה מיתה לשמים במה נתכפר לו מת שורו אבדה תרנגולתו נשברה צלוחיתו נכשל באצבעו הקטנה ויצא ממנה טיפת דם מקצת הנפש ככל הנפש שנאמר אחת לאחת למצא חשבון חדא מערערא חדא והחשבון מתמצה כמה הוא מיצוי החשבון ר' פנחס אמר עד אחת.

(קו). מידת הליצנות יש עדיין מושג על שהוא אולם השחוק, שהאדם מעלה שחוק על שפתיו אין לנו הבנה כלל, וריבנו כולל שניהם יחד. עיקר עבדת האדם בעולמו אינה עשיית מעשים כפשוטם אלא העיקר הנדרש מאתנו היא עבודת הלב וקניית הרגשים בקבלת מלכות שמים, והשחוק מאבד את הרגשות הלב. השחוק דוחה הרוחניות והאדם נשאר גשמי וחומרי ואין החכמה יכולה להתדבק בחומר (אור יחזקאל, יראה ומוסר עמוד רעו).

ראשית המסילה

הנדיקים, מעצירים חטאיהם מן העולם, ועל כן ציוס הזה קוראים אחרי מות שני בני אהרן, שישמעו העם וינטערו על אצדן הנדיקים, ויתכפרו להם חטאיהם. וכל מי שמנטער על אצדן של הנדיקים, או מוריד עליהם דמעות, הקדוש צרוך הוא מכריז עליו ואומר, וסר עוונך וחטאתך תכופר, ולא עוד אלא שלא ימותו בניו צימיו, ועליו כתוב יראה זרע יאריך ימים וגו'.

ע"י שבת קיט ע"ז: כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם מניחין ידיהן על ראשו ואומרים לו וסר עונך וחטאתך תכופר, וע"י שם ח"א למהר"ל: פ"י כי בערב שבת כאשר נכנס השבת, אשרה שבת הוא השלמה, והשלם ראוי שיהיה מבלי חסרון, כי החטא הוא חסרון צודאי לאדם כאשר צארנו פעמי' הרבה. ולפיכך המלאכים שהם מלוין לאדם אומרים וסר עונך וחטאתך תכופר, כי הסרת חטא הוא מנצח העליונים דוקא שהם בלא חטא ויום הכפורים שהוא סלוק חטא או האדם במדריגת המלאך, ומנצח כי אל האדם משמשים שני מלאכים מציאים אליו סילוק החטא.

פינחס תורה מביאה לידי זהירות, וזולתה לא יגיע אליו כלל. והוא מה שאמרו ז"ל (שם פ"ב מ"ה) ולא עם הארץ חסיד¹⁰¹ (ק"ז), וזה כי הבורא יתברך שמו שברא היצר הרע באדם הוא שברא התורה תבלין לו, וכמו שאמרו ז"ל (קידושין ל ע"ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין¹⁰². והנה פשוט הוא, שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו, אי אפשר בשום פנים שירפא האדם מזאת המכה בלתי זאת הרפואה. ומי שיחשבו להנצל זולתה אינו אלא טועה, ויראה טעותו לבסוף כשימות בחטאו¹⁰³. כי הנה היצר הרע באמת חזק הוא

מאיר המסילה

(ק"ז). חוץ מזה שהמצות מלמד אותנו איך לקיים המצוות ואיך לברוח מהעבירות, אלא עוד שהלימוד מקרב את הדברים ללבו של האדם והוא חש את חשיבותם ורום ערכם ותשוקתו לקיים אותם (שפתי חיים, מידות ועבודת ה' ח"ב עמוד תיא).

(ק"ח). כל התורה כולה אין תג כל דהו שלא יהיה תבלין, וכל זמן שלומד על דרך שכר ועונש הוה התורה תבלין, ולימוד סתם אינו תורה תבלין. הינו כאשר התורה היא בשלמותה שמהתורה יוצא לאדם חיבור בתורה בשלימותו (דחור"מ ח"א עמוד רלב).

(ק"ט). מכתבין הפרודות באו לידי בטח ניכר עליך מאד בלבול הדעת אין זה רק מסיבת ביטול תורה כי אין דבר המועיל להניח דעתו כעסק התורה, אוי ואבוי לנו ח"ו מעון ביטול תורה כי מי שאינו עוסק בתורה נקרא נוזף. פי' נוזף כדמיון אדם המגרש את העומד לפניו ואומר אין לי עסק בך כי אתה שוטה גדול וחרפה לעסוק עמך ככה מי שאינו עוסק בתורה הוא בהכרח שוטה גדול כי אין אדם עובר עבירה א"כ נכנס בו רוח שטות וא"כ הלא ידוע לנו בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין (דווקא כמובא רב מס"י כאן) ואחרי שאינו עוסק בתורה הוא בהכרח ח"ו בכל שעה ושעה ברוח שטות (חור"מ ח"א רעז).

הנה הטפול והטרדה, כבר דברנו מהם למעלה, כי בהיות האדם טרוד בעניני עולמו, הנה מחשבותיו אסורות בזיקי המשא אשר עליהם, ואי אפשר להם לתת לב אל המעשה, והחכמים עליהם השלום בראותם זה, אמרו (אבות פ"ד מ"י) הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה. כי הנה העסק מוכרח הוא לאדם לצורך פרנסתו, אך ריבוי העסק אינו מוכרח שיהיה כל כך גדול, עד שלא יניח לו מקום אל עבודתו, על כן נצטוינו לקבוע עתים לתורה¹⁰⁴. וכבר זכרנו שהיא המצטרפת יותר לאדם לשיגיע אל הזהירות, וכמאמר רבי

ראשית המסילה

לון. עי' שנת לא ע"א: אמר רבא בשעה שמכניסין אדם לדין [כשנכנס אדם לקבר - זהר ח"א קכו ע"ג] אומרם לו נשאת ונתת באמונה קצעת עתים לתורה עסקת צפריה ורביה נפית לישועה פלפלת בחכמה הצגת דבר מתוך דבר ואפילו הכי אי יראת ה' היא אורו אין אי לא לא.

ועי' זו"ח ה ע"א: ר' ר' האדם להשתדל בדרכי ארץ ולעשות עתים לתורה ולהיות עמלו בשני הדרכים האלו מפני שיגיע שניהם משכחת עון ושמא יאמר אדם הריני בן אבות העולם ממשפחה גדולה איני ראוי לעשות מלאכה ולא להתצוות אמור לו שטוה כבר קדמך יוררך שנאמר בראשית ברא אלקיים את השמים ואת הארץ והוא עשה מלאכה קודם שבאת לעולם ומנ"ל שנאמר מכל מלאכתו אשר ברא אלקיים לעשות קרא אותה מלאכה וכן וישבות ציוס השביעי מכל מלאכתו אשר עשה.

עי' נחם ישראל כ"ט: וזהו שאמר כאן גם כן אחר שאמר 'נשאת ונתת באמונה' - 'קצעת עתים לתורה'. כלל הדבר, הדין בתחלה כאשר בל לעליונים אשר אינם בעלי גשם, אם היה נמשך אחר הנשמה הנבדלת השכלית, או היה נמשך אחר גופו הגשמי. ואמר 'קצעת עתים לתורה', כי מאל הנשמה שהיא נבדלת, ראוי שיהיה נמשך אחר השכל. ולפיכך תחלת דין האדם 'קצעת עתים לתורה', שפנה מעניני החמרים אל התורה, עד שהיה קובע עתים לתורה. כי קביעת העת מורה על שהשכל הוא עיקר באדם, ולא היה השכל אללו דבר מקרה.

לון. עי' תיקון ו ע"ג: ובגין דא אמר דוד לשלמה בנו דע את אלהי אביך ועבדהו (דברי הימים א' כח ט) דאי בר נש לא אשתמודע ההוא דיהב ליה אורייתא ומני ליה לנטורא לה איך דחיל מניה ועבד פקודיה ובגין דא אוקמוהו רבנן ולא עם הארץ חסיד ואין צור ירא חטא בגין דאורייתא דאיהי תרי"א מתרין דרגין אחייהבת מחסד וגבורה דמתמן תרין פקודין אהבת חסד ודחילו דגבורה דאיהי יראה דבהון אשתלימו תרי"ג פקודים ובגין דכל אורייתא ופקודהא מתרין סטרין אחייהבת אוקמוהו רבנן ולא עם הארץ חסיד ואין צור ירא חטא.

תרגום: ולכן אמר דוד לשלמה "דע את אלהי אביך ועבדהו", שאם אדם לא מכיר את אלוה שנתן לו תורה וזוה אלוה

הרחק גדול, שאפילו הרהורי דברים לא יעלו על לבו לבקש האמת.

אך אם הוא עוסק בתורה, בראותו דרכיה ציוויה ואזהרותיה, הנה סוף סוף מאליו יתחדש בו התעוררות שיביאהו אל הדרך הטוב^(ק'), והוא מה שאמרו ז"ל (פתיחתא דאיכה רבתי אות ב) הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו שהמאור שבה^(קיא) מחזירו למוטב.

והנה בכלל זה גם כן קביעות העתים אל חשבון המעשה^(קיב) ותקונו כמו שכתבתי למעלה. ומלבד כל זה, מה שישאר לו פנאי מעסקיו, אם חכם הוא ודאי שלא יאבדהו, אלא יאחז בו מיד ולא ירפהו לעסוק בו בעסק נפשו ותקון עבודתו, וזה המפסיד אף על פי שהוא היותר כללי, הנה הוא היותר קל למי שרוצה להמלט שימלט ממנו.

אך השני הנה הוא קשה מאד, והוא השחוק והלצון. כי מי שטובע במה הוא כמי שטובע בים הגדול שקשה מאד להמלט

ראשית המסילה

לשמרה, איך יפחד ממנו ויעשה מנאותיו, ולכן פרשוהו רבנן (אבות פ"ג מ"ה) ולא עם הארץ חסיד ואין צור ירא חטא. משום שתורה שהיא תרי"א משתי דרגות, נתנה מחסד וגבורה, שמשם שתי מנאות, אהבת חסד ויראת גבורה שהיא יראה, שבהם השתלמו תרי"ג מנאות. ומשום שכל התורה ומנאותיה משני נדדים נתנו, פרשוהו רבנן ולא עם הארץ חסיד ואין צור ירא חטא.

ועי' דרך חיים למהר"ל: ולא עם הארץ חסיד, כי האדם שיש בו חכמה, מנאד כי גופו מחובר לשכל הנה יש בו זכות החומר, כי אין ספק כי לא ישוה גוף האדם וגוף הבהמה, כי גוף הבהמה מפני שאין גוף שלה קרוב אל השכל היא צעלת חומר עד וגם לגמרי, אבל גוף האדם מפני שהאדם הוא צעל שכל חומר שלו דק וזך, וכאשר הוא צעל חכמה לגמרי אז הוא מסולק מן עבודת החמרי לגמרי, ומפני זה אפשר שימנא צו החסידות שהוא איש טוב עושה חסידות עם הכל, והיפך זה אין עם הארץ חסיד שהוא רחוק מן הטוב כי הוא צעל חומר גם ואין יהיה צו החסידות, כי החסידות מנאד אשר הוא אדם טוב והטוב ימנא כאשר הוא מסולק מעבודת החמרי עד שהוא קרוב אל השכלי ואז נמנא צו הטוב וכו'.

מאיר המסילה

(קי). העמל בדברי התורה מעורר את פנמיותו והוא קונה בנפשו קשר עמוק איתם והם נהפכים מדברים מופשטים ורחוקים למצות ומעשים מורגשים וקרובים להוריתו אשר הוא חש בצורך לקיימם (שפתי חיים, מידות ועבודת ה' ח"ב עמוד תיא).

(קיא). מאור ולא הידיעות כי יש בתורה כח רוחני שמשפיע על האדם ומשיבו אל ה' ית' (שם).

(קיב). שהוא משה את זה לתורה משום שבאמת ענין זה הוא יסוד כל התורה (דחו"מ ח"א עמוד רנא).

למ]. עי' לעיל הערה עב.

לנ]. עי' פרי עץ חיים שער נפילת אפים פרק ב: כי צדקת צעל נפילת אפים ואינו יכול לעלות מממת אחיה עון, ואז אחוזין צו החלונים, ונשארת נפשו בקליפה, ואינו יואל עוד משם, ונותנין לו נשמה טמאה אחרת במקומה. וז"ס רשעים צחייהם קרואים ממים, כי הם מתים צסוד נפילת אפים, ואינם מרגישים מיתחם, שנחלף נשמתם כנ"ל רחמנא ליצלן. עי' ספר הליקוטים - ספר ישעיה - פרק נז: סוד הרשעים שצחייהם קרואים ממים. וכו' כשהאדם חוטא, הוא מוריד נשמתו לגהינם צעודו צחיים, כי צעל יצירתו ניתנת בגופו, וכשהוא חוטא יורדת דרך מרגלותיו לגהינם, ונשקעת שם כפי גדר חטאתו, כמדריגת נשמתו יורדת לגהינם. ולכן צחיו קרוי מת.

לארץ ולא יעשו בו רושם כלל, ולא מפני חולשת הענינים ולא מפני חסרון הבנת הלב, אלא מפני כח הלצון ההורס כל עניני המוסר והיראה.

והנה הנביא ישעיה היה צווח על זה ככרוכיא, כי היה רואה שזה היה מה שלא היה מניח מקום לתוכחותיו שיעשו רושם, והיה מאבד תקותם של החוטאים, והוא מה שאמר (ישעיה כח כב) ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם. וכבר גזרו אמר חכמים זכרונם לברכה (ע"ז יח ע"ב) שהלץ מביא היסורין עליו, והוא מה שהכתוב עצמו מבאר בפירושו (משלי יט כט) נכוננו ללצים שפטים. כי זה הוא דבר שהדין נותן אותו, כי מי שמתפעל מן ההתבוננות ומן הלימודים, אינו צריך שיתיסר בגופו, כי כבר ישוב מחטאותיו בלי זה מכח הרהורי תשובה שיוולדו בלבבו על ידי מה שיקרא או שישמע מן המוסרים והתוכחות. אך הלצים שאינם מתפעלים מן התוכחות מפני כח ליצנותם, אין להם תיקון אלא השפטים, שאלה לא יהיה כח בליצנותם לדחותם מעליהם כאשר ידחו המוסרים. והנה כפי חומר החטא ותולדותיו, החמיר השופט האמיתי בעונשו. והוא מה שלמדונו ז"ל (ע"ז יח ע"ב) קשה הליצנות שתחלתו יסורין וסופו כליה, שנאמר פן יחזקו מוסריכם כי כלה ונחרצה שמעתי וגו'.

והמפסיד השלישי הוא החברה, דהיינו חברת הטפשים והחוטאים, והוא מה שהכתוב אומר (משלי יג כ) ורועה כסילים ירוע קיד. כי הנה אנחנו רואים פעמים רבות, אפילו אחר שנתאמת אצל האדם חובת

ממנו. כי הנה השחוק הוא מאבד את לב האדם^(ק"ג), [עד] שכבר אין הטעם והדיעה מושלת בו, והרי הוא כשכור או שוטה אשר אי אפשר לתת להם ערמה או להנהיגם כי אינם מקבלים הנהגה.

והוא מה שאמר שלמה המלך עליו השלום (קהלת ב ב) לשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה זו עושה. וחכמים זכרונם לברכה אמרו (אבות פ"ג מ"ג) שחוק וקלות ראש מרגילים את האדם לערוה, כי אף על פי שחמורה היא הערוה אצל כל בן (דעה) [דת], ולבו ירא מקרב אליה מכח הציור שכבר נצטייר בשכלו מאמיתת גודל פשעה ורוב עונשה. הנה השחוק וקלות ראש, ממשיכים אותו מעט מעט ומקריבים אותו הלוך וקרב שתהיה היראה סרה מעליו מעט מעט, מדריגה אחר מדריגה עד שיגיע (על) [אל] העון עצמו ויעשהו, וכל כך למה, לפי שכמו שכל מציאות הזהירות תלוי בשימת הלב על הדבר, כן כל עצמו של השחוק אינו אלא מסיר הלב מן המחשבות הישרות והעיוניות, ונמצא שלא יבואו הרהורי היראה בלבבו כלל. ותראה קושי הלצון והשחתתו הרבה, כי כמו המגן המשוח בשמן אשר ישמיט ויפיל מעליו החצים ומשליכם לארץ, ולא יניח אותם שיגיעו אל גוף האדם, כן הלצון [מפני] (בפני) התוכחה והמרדות, כי בליצנות אחד ובשחוק קטן יפיל האדם מעליו ריבוי גדול מן ההתעוררות וההתפעלות, מה שהלב מתעורר ומתפעל בעצמו מדי ראותו או שומעו ענינים שיעירוהו אל החשבון והפשפוש במעשים, ובכח הליצנות יפיל הכל

מאיר המסילה

ומקורם וכאשר נמצאים במצב של שחוק וקלות ראש אין הלב - ההרגשה של האדם שופטת ושוקלת נכון את מעשיו האם הם טובים או רעים (שפתי חיים, מידות ועבודת ה' ח"ב עמוד תיא).

(קיד). ז"ל הפסוק: הולך את חכמים יחכם ורעה כסילים ירוע. ת"י: דמהלך עם חכימי נתחכם ודמחבר לסכלי נבאש ליה [נעשה לו רע].

(ק"ג). קלות ראש הוא היפך של אימה ויראה, תורה צריכה להיות באימה ויראה ויראה היא יראת שמים וקלות ראש הוא היפך יראת שמים וקלות ראש מפשיט את האדם ומסלקו לגמרי מיראת שמים כי קלות ראש זה מצב של פריקת עול מלכות שמים כי השחוק ולקות ראש מאבד כל לבו ומדחהו מכל מחשבת מוסר ויראה (דע"ת ח"ג עמוד קטז). הלב הוא מקום ההרגשות של האדם

העבודה והזהירות בה, יתרפה ממנה או יעבור על איזה דברים ממנה כדי שלא ילעגו עליו חבריו, או כדי להתערב עמהם, והוא מה ששלמה מזהיר ואומר (שם כד) ועם שונים אל תתערב. כי אם יאמר לך אדם (כתובות יז ע"א) לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות, אף אתה אמור לו במה דברים אמורים, בבני אדם שעושים מעשי אדם, אך לא בבני אדם שעושים מעשי בהמה. ושלמה מזהיר עוד (משלי יד ז) לך מנגד לאיש כסיל. ודוד המלך אמר (תהלים א א) אשרי האיש אשר לא הלך וגו' (קטו). וכבר פירשו זכרונם לברכה (ע"ז יח ע"ב) אם הלך סופו לעמוד, ואם עמד סופו לישב. ואומר (תהלים כו ד) לא ישבתי עם מתי שוא וגו' שנאתי קהל מרעים וגו' (קטז). אין לו לאדם אלא להטהר ולנקות עצמו ולמנוע רגליו מדרכי ההמון השקועים בהבלי הזמן, וישיב רגליו אל חצרות ה' ואל משכנותיו. הוא שדוד עצמו מסיים ואומר (שם א) ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה'.

ואם יארע לו שימצא בחברת מי שילעג עליו, לא ישית לבו אל הלעג ההוא, אדרבא ילעג על מלעיגיו ויבזם, ויחשוב בדעתו כי לולי היה לו להרויח ממון הרבה ההיה מניח מה שהיה צריך לזה מפני חבריו שלא ילעגו, כל שכן שלא ירצה לאבד נשמתו מפני לעג.

ועל דרך זה הזהירו ז"ל (אבות פ"ה מ"ב) הוי עז כנמר וכו' לעשות רצון אביך שבשמים. ודוד אמר (תהלים קיט מו) ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש, שאף על פי שרוב המלכים עסקם ודבורם בדברי גדולות והנאות, ודוד שהיה גם כן מלך, לכאורה תהיה לו לחרפה אם בהיותו בחברתם יהיה הוא מדבר בדברי מוסר ותורה, תחת ספרו מן הגדולות ומתענוגות בני אדם כמוהם. הנה לא היה חש לזה כלל, ולא היה לבו נפתח בהבלים האלה אחרי שכבר השיג האמת, אלא מפרש ואומר, ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש. וישעיה כמו כן אמר (ישעיה ג ז) על כן שמתני פני כחלמיש ואדע כי לא אבוש.

פרק ו

בבאור מדת הזריזות

אחר הזהירות יבוא הזריזות, כי הזהירות סובב על ה"לא תעשה", והזריזות על

ה"עשה". והיינו (תהלים לד טו) סור מרע ועשה טוב¹, וענינו של הזריזות מבואר שהוא

מאיר המסילה

(קטו). בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב. (קטז). ז"ל: לא ישבתי עם מתי שוא ועם נעלמים לא אבוא: שנאתי קהל מרעים ועם רשעים לא אשב.

ראשית המסילה

[מ]. ע"י ע"ח שער הקלי' נגה ה: הגוף ממש של החומר של האדם הוא צחי' אחרת, ושל נעלך דמשה הוא מקליפת נוגה, נאמר על הרע שזה. וכו' הגוף העכור הוא העולם הזה הכולל כל העולמות, והוא פסולת הכל, וחומר הכל. וכו' וגוף של אדם יש לו חומר זה, וצפנים מזה יש לו צ' גופים אחרים, א' הוא הגוף הן והטהור מהחשמל כנ"ל שזו זכה משה צסנה כנ"ל, והצ' הוא מקלי' נוגה והוא כלול מי"ט ומי"ה"ר מלאך ושד, ונקרא נפש הצהמית טו"ר וכו', והנה לא נתן הקצ"ה תורה ומצוות לשראל אלא לזכר ולזרף ולהסיר הסיגים מהכסף שהם לזוש הנשמה, וע"י כוונת האדם בתורה וצמנות נגמר לזוש נשמה כזכר פרשת ויחי (רכד ע"א). וע"י התורה מודרך נוגה די"ירה לזוש הרוח, וע"י מצוות מעשיות מודרך נוגה דעשיה (ונעשה) לזוש הנפש. והנה

ותראה, כי טבע האדם כבד מאד (ק"ט), כי עפריות החמירות גם (ק"ב), על כן לא יחפוץ האדם בטורח ומלאכה, ומי שרוצה לזכות לעבודת הבורא יתברך (ק"בא), צריך שיתגבר נגד טבעו עצמו, ויתגבר ויזדרז, שאם הוא מניח עצמו ביד כבודו ודאי הוא שלא יצליח. והוא מה שאמר התנא (אבות פ"ה מ"ב) הוי עז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים. וכן מנו חכמים ז"ל (ברכות לב ע"ב) בדברים הצריכים חיזוק: תורה ומעשים טובים **מא**. ומקרא מלא הוא (יהושע א ז) חזק ואמץ מאד לשמר לעשות ככל התורה אשר צוך משה עבדי, כי חיזוק

מאיר המסילה

(ק"ז). עיקר כל מעשה תלוי ב"התחלה" שלו שהמעשה מוכרח לצאת כפי ההתחלה שלה, ולכן מובן ענין הזריזות, כי כמו שישנה התחלה כללית לכל אדם כולו כמו כן ישנה התחלה לכל מצוה ומצוה בפרט (דעת תורה ח"ה א' עמוד פא).

(ק"ח). היינו כמו שהסוד מרע הוא הרחק ללא לעצור כן העשה טוב צריך להיות עשה והמשך תמידי (דע"ת ח"ג עמוד רצג), כדאי לראות שיהיה זמן קבוע בכל יום ללימוד מוסר ולא יאמר האדם הלא כל עניניו הוא בתורה ובמצות ובזיכוי הרבים ואין מקום לשלוט הרע במעשיו (אור יחזקאל מכתבים עמוד רעו).

(ק"ט). טבע האדם כולו עצלות ואין לו חשק ורצון לעשות מאמץ כל שהוא וזו הסיבה שעבודת המדות רחוקה מאתנו כי נצרכת לזה עבודה מרובה וטבעו להיות מונח ביד כבודו ולכן אינו מצליח (אור יחזקאל, דרכי העבודה עמוד ס).

(ק"ב). אדם אשר כחות גופו שולטים עליו ואינו מצליח להשתחרר מהם נמצא במצב של שפלות (עלי שור ח"א עמוד קעב).

(ק"בא). לא כתוב ומי שרוצה לעשות יותר מצוות אלא מי שרוצה לזכות לעבודת הבורא, כי מי שנשאר בטבע הכבד של העפריות והעצלות אפילו אם הוא עושה מצוות מדי פעם בפעם בכך עדיין אינו נכלל בגדר עובד ה', ואת זה רק אפשר אם הוא מתגבר ומזדרז נגד טבעו (שפתי חיים, מועדים ח"ב עמוד מו).

ההקדמה למצות ולהשלמת ענינים (ק"י), וכלשון הזה אמרו ז"ל (פסחים ד ע"א) זריזים מקדימים למצות. וזה כי כמו שצריך פקחות גדול והשקפה רבה לינצל ממוקשי היצר ולהמלט מן הרע שלא ישלוט בנו להתערב במעשינו, כן צריך פקחות גדול והשקפה לאחוז במצות (ק"ח) ולזכות בהם ולא תאבדנה ממנו. כי כמו שמסבב ומשתדל היצר הרע בתחבולותיו להפיל את האדם במכמורות החטא, כן משתדל למנוע ממנו עשית המצות ולאבדם ממנו, ואם יתרפה ויתעצל ולא יתחזק לרדוף אחריהם ולתמוך בהם, ישאר נעור וריק מהם בודאי.

ראשית המסילה

כפי מה שחסר לאדם להשלימו כך ימים קצבו לו, וכו' והנה בקליפת נוגה יש רמ"ח איברים ושס"ה גידין טוֹבִים, וכולם נתערב הרע אך אינן שוין. כי הנה כל התרי"ג מלות כלולין ב"ס, ורמ"ח מ"ע הם נגד זכור, ואז נעשות נתיקן הזכר דגנה, וכו' וע"י שס"ה לאיזן שהם שמור כנגד הנוקבא וכו', נמצא כי בשמור שס"ה ל"ת גורם שלא יתדבק בו הרע יותר, והוא ענין (תהלים לד טו) סור מרע, והבן זה כי צוה נשאר על עמדו כמו שהיה. ואח"כ ועשה טוב, כי ע"י הרמ"ח מ"ע הרע שצנוגה מתהפך לטוב ממש שמתדבק צמות.

וע"י שערי קדושה ח"א ש"א: גוף האדם הנוצר מארבעה היסודות התחתונים, והנה הם כלולים טוב ורע, וגוף האדם נוצר מן הטוב שצארבעה יסודות - אש, רוח, מים, עפר. ועי"ש ש"צ: יסוד האש ממנו נמשכת הגאווה וכו' וכללה הכעס וכו'. יסוד הרוח ממנו נמשך דבור הנקרא שיחה בטלה וכו'. יסוד המים ממנו תאות התענוגים וכו'. יסוד העפר ממנו מדת העלצות בכל פרטיו, ותולדותיה אחת, והוא העללות לקיים התורה והמנוח. וכו' והפכס הם ארבע מדות טובות נמשכות מארבעה יסודות הטוב שצנפס היסודית. והם, הענוה שהיא תכלית השפלות ומתרחק מכל מיני כעס הצא על ידי גאווה. והשתיקה כאלס לא יפתח פיו לצד צעק תורה ומצות או צהכרתו לקיום הגוף ולצורך כבוד הצריות, והמלאכות בכל תענוגי הגוף ומותריו המוכרחים. והשמחה התדירית בחלקו, כי כל דעבדין מן שמיא לטב, וגם לזרז עזמו בתכלית השמחה בעבודת קונו. **מא**. ע"י ספר הליקוטס - פרשת וישב - פרק מח: ד'

דברים צריכים חיזוק תורה ומעשים טובים ודרך ארץ ותפילה. ואלו הד' דברים הם המוחין של גדלות, כי תורה היא חכמה, נובלת חכמה של מעלה תורה, ומעשים טובים צנינה, וכן ארז"ל כשאמרו ישראל נעשה ונשמע אמר הקב"ה מי גלה סוד זה לפני להקדים עשייה לשמיעה, שהיא מדריגת המלאכים, שהעשיה היא צנינה. תפילה, היא המשכת התקדים. ודרך ארץ, הם הגבורות.

גדול צריך למי שרוצה לכפות הטבע אל הפכו.

והנה שלמה שנה מאד באזהרתו על זה בראותו את רוע העצלה וההפסד הגדול הנמשך ממנה, ואמר (משלי ו י, כד לג) מעט שנות מעט תנומות מעט חבק ידיים לשכב ובא כמהלך ראשך ומחסרך כאיש מגן. כי הנה העצל אף על פי שאינו עושה רע בקום עשה, הנה הוא מביא את הרעה עליו בשב ואל תעשה שלו. ואמר (שם יח ט) גם מתרפה במלאכתו אח הוא לבעל משחית (קכב), כי אף על פי שאיננו המשחית העושה את הרעה בידיו, לא תחשוב שהוא רחוק ממנו, אלא אחיו הוא ובן גילו הוא.

ואמר עוד לבאר רעת העצל באור ציורי, מה שיקרה ויולד לעינינו יום יום, (שם כד ל-לד) על שדה איש עצל עברתי, ועל כרם אדם

מאיר המסילה

(קכב). ע"י אסתר רבה פ"א סי' א: אחרוש וכו' אמר שהיה אחיו של ראש אחיו של נבוכדנצר וכי אחיו היה והלא זה כשדי וזה מדיי אלא זה ביטל מלאכת ב"ה וזה החריבו לפיכך השוה אותם הכתוב כאחד הה"ד (משלי י"ח) גם מתרפה במלאכתו אח הוא לבעל משחית.

(קכג). ז"ל: תמן תנינן, מתוך שאינו עמל בהן, סופו להיות מבקש ראש הפרק, ראש המסכת, ראש הפרשה, ואינו יודע אפילו פסוק אחד, ועליו הוא אומר, (משלי כד, ל) על שדה איש עצל עברתי וגו' והנה עלה כלו קמשונים. ומתוך שאינו עמל בה, סופו להיות מטמא את הטהור ומטהר את הטמא, ועליו הוא אומר, (שם) כסו פניו חרולים. ואם נתעסק בהן כדי צרכו, הן מצהילין לו ומאירין פניו, כדכתיב (דניאל יב, ג) והמשכילים יזהירו כוונה הרקיע.

(קכד). ז"ל: על שדה איש עצל עברתי. מה השדה הזו, אם אין אדם חורשה וזורעה היא מעלה כולה קוצים ודרדרים. ועל כרם אדם חסר לב. מה הכרם הזה, אם אין אדם מעדרו ומנכשו הוא מעלה כולו עשבים. כן תלמיד חכם, אם אינו נושא ונותן בתורתו סופו להיות מבקש ראש הפרק ראש המסכתא ואינו מוצא. והנה עלה כלו קמשונים כסו פניו חרולים וגדר אבניו נהרסה. שפרץ גדרה של תורה. אבל כל זמן שדברי תורה נכנסין ומוצאין חדרי לב פנויין ושרויין בתוכה, אין יצר הרע

חסר לב, והנה עלה כולו קמשונים כסו פניו חרלים וגו', ואחזה אנכי אשית לבי ראיתי לקחתי מוסר מעט שנות מעט תנומות וגו' ובא מתהלך רישך וגו' מ"ב.

והנה מלבד פשוטו אשר הוא אמיתי כמשמעו, שהוא מה שקורה אל שדה העצל ממש, הנה דרשו בו חכמים ז"ל מדרש נאה זה לשונם (מדרש משלי א' קכג), שם כד (קכד) והנה עלה כולו קמשונים, שמבקש פירוש של פרשה ואינו מוצא, כסו פניו וגו', מתוך שלא עמל בהם הוא יושב ומטמא את הטהור ומטהר את הטמא ופורץ גדרן של תלמידי חכמים.

מזה ענשו של זה, שלמה פירשו (קהלת י ח) ופורץ גדר ישכנו נחש. והיינו כי רעת העצל אינה באה בבת אחת, אלא מעט מעט בלא שידע וירגיש בה מ"ג, כי הנה הוא נמשך

ראשית המסילה

מנ"ב. על שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב: והנה עלה כלו קמשונים פסו פניו חרלים וגדר אבניו נהרסה: ואחזה אנכי אשית לבי ראיתי לקחתי מוסר: מעט שנות מעט תנומות מעט חבק ידיים לשכב ובא כמהלך ראשך ומחסרך כאיש מגן.

וע"י סנהדרין קג ע"א: אמר רב חסדא אמר רבי ירמיה בר אבא מאי דכתיב על שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב והנה עלה כולו קמשונים כסו פניו חרולים וגדר אבניו נהרסה על שדה איש עצל עברתי זה אחו ועל כרם אדם חסר לב זה מנשה והנה עלה כולו קמשונים זה אמון כסו פניו חרולים זה יהויקים וגדר אבניו נהרסה זה לדקיהו שנחרב בית המקדש צימיו.

וע"י שם צמח"ל: על שדה איש עצל וכו'. פי' שכל אלו המלכים כל אחד הוסיף על הראשון כמו שאמר לקמן אחו המיר את הערוה. מנשה צא על אחותו, אמון צא על אמו, יהויקים אמר קמאי לא ידעי לארגווי, הרי שכל אחד הוסיף. וכן אמר הכתוב על שדה איש עצל עברתי ואח"כ על כרם חסר לב וזהו צודאי יותר מן איש עצל, ויותר מזה והנה עלה כולה קמשונים זהו יותר מן (שדה של חרם) [כרם חסר לב] ועוד יותר כסו פניו חרולים זה יהויקים, וצא לומר שהרשעות נתוסף תמיד כי נעשה חטאים הראשונים כאלו היה הימר ולכן היה מוסיף תמיד ברשעות. מ"ג. ע"י לעיל הערה לט.

מהם, ובין כך ובין כך התורה מונחת והעבודה מבוטלת, והאדם עוזב את בוראו, הוא מה ששלמה אומר (קהלת י יח) בעצלתים ימך המקרה ובשפלות ידים ידלוף הבית. ואולם אם תשאל את פי העצל, יבוא לך במאמרים רבים ממאמרי החכמים והמקראות מן הכתובים והטענות מן השכל, אשר כולם יורו לו לפי דעתו המשובשת להקל עליו ולהניחו במנוחת עצלותו, והוא איננו רואה שאין הטענות ההם והטעמים ההם נולדים לו מפני שיקול דעתו, אלא ממקור עצלותו הם נובעים, אשר בהיותה היא גוברת בו מטה דעתו ושכלו אל הטענות האלה, אשר לא ישמע לקול החכמים ואנשי הדעה הנכונה. הוא מה ששלמה צווח ואומר (משלי כו טז) חכם עצל בעיניו (קכו) משבעה משיבי טעם, כי העצלה איננה מנחת לו שיהיה אפלו חש לדברי המוכיחים אותו, אלא יחשוב הכל לתועים ושוטים והוא לבדו חכם.

והנה תדע כי זה כלל גדול מנוסה במלאכת הפרישות, שכל קולא צריכה בדיקה, כי אף על פי שיכולה להיות ישרה ונכונה, אמנם קרוב הדבר שתהיה מעצות היצר ומרמותיו, על כן צריך לבדוק אחריה בחקירות ודרישות רבות, אם אחר כל אלה תצדק ודאי שהיא טובה.

כללו של דבר חיזוק גדול צריך האדם להתחזק ולהתגבר בזריזות לעשות

מרעה אל רעה, עד שימצא טבוע בתכלית הרעה. הנה בתחלה אינו אלא מחסיר הטורח אשר היה ראוי לו, ומזה נמשך שלא ילמוד בתורה ככל הצורך, ומפני חסרון הלימוד כשיבוא אחר כך ללמוד תחסר לו ההבנה. והנה אלולי היתה גומרת רעתו בזה, כבר היתה רבה, אך עוד מתרבה והולכת במה שברצותו על כל פנים לישיב הפרשה והפרק ההוא, הנה יגלה בה פנים שלא כהלכה, וישחית האמת ויהפכה ויעבור על התקנות ויפרוץ את הגדרים, וסופו כליה כמשפט כל פורץ גדר, אמר שלמה "ואחזה אנכי אשית לבי", התבוננתי על הדבר הזה וראיתי גודל הרע שבו, שהוא כארס ההולך ומתפשט מעט מעט, ואין פעולתו ניכרת עד המיתה, וזהו "מעט שנות וגו' ובא כמהלך רישך ומחסרך כאיש מגן".

והנה אנחנו רואים בעינינו כמה וכמה פעמים שכבר לבו של האדם יודע חובתו, ונתאמת אצלו מה שראוי לו להצלת נפשו (קכה), ומה שחובה עליו מצד בוראו, ואף על פי כן יניחהו לא מחסרון הכרת החובה ההיא ולא לשום טעם אחר, אלא מפני שכבודות העצלה מתגברת עליו, והרי הוא אומר, אוכל קמעא או אישן קמעא (קכו), או קשה עלי לצאת מביתי, פשטתי את כתנתי איככה אלבשנה (שיה"ש ה ג), חמה עזה בעולם הקרה רבה, או הגשמים וכל שאר האמתלאות והתואנות, אשר פי העצלים מלא

מאיר המסילה

העבירה כדתיא חכמים עשו סייג לדבריהם כדי שלא יהא אדם בא מן השדה בערב ואומר אלך לביתי ואוכל קימעא ואשתה קימעא ואישן קימעא ואחר כך אקרא קריאת שמע ואתפלל וחוטפתו שינה ונמצא ישן כל הלילה.

(קכז). זה חסרון גדול ביותר שהעצל מחשיב את עצמו יותר חכם משבעה אנשים שמסיבירם לו בטוב את הגנוב העצלות ונזקיה והוא לועג עליהם מתוך מחשבה שהוא החכם והם הטיפשים (שפתי חיים, מידות ועבודת ה' ח"ב עמוד שמז).

שולט בהן. ואם לאו, אין אדם יכול להוציאו מתוכן. משל למלך שהיה מהלך במדבר ומצא שם טרקלין וחדרים פנוין, נכנס ושורה בתוכו. כך יצר הרע, אם אין מוצא דברי תורה, שולט בהן, ואין אדם יכול להוציאו מתוכן.

(קכה). לא רק בשכלו מבין את המוטל עליו אלא גם בלבו פנימיותו ברור לו והוא מכיר ומרגיש (שפתי חיים, מידות ועבודת ה' ח"ב עמוד שנט).

(קכו). מלשון הגמ' (ברכות ד ע"ב): והא דקא אמרי [זמן ק"ש] עד חצות כדי להרחיק את האדם מן

המצות, בהשליכו מעליו כובד העצלה המעכבת על ידו. ותראה שהמלאכים נשתבחו במדה הטובה הזאת, שנאמר בהם (תהלים קג כ) גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו^י, ואומר (יחזקאל א יד) והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק^י. והנה אדם הוא אדם

ולא מלאך, על כן אי אפשר לו שיגיע לגבורתו של המלאך. אך ודאי, שכל מה שיוכל להתקרב במדרגתו אליו ראוי שיתקרב, ודוד המלך היה משבח על חלקו ואומר (תהלים קיט ט) חשתי ולא התמהמהתי לשמר מצותיך.

פרק ז

בבאור חלקי הזריזות

חלקי הזריזות שנים: אחד, קודם (התחלת) המעשה. ואחד, אחרי כן. קודם התחלת המעשה הוא שלא יחמיץ האדם את המצוה, אלא בהגיע זמנה או בהזדמנה לפניו, או בעלותה במחשבתו, ימהר יחיש מעשהו לאחוז בה ולעשות אותה, ולא יניח זמן לזמן שיתרבה בינתים, כי אין סכנה כסכנתו. אשר הנה כל רגע שמתחדש יוכל להתחדש איזה עכוב למעשה הטוב, ועל אמיתת זה הדבר העירונו ז"ל בענין המלכת שלמה שאמר דוד

לבניהו (מלכים א' א לג) והורדתם אותו אל גיחון, וענה בניהו אמן כן יאמר ה'. אמרו זה לשונם (בראשית רבה פ"ו ס"ב): רבי פינחס בשם רבי חנן דצפורי והלא כבר נאמר (דבה"י א' כב ט) הנה בן נולד לך הוא יהיה איש מנוחה, אלא הרבה קטרוגין יעמדו מכאן ועד גיחון. על כן הזהירו זכרונם לברכה (מכילתא שמות יב) ושמרתם את המצות, מצוה הבאה לידיך אל תחמיצנה^י. ואמרו (ב"ק לח ע"ב) לעולם יקדים אדם לדבר מצוה, שלפי שהקדימה בכירה

ראשית המסילה

מד.] עי' זהר ח"ב ג ע"א: כל אשר דבר יהו"ה נעשה ונשמע והיו צמתקלא חדא כמלאכין עלאין דהכי כתיב זהו (תהלים קג כ) צרכו יהו"ה מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו.

תרגום: כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע והיו צמתקולת אחד כמלאכים עליונים שקך כחוצ צהס צרכו ה' מלאכיו גיבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו.

מה.] עי' אד"ז ר"ג ע"ב: גצינוי לא משתכין צר כד צעיין גוויני דחורא לאשגחא צגין דגצינין יהצין אתר לאשגחא לכלהו גוויי ואי אינון לא יהצין אתר לא יכלין לאשגחא ולאסתכלא גצינין לא קיימיין ולא משתכין שעתא חדא שלימתא אלא פקחין וסתמיין סתמיין ופקחין משום עינא פקחא דקאי עלייהו וע"ד כתיב והחיות רצוא ושוב (יחזקאל א).

תרגום: עפעפיו אינס נחיס, חוץ מכאשר נצעי הלצן רועים להשגית, משום שהעפעפים נותנים מקום לכל הצעעים להשגית. ואם הן אינן נותנים מקום, אין יכולים להשגית

ולאסתכל. העפעפים אינס עומדים ואינס נחיס שעה אחת שלמה, אלא פוקחים וסוגרים, סוגרים ופוחחים, ומשום העין המפקח העומד עליהן, נאמר "והחיות רצוא ושוב". **ועי'** חיקוי"ו (סו ע"ב): ולצתר דנפיק מנייהו והיה ה' למלך על כל הארץ ציוס ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד (זכריה יד ט) צההוא זמנא כל חיוון יתערון צנגונא וכנפיהס פרודות מלמעלה (יחזקאל א יא) לקבלא ליה צחדה וכלהון יהון רצין ושצין צנגונא ושלימותא לגציה הה"ד והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק (שם יד) לצשרא לישראל

תרגום: ואחר שיוצא מהם "והיה יהו"ה למלך על כל הארץ ציוס ההוא יהיה יהו"ה אחד ושמו אחד". צאותו זמן, כל החיות יתעוררו צנגון, "וכנפיהן פרודות מלמעלה", לקבלו צשמחה. וכולס יהיו רציס ושציס צנגון ושלימות אליו, זהו שכתוב "והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק", לצשר לישראל.

מו.] עי' דרך חיים (אצות פ"א מ"ב): המנוות הס

לצעירה זכתה וקדמה ארבעה דורות בישראל למלכות מִיָּוָה. ואמרו (פסחים ד ע"א) זריזים מקדימים למצוות. וכן אמרו (ברכות ו ע"ב) לעולם ירוץ אדם לדבר מצוה ואפילו בשבת. ובמדרש אמרו (ויק"ר פי"א ס"ט) הוא ינהגנו על מות בזריזות כאלוין עולמתא (קכח), כמה דאת אמר (תהלים סח כו) בתוך עלמות תופפות. כי הזריזות היא מדת שלימות גדול אשר טבעו של האדם מונעה ממנו עתה, ומי שמתגבר ותופש בה כל מה שיוכל, הנה לעתיד לבוא יזכה לה באמת, אשר הבורא יתברך יתנה לו שכרו חלף מה שהשתדל אחריה בזמן עבודתו (קכט).

אך הזריזות אחר התחלת המעשה, הוא שכיון שאחז במצוה ימהר להשלים אותה, ולא להקל מעליו כמי שמתאוה להשליך מעליו משאו, אלא מיראתו פן לא יזכה לגמור אותה. ועל זה הרבו להזהיר זכרונם לברכה, ואמרו (תנחומא עקב ו) כל המתחיל במצוה ואינו גומר אותה קובר אשתו ובניו, ואמרו (שם) אין המצוה נקראת אלא על שם גומרה. ואמר שלמה המלך עליו השלום (משלי כב כט) חזית איש מהיר במלאכתו

ראשית המסילה

דברים אלהיים ולכן לא היו נעשים צהיה וצעיכוז זמן. ומה שאסור להחמיץ את המנה ואסור להחמיץ את המנוה הכל טעם אחד, כי ישראל ילאו ממנרים מכם המדריגה העליונה האלהית שאין צה שהיית זמן כלל וכמו שהארכנו צזה צמקומו, וזה טעם שאסור להחמיץ המנוה כי יש שם חימוץ על המנוה כמו על המנה כי המנוה היא אלהית ואין ראוי לה הזמן ששייך אל הדברים שהם צעולם הזה שהוא עולם הגשמי תחת הזמן.

מזן. ע"י נחיצות עולם (נחיצה התורה פרק יז): הקדימה צמנות מורה שהוא עושה המנוה לפי מעלתה כראוי שהמנוה היא אלהית ואינה תחת הזמן ואם מעכב המנוה צזר זה אינה לפי מעלת המנוה שהיא אלהית.

לפני מלכים יתיצב כל יתיצב לפני חשוכים. וחכמים זכרונם לברכה (סנהדרין קד ע"ב) יחסו לו השבח הזה על שמיהר במלאכת בנין הבית ולא נתעצל בה לאחר אותה. וכן דרשוהו (שמ"ר פי"א ס"א) על משה עליו השלום על שמיהר במלאכת המשכן.

וכן תמצא כל מעשיהם של צדיקים תמיד במהירות. אברהם, כתוב בו (בראשית יח ו-ז) וימהר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי וגו', ויתן אל הנער וימהר. רבקה, (שם כד כ) ותמהר ותער כדה וגו'. וכן אמרו במדרש (במדבר רבה פי"א ס"ה) ותמהר האשה וגו' (שופטים יג י) מלמד שכל מעשיהם של צדיקים במהירות. אשר לא יתנו הפסק זמן, לא אל התחלת המצוה ולא אל השלמתה. ותראה שהאדם אשר תלהט נפשו בעבודת בוראו, ודאי שלא יתעצל בעשית מצותיו, אלא תהיה תנועתו כתנועת האש המהירה, כי לא ינוח ולא ישקוט, עד אם כלה הדבר להשלימו (קל).

ואמנם התבונן עוד שכמו שהזריזות הוא תולדת ההתלהטות הפנימי, כן מן הזריזות יולד ההתלהטות (קלא). והיינו, כי מי שמרגיש עצמו במעשה המצוה כמו שהוא

מאיר המסילה

(קכח). תרגום: בזריזות כאלה העלמות. (קכט). ע"י דחו"מ ח"א ס"י קל-קלג עמודים תז-תז. מהיר השכל אשר לא יורדו ויעמול ללמדו יהיה חלש ההשגה לעולם הבא אבל הזריז בעמלו הוא אשר יהיה מהיר בהשגתו בעולם הבא וזה שכרו חלף זריזותו (מכתב מאליהו ח"ג עמוד 20). המס"י סתם ולא פירש מהי פנימיותה של המדה הזאת אך הגר"י ליבוביץ ביאר במאמריו האחרונים שזכינו לשמוע מפיו כי עשיית האדם מעשה מצוה בזריזות היא מעשה שהשכינה שורה עליו וכל עיכוב זמן שחל בהמעשה אינה רק סכנה שיכול להיות שם חלות היצר אלא העיכוב עצמו הוא כבר חלות היצר והשכינה כבר הסתלקה מהמעשה ההוא (עלי שור ח"ב עמוד רנג).

קל. נמצא שאהבת ה' המביאה להתלהבות והתלהטות פנימית לעשות רצון הבורא שתוצאותיה הן קודם המעשה מחשבה שקולה ומתונה איך ומה לעשות ואח"כ במעשה עצמו קיום המצוות והשלמתן במהיות ואותה אהבת ה' מביאה לזהירות והתרחקות מכל חשש איסור (שפתי חיים, מדות ח"ב עמוד עו). וע"י לקמן הערה רנ. **קלא.** כאן א' מדברי הקבלה שנכתבים בלבוש פשוט, וכאן רואים שכל תנועה ברגל אפילו הכי קלה פועלת גדולות

ממהר תנועתו החיצונית, כן הנה הוא גורם שתבער בו תנועתו הפנימית כמו כן, והחשק והחפץ יתגבר בו וילך. אך אם יתנהג בכבודות בתנועת איבריו, גם תנועת רוחו תשקע ותכבה, וזה דבר שהנסיון יעידהו.

ואמנם כבר ידעת שהנרצה יותר בעבודת הבורא יתברך שמו הוא חפץ הלב ותשוקת הנשמה, והוא מה שדוד המלך

מתהלל בחלקו הטוב, ואומר (תהלים מב ב, ג) כאיל תערג על אפיקי מים כן נפשי תערוג אליך אלקים צמאה נפשי לאלקים וגו' יח, (שם פד א) נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' יט, (שם סג ב) צמאה לך נפשי כמה לך בשרי י. ואולם האדם אשר אין החמדה הזאת לווהטת בו כראוי (קלב), עצה טובה היא לו שיזדרז ברצונו כדי שימשך מזה שתולד בו

מאיר המסילה

ראשית המסילה

בנפשו של אדם, לכן אדם יכול ללמוד יום שלם, אמנם אם רץ לבית המדרש בתחילת היום זה אחרת מאשר אם הלך לאט, ובוזה תלוי שמחת הלימוד או הכבידות שבו (דעת ח"ד עמוד ריד).

(קלב). התנועה חיצונית היא הרצון שהוא לגמרי ברשותנו אבל עדיין אין בו הרגשת עונג, התנועה הפנימית היא הרגשת הנועם והעונג הרוחני, וההתחלה היא הרצון והעקבותיו יבוא העונג הרוחני (עלי שור ח"א עמוד קנה).

מתן. עי' זהר ח"ג קז ע"ג: רבי אבא הוה יתיב קמיה דר' שמעון קס ר' שמעון צפלגו ליליא למלעי באורייתא קמו רבי אלעזר ורבי אבא עמיה פתח רבי שמעון ואמר כאיל תערוג על אפיקי מים כן נפשי תערוג אליך אלהים האי קרא אוקמוה מצרייא זכאן אינון ישראל מכל עמין דקב"ה יהב לון אורייתא קדישא ואורית לון נשמין קדישין מאתר קדישא בגין למעבד פקודיו ולאשתעי באורייתא דכל מאן דאשתעשע באורייתא לא דחיל מכלא דכתיב לולי תורתך שעשועי אז אצדתי בעניי מאן אינון שעשועי אורייתא דאורייתא שעשועים אקרי דכתיב ואהיה שעשועים יוס וזה הוא דמנין קב"ה אחי לאשתעשע עם צדיקייא בגמלא דעדן מאי לאשתעשע בגין למחדי צהו דמנין זכאן אינון צדיקייא דכתיב צהו אז מתענג על יי' בגין לאתענגא מההוא שקיו דנחלא כד"ל והשביע צחצחנות נפשך כציוול קב"ה משתעשע צהו מההוא שקיו דנחלא דמתענגי צהו צדיקיא ועל דא אחי לאשתעשע עם צדיקיא.

תרגום: רבי אבא היה יושב לפני רבי שמעון, קס רבי שמעון צחצחנות הלילה לעסוק בצורה, קמו רבי אלעזר ורבי אבא עמו. פתח רבי שמעון ואמר, כאיל תערוג על אפיקי מים כן נפשי תערוג אליך אלהים, הפסוק הזה פירושו החצרים, אשריהם ישראל מכל העמים שהקדוש ברוך הוא נתן להם תורה קדושה, והוריש להם נשמות קדושות ממקום קדוש כדי לעשות מצוותיו ולהשתעשע בצורה, שכל מי משתעשע בצורה לא פוחד מכל, שכתוב לולי תורתך שעשועי אז אצדתי בעניי. מי הם שעשועי תורה, שהתורה נקראת שעשועים, שכתוב ואהיה שעשועים יוס יוס, וזהו ששינוי שהקדוש ברוך הוא צא להשתעשע עם הצדיקים בגן עדן. מה זה להשתעשע, כדי לשמח עמיהם, ששינוי הצדיקים שכתוב צהו, אז מתענג על ה', כדי להתענג מאותה השקאה של הנחל, כמו שנאמר והשביע צחצחנות נפשך, כציוול משתעשע הקדוש ברוך הוא צהו, מאותה השקאה הנחל שזה מתענגים הצדיקים, ועל כן צא להשתעשע עם הצדיקים.

ועי' עוד הערה ט.

מתן. עי' זו"ח יח ע"א: רבי חייא ור' יוסי הוו אזלי באורחא א"ר יוסי לר' חייא הא תנין צמתניתא דידן דכל מה דעביד קב"ה צין לעילא צין לתתא כלהו כסיפין ושקדין למנהך לזיניה גופא אזיל צתר זיניה לארעא דאתנסיבת מינה ונשמתיא לית ליה כסופא אלא לאתר דאתנסיבת מתמן דכל מה דעביד כסיף צתר זיניה הה"ד נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' ולא לעלמא הדין כגופא.

תרגום: רבי חייא ורבי יוסי היו הולכים בדרך אמר רבי יוסי לרבי חייא הרי שינוי בצריתא שלנו שכל מה שעשה הקדוש ברוך הוא צין למעלה צין למטה כלם משתוקקים ושוקדים ללכת למינו הגוף הולך אחר מינו לארץ שנטל ממנה ולנשמה אין תשוקה אלא למקום שנתקחה משם שכל מה שעשה משתוקק אחר מינו זהו נאמר (תהלים פד) נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' ולא לעולם הזה כמו הגוף.

פ. עי' זהר ח"ג כא ע"ג: צמאה לך נפשי דהא נפשאי וגופאי דילי תאיצין לגבך לאתחזאה קמך ולא יכילנא בגין דאנא בארץ ציה ועיף בלי מים דהא ארץ ציה ועיף אקרי לצר מאתר דשכינתא שריא בגין דמים חיים לא שכיח הכא ומאן אינון מים חיים דא שכינתא דכתיב צה (שיר ד טו) צחר מים חיים ועל דא ארץ ציה ועיף בלי מים כתיב.

תרגום: צמאה לך נפשי שהרי נפשי וגופי משתוקקים אליך להראות לפניך ולא יכולתי, כי אני בארץ ציה ועיף בלי מים, שהרי ארץ ציה ועיף נקרא מחוץ למקום ששורה שכינה, משום שמים חיים אין מצויים כאן, ומי הם המים החיים, זו שכינה שכתוב צה (בראשית כז) צחר מים חיים, ועל זה ארץ ציה ועיף בלי מים כתוב.

והחפץ והחמדה מכח מה שהוא מתלהט בתנועתו ברצון, והוא מה שהיה הנביא אומר (הושע ו ג) ונדעה נרדפה לדעת את ה'נא], וכתוב (שם יא י) אחרי ה' ילכו כאריה ישאגנב].

מאיר המסילה

(קלג). ענין המהירות במעשה המצוה אינו רק כהקדמה בעלמא למעשה מצד חביבותא אלא הוא תכלית השלמות כדמצינו זאת במלאכים (יחזקאל א יד) והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק, וכן הנפש הוא מהירות בעצם, ועי' חובת הלבבות (שער שני שער הבחינה - פרק ה) וממה שראוי לך להבין מכל הבריות העליונים והתחתונים מקטנם ועד גדולם הענין הנעלם אשר בו סודר הכל והשלמתו ואיננו מושג בחושים הגשמיים והיא התנועה הדבקה לכל מחובר ואין חוש מהחושים הגשמיים משיג אותה אך השכל משיג אותה באמצעות הנע אשר ישיגוהו החושים ולולי התנועה לא היתה נגמרת היות שום דבר מן הנמצאות ולא ההפסדם ואמר אחר מן הפילוסופים רוב הטבעים עם התנועה. וכשתבין סוד התנועה ותשכיל ענין אמתתה ורוחניותה ותדע כי הוא מפלאי החכמה האלהית ותכיר רוב חמלת הבורא על ברואיו אז יתברר לך כי כל תנועותיך נקשרות בחפץ הבורא יתעלה והנהגתו ורצונו הקטנה והגדולה שבהם והגלויה והנסתרת (דע"ת ח"ה א' עמוד קפב).

עי' ספר החינוך (מצוה טז): דע כי האדם נפעל כפי פעולותיו, ולבו וכל מחשבותיו תמיד אחר מעשיו שהוא עושה בהם, אם טוב ואם רע, ואפילו רשע גמור בלבבו וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום, אם יערה רוחו וישים השתדלותו ועסקו בהתמדה בתורה ובמצוות, ואפילו שלא לשם שמים, מיד ינטה אל הטוב, ובכח מעשיו ימית היצר הרע, כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות, ע"כ. אף מעשים הנעשים בלי כוונה פנימית אם אנו מתמידים בהם ומדקדקים ומתאמצים בקיומם יפעלו על לבותינו ולבסוף יחדרו אל תוך פנימיותנו (מכתב מאליהו ח"ג עמוד 127). עי' אבות (פ"ה מ"כ) יהודה בן תימא אומר, הוי עז כנמר, וקל כנשר, ורץ כצבי, וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים. שזה לא מספיק להיות רץ אלא כצבי כהחיה המהירה ביותר וגיבור כחיה הכי גיבור בכל החיות וכו' (עלי שור ח"ב עמוד רנח).

חז"ל לא חייבו לקיים דברים החיצונים שבעצם פנימיותנו אין לנו זיקה אליהם, אלא כל הסממנים החיצוניים של האבילות הם כדי לעורר את פנימיותנו (שפתי חיים, מועדים ח"ג עמוד שיג). וזה כל עניני ליל הסדר להרגיש את הגאולה (שם ח"ב עמוד שנח). וכן לטעון לשונא שבזה כופה את יצרו (שם ח"ג עמוד ערה). וכן לענין מנהיג ט' הימים של חודש אב (שם עמוד רצט).

החמדה בטבע, כי התנועה החיצונה מעוררת הפנימית(קלג). ובודאי שיותר מסורה בידו היא החיצונה מהפנימית, אך אם ישתמש ממה שבידו, יקנה גם מה שאינו בידו בהמשך, כי תולד בו השמחה הפנימית

ראשית המסילה

נא]. עי' צרכות ו ע"ב: אמר רבי חלבו אמר רב הונא היו"ט מצית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה אמר רבי לא אמרן אלא למיפק אכל למיעל מנוה למרהט שנאמר נרדפה לדעת את ה'.

ועי' זהר ח"ג קמח ע"א: רבי אבא הוה אזיל ללוד פגע ציה ר' זירא בר רב א"ל הא חמינא אפי שכינתא ומאן דחמי אפי שכינתא צעי למיזל ולרהטא צמראה הה"ד ומדעה נרדפה לדעת את ה'.

מרגוס: רבי אבא היה הולך ללוד, פגע בו רבי זירא בן רב, אמר לו הרי ראיתי פני השכינה, ומי שראתה פני השכינה נריך ללכת ולרוץ אחריה, זהו שכתוב "ומדעה נרדפה לדעת את ה'". ועי' לעיל הערה מט.

צב]. עי' צרכות ו ע"ב: אמר רבי יהושע בן לוי לעולם ירון אדם לדבר הלכה ואפילו בשבת שנאמר אחרי ה' ילכו כאריה ישאג וגו'.

ועי' זהר ח"ג עט ע"ב: רש"י מאריה דאורייתא מאריה דחכמתא דכד הוה רבי אבא וחצרייא חמאן לרבי שמעון הוה רהטי אצמריה ואמרי אחרי יי' ילכו כאריה ישאג.

מרגוס: רבי שמעון בן יוחאי בעל התורה בעל החכמה, שכשהיה רבי אבא והחצרים רואים את רבי שמעון, היו רעים אחריו ואומרים, אחרי ה' ילכו כאריה ישאג.

פרק ח

בדרך קניית הזריזות

עושרו ועל בריאותו, העניי חייב לו שאפילו בעוניו ממציא לו פרנסתו דרך נס ופלא (קלד), ואינו מניחו למות ברעב. החולה על שמחזיקו בכובד חוליו ומכותיו, ואינו מניחו לרדת שחת. וכן כל כיוצא בזה, עד שאין לך אדם שלא יכיר עצמו חייב לבוראו, ובהסתכלו בטובות אלה שהוא מקבל ממנו, ודאי שיתעורר להזדרז לעבודתו כמו שכתבתי למעלה. כל שכן אם יתבונן היות כל טובו תלוי בידו יתברך, ומה שמצטרך לו ומה שמוכרח אליו ממנו יתברך הוא ולא מאחר, אשר על כן ודאי שלא יתעצל מעבוד עבודתו יתברך ולא יחסר לו מה שהוא מוכרח אליו.

והנך רואה שכללתי פה בדברי שלשת המדרגות אשר חלקתים בזהירות, כי כבר ענינם אחד, והדבר למד מענינו, שלשלימי הדעת תהיה ההערה מצד החובה ומצד ערך המעשים וחשיבותם, לפחותים מהם מצד העולם הבא וכבודו שלא תשיגהו בושה ליום הגמול בראותו הטובה שהיה יכול להשיג ואבדה ולהמון מצד העולם הזה וצרכיו כענין שפרשתי שם למעלה.

הנה האמצעים אשר נקנה במ הזריזות, הם הם אותם אשר נקנה במ הזהירות ומדרגותיהם כמדרגותיהם, וכמו שכתבתי למעלה, כי ענינם קרוב זה לזה מאד. ואין הפרש ביניהם, אלא שזה בעשין וזה בלאוין. וכאשר יתאמת אצל האדם גודל ערך המצות ורוב חובתו בהם, ודאי שיתעורר לבו אל העבודה ולא יתרפה ממנה.

ואמנם מה שיוכל להגביר ההתעוררות הזה הוא ההסתכלות ברוב הטובות שהקדוש ברוך הוא עושה עם האדם בכל עת ובכל שעה, והנפלאות הגדולות שעושה עמו מעת הלידה עד היום האחרון, כי כל מה שירבה להסתכל ולהתבונן בדברים אלה, הנה ירבה להכיר לעצמו חובה רבה אל האל המטיב לו, ויהיו אלה אמצעים לשלא יתעצל ויתרפה מעבודתו. כי הרי הואיל ואינו יכול ודאי לגמול לו טובתו יתברך, לפחות יודה לשמו ויקיים מצותיו.

והנה אין לך אדם באיזה מצב שימצא אם עני ואם עשיר אם בריא ואם חולה, שלא יראה נפלאות וטובות רבות במצבו. כי העשיר והבריא, כבר הוא חייב לו יתברך על

מאיר המסילה

מקרני ראמים עד ביצי כינים ואומרים הגאונים שצריך לכוין באמירתו ואם לא כוון צריך לחזור לאמרו פעם אחרת, מה גודל השכר מי שהוא מכיר בכל עת ובכל רגע השגחה הזו כמה גודל למוסר אנו רואים ומבינים מהמאמר הנ"ל אשר ע"י לימוד הזה הנה האדם מכשיר את עצמו להיות מסוגל ומוכשר לראות זאת בלב אמיתי תמיד השגחתו ית' ע"ד פלא, וכמה מסוכן הוא האדם בלי התבוננות ליחס הכל ע"ד מקרה או כחי ועוצם

(קלד). אל ידאג בעד מצבו הגשמי כי ה' ית' בטח ישלח לו הצטרכותו כי בטוח הוא בהכרח שלו וכן ב"ב תחי' ויתכן רק שיהיה מוכרח לראות הניסים ע"ד השגתו את כל אלה כמש"כ כאן (אור יחזקאל מכתבים עמוד קמ), עי ברכות ד ע"ב כל האומר תהלה לדוד שלשה פעמים בכל יום מובטח שלו שהוא בן עולם הבא, והובא בר"י בפרק אין עומדין מפני הפסוק פותח את ידיך וכו' להודיע גבורותיו של הקב"ה שהוא זן

פרק ט

בביאור מפסידי הזריזות וההרחקה מהם

ואמנם צריך שידע האדם, כי לא למנוחה הוא בעולם הזה אלא לעמל וטורח (קלה), ולא ינהג בעצמו אלא מנהג הפועלים, העושים מלאכה אצל משכיריהם, וכענין מה שהיה אומר (עירובין סה ע"א) אגרי דיומא אנן. וכדרך יוצאי הצבא במערכותיהם, אשר אכילתם בחיפזון, ושינתם עראי, ועומדים תמיד מוכנים לעת קרב. ועל זה נאמר (איוב ה ז) כי אדם לעמל יולד יגיל. וכשירגיל עצמו על זה הדרך, ימצא העבודה קלה עליו ודאי, כיון שלא יחסר בעצמו ההזמנה וההכנה אליה. ועל זה הדרך אמרו זכרונם לברכה (אבות פ"ו מ"ד) כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן ידו, שהוא כלל ההרחקה בתכלית מן המנוחות והעידונים.

מאיר המסילה

ידי עשה לי כל אלו (שם עמוד קפו), עי' מדרש תנחומא (משפטים פרק ט): והעניינים עמו של הקב"ה שנא' (ישעיה מט) כי נחם ה' עמו וענייו ירחם, ע"כ, היינו שהעני רואה תמיד יותר השגחה במעשיר, והעשיר צריך יותר לחפש ההשגחה הנסתרת אשר עמו (שם עמוד רי).

(קלה). כדי לזכות למעלת הזריזות צריך אדם לבטל ולהפוך את טבעו כי הטבע מתנגד לזריזות (שפתי חיים, מועדים ח"ב עמוד מז).

הנה מפסידי הזריזות הם הם מגדילי העצלה, והגדול שבכולם הוא בקשת המנוחה הגופנית ושנאת הטורח ואהבת העידונים בתשלום כל תנאיהם, כי הנה אדם כזה, ודאי שתכבד עליו העבודה לפני בוראו כובד גדול, כי מי שירצה לאכול אכילותיו בכל הישוב והמנוחה, ולישון שנתו בלא טורד, וימאן ללכת אם לא לאטו, וכיוצא בדברים כאלה. הנה יקשה עליו להשכים לבתי כנסיות בבוקר או לקצר בסעודתו מפני תפלת המנחה בין הערבים, או לצאת לדבר מצוה אם לא יהיה העת ברור. כל שכן למהר עצמו לדברי מצוה או לתלמוד תורה. ומי שמרגיל עצמו למנהגות האלה, איננו אדון בעצמו, לעשות היפך זה כשירצה, כי כבר נאסר רצונו במאסר ההרגל הנעשה טבע שני.

ראשית המסילה

ג]. עי' מהר"ל (חדושי אגדות סנהדרין כט ע"ב): אדם לעמל יולד וכו'. פי' האדם הזה מנד שהוא צעל גוף וכל צעל גוף אי אפשר (לומר) [לן] שיהיה נח, כי ההנחה ראויה אל הדבר שהוא נצדל. דמיון זה כי השצת הוא יוס המנוחה מפני שהוא קודש וכך פרשנו למעלה [אלל] גוי ששצת חייב מיתה (לעיל נ"ח ב') ולפיכך האדם שהוא צעל גוף הוא צעל עמל. ועוד כי האדם הוא צמח ולא צפעל, כי כל גשם הוא צמח ולא צפעל, רק הנצדל הוא צפעל ולפי מה שהוא נצדל אם הוא נצדל לגמרי הוא צפעל הגמור, ודבר זה בארנו במקום אחר, וכל שהוא צמח ראוי אליו העמל שהוא יציאה אל הפעל, ולפיכך אדם לעמל יולד.

ג]. עי' תו"ח ז ע"א: ואית דלא משתדלין באוריתא דבעל פה לשמה ואחמור בהון (שמות א) וימרו את חייכם בעצדה קשה דא קושיא בחמור דא קל וחמור ובלצנים בלבון ההלכות דעליהו אחמור ותכן לצנים תחנו בכל עבודה שצדה דא בריחא את כל עבודתם דא פסקא אשר עזדו זהם צפרך פרכא כד מטו לעמקא של הלכה אחמור בהון לית הלכה כפלוגי. ואית אחרנין דאנון מארי (תורה) דמשתדלין בה לשמה תריסין דצי מדרשא דאחמור בהון (במדבר יט) אדם כי ימות באהל

עוד ממפסידי הזריזות הוא רוב הפחד וגודל המורא מן הזמן ותולדותיו, כי פעם יירא מהקור או מהחום, ופעם מהפגעים, ופעם מן החלאים, ופעם מן הרוח, וכן כל כיוצא בזה. הוא הענין שאמר שלמה עליו השלום (משלי כו ג) אמר עצל שחל בדרך ארי בין הרחובות. וכבר גינו חכמים זכרונם לברכה המדה הזאת, ויחסוה אל החטאים. ומקרא מסייעם דכתיב (ישעיה לג יד) פחדו בציון חטאים אחזה רעה חנפים, עד שאמר אחד מן הגדולים אל תלמידו בראותו אותו מתפחד, חטאה את (ברכות ס ע"א גה"ל), אלא על זה נאמר (תהלים לו ג) בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה. כללו של דבר, צריך שישים האדם את עצמו עראי בעולם וקבוע בעבודה, יתרצה ויסתפק בכל עניני העולם במה שמזדמן לו, ויקח מן הבא בידו, ויהיה רחוק מן המנוחה וקרוב למלאכה ולעמל, ויהיה נכון לבו בטוח בה', ולא יירא מתולדות הזמן ופגעיו. שמא תאמר הרי מצינו שחייבו חכמים בכל מקום

שישמור האדם את עצמו שמירה מעולה, ולא ישים עצמו בסכנה, אפילו הוא צדיק ובעל מעשים. ואמרו (כתובות ל ע"א) הכל בידי שמים חוץ מצינינים פחים, ומקרא כתוב (דברים ד טו) ונשמרתם מאד לנפשותיכם (קלו). הרי שאין להחליט הבטחון הזה על כל פנים, והתם אמרוני¹ ואפילו לדבר מצוה. דע כי יש יראה ויש יראה, יש יראה ראויה ויש יראה שוטה, יש בטחון ויש הוללות. כי הנה האדון ברוך הוא עשה את האדם בעל שכל נכון וסברא נכוחה, לשינהג עצמו על דרך טוב וישמר מן הדברים המזיקים אשר נבראו לענוש את הרשעים, ומי שירצה שלא ינהג עצמו בדרך החכמה ויפקיר עצמו לסכנות, הנה אין זה בטחון אלא הוללות. והנה הוא חוטא במה שהוא נגד רצון הבורא יתברך שמו, שרוצה שישמור האדם את עצמו, ונמצא שמלבד הסכנה המוטבעת בדבר אשר הוא עלול אליה מפני חסרון שמירתו, הנה עוד הוא מתחייב בנפשו בקום

מאיר המסילה

(קלו). ז"ל הפסוק בשלימות: ונשמרתם מאד לנפשותיכם כי לא ראיכם כל תמונה ביום דבר ה' אליכם בחרב מתוך האש. ועי' ברכות לב ע"ב, רמב"ם (רוצה ושמירת נפש פי"א ה"ד), שו"ע חו"מ תכ"ז ס"ח: וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות, מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה, שנאמר: השמר לך ושמור נפשך (דברים ד ט) [מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבניך ולבני בניך]. ואם לא הסיר והניח המכשולות המביאים לידי סכנה ביטל מצות עשה ועבר בלא תשים דמים (דברים כב ח) [כי חבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך כי יפל הנפל ממנו], ועי' בהגר"א: שנאמר השמר כו' - פ"ה דברכות.

ראשית המסילה

כמה דלוקמוה מארי ממנימין אין התורה מתקימת אלא צמי שממית עצמו עליה ולית מיתה אלא עני דלוקמוה צה פת צמלח תאכל. **תרגום:** ויש שלא משתדלים צתורה שבעל פה לשמה ונאמר צהס "וימרו את חיייהם צעבודה קשה". זו קושיה. "צחומר", זה קל וחומר. "וצלנייס", צלצון ההלכות, שעליהם נאמר וסכן לצניס חמנו צכל עצדה צשדה זו צריחא את כל עצדתם זו פסקה אשר עצדו צהס צפרך פרכה כשהגיעו לעמקה של הלכה נאמר צהס אין הלכה כפלוגי. **ויש** אחרים שמשתדלים צה לשמה צהס צעלי המגניס של צית המדרש שנאמר צהס (צמדצר יט) אדם כי ימות צאהל כמו צצארוה צעלי המשנה אין התורה מתקיימת אלא צמי שממית עצמו עליה ואין מיתה אלא עני צצארוה צו פת צמלח תאכל.

נה. עי' שער הפסוקים - ספר איזו: קול פחדים צאזניו צשלוס שודד יצואנו ירצה, שכל מי שיש לו עונות, ואינו שצ צמשונה, הנה אותם המלאכים רעים, הנצראים מכה אותם העונות, הם צאים חמיד, מפחדים אותו צין מחשבותיו, כמש"ה (ישעיה ל"ג) פחדו צניון חטאים. וצין צחלומותיו, שהחיצוניים ההם מחלימים לו דברים של שקר, ומכניסין קולות של שקרים צאזניו כדי להפחידו. וזהו קול פחדים צאזניו. ולא עוד, אלא אפילו צומן שהוא שלום צעולם, מפחדים אותו, וזהו צשלוס שודד יצואנו. ונלע"ד חיים, כי שודד מלשון שדים ומוזיקין.

נו. עי' פסחים דף ח ע"ב: והאמר רבי אלעזר שלוחי מזהו אינן ניזוקין היכא דשכיח היוקא שאני שנאמר ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאלו והרגני.